RESPEKT SPECIÁL

každý v něco věří

rozhovory s lidmi, kteří nás baví

Myšička • Pančochová • Zibura • Wichterlová • Tučková • Klus • sestra Angelika • Rubeš • Kintera • Marhoul • Kera • Schwarzenberg • Kamu *a další*

19x O NADĚJI, SNECH A ODHODLÁNÍ

CENA 89 KČ / 3,99 €

RS006481

Jdu svou vlastní cestou.

Kombinovaná spotřeba paliva od 4,1 do 6,0 l / 100 km. Kombinované emise CO_2 od 96 do 138 g/km.

chciSEAT.cz

Nový
SEAT Leon ST.

Prostorný interiér a technologie v novém voze SEAT Leon ST mají jedno společné, dovolí vám užít si naplno všech rodinných vztahů. A co víc? Díky těmto funkcím bude váš život jednodušší. Užijte si svobodu prostoru v interiéru a nejnovější technologie.

#chciSEAT

SEAT

Šťastný anachronismus

FOTO MATĚJ STRÁNSKÝ

V tomto speciálu jsme se rozhodli přinést rozhovory s lidmi, kteří nás ve zkratce řečeno baví. Ne že by nám vyvolávali úsměv na tváři (i když někteří pochopitelně ano), ale jejich aktivita nás obohacuje. Ať už tím, že se věnují umění, sportu, architektuře či péči o druhé. Pokud vám tu někdo chybí, budeme rádi, když nám napíšete podnět, protože v některém z dalších speciálů najdete pokračování.

Letos naše republika oslaví sto let. V Česku žije pět set lidí, kteří tuto výjimečnou událost zažili, jsou tedy ještě starší než náš moderní stát. Mezi ně patří i paní Linda Wichterlová, se kterou přinášíme jeden z rozhovorů. Na otázku, jaká je její nejstarší vzpomínka, odpovídá: „Pamatuji si tryznu za Aloise Rašína, prvního československého ministra financí, u nás v Prostějově, kam mě rodiče vzali večer s sebou. Byly mi asi čtyři nebo pět. Byla zapálena velká hranice a mně to nějak nešlo do hlavy, ptala jsem se: ‚To ho tam pálí, nebo co?'" Jen drobné doplnění, Alois Rašín zemřel na následky atentátu 18. února 1923.

Mezi dalšími respondenty jsou například videoreportér Janek Rubeš, hudebník Tomáš Klus, herec a umělecký šéf Dejvického divadla Martin Myšička, snowboardistka Šárka Pančochová, fyzik Martin Roček či psychiatr Jiří Horáček.

Titul pro tento speciál „Každý v něco věří" jsme zvolili podle odpovědi architekta Marka Štěpána. Došlo nám totiž, že tenhle výrok spojuje i naše hosty v tomto speciálu. Věří totiž mimo jiné tomu, že jejich práce nebo aktivita skrývají i nějaký vyšší smysl.

Jak to naznačila například spisovatelka Kateřina Tučková, která kromě psaní také organizuje oceňovaný festival Meeting Brno: „Nemyslím si, že spisovatel nebo spisovatelka by nutně měli mít nějakou misi. U sebe bych to také nenazvala misí – já jen prostě nedokážu být pořád sama se sebou a počítačem, ale musím věci, o kterých píšu, i žít. Témata, kterým se věnuju, jako jsou ženská práva nebo práva menšin, soužití různých kultur a náboženství, jsou motivovaná zážitky z rodinného prostředí, a tak bych se jim věnovala, i kdybych nepsala. Na druhou stranu si dovoluji spisovatelskou i organizační práci spojovat, protože mám vzory – zní to asi anachronicky – v českých obrozeneckých spisovatelkách."

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,
inspirativní čtení vám přeje
ERIK TABERY
šéfredaktor

RESPEKT speciál
KAŽDÝ V NĚCO VĚŘÍ
Ročník IV, č. 1/2018, vychází 21. 3. 2018
ADRESA REDAKCE:
Pernerova 47, 180 07, Praha 8, tel.: 233 074 525,
e-mail: redakce@respekt.cz, www.respekt.cz
Šéfredaktor: Erik Tabery
Připravila: Kateřina Mázdrová
Editoři: Pavel Kroulík, Ivan Lamper, Martin Kontra
Art director: Tomáš Didunyk
Fotoeditorka: Kateřina Malá
Jazyková redaktorka: Marcela Wimmerová
Vydavatel: Economia, a. s., IČO 28191226
Inzerce: Jan Sapožnikov, jan.sapoznikov@economia.cz,
tel.: 777 239 336
TISK: Europrint, a. s.
ROZŠIŘUJÍ: PNS, Česká pošta a PressMedia
ISSN 2336-6001, ev. č. MK ČR E 21964
CENA: 89 Kč / 3,99 €

© Autorská práva vykonává vydavatel. Bez písemného svolení vydavatele je zakázáno jakékoli užití částí nebo celku díla, zejména rozmnožování a šíření jakýmkoli způsobem, mechanickým či elektronickým, v českém nebo jiném jazyce.

OBSAH

Cestovatel Ladislav Zibura o chození pěšky po světě
PETR HORKÝ /6

Snowboardistka Šárka Pančochová o meditaci v pohybu
KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ /12

Linda Wichterlová o životě s vynálezcem a svých sto letech
KATEŘINA MÁZDROVÁ /18

Fyzik Martin Roček o tom, kolik má svět dimenzí
MARTIN UHLÍŘ /26

Sourozenci Berkyovi o psaní básní a navrhování módy
KATEŘINA ČOPJAKOVÁ /32

Herec Martin Myšička o fenoménu Dejvického divadla
JAN H. VITVAR /38

Sestra Angelika o dobrodružném životě s Bohem
KATEŘINA MÁZDROVÁ /46

Písničkář Tomáš Klus o politice v písních i na Facebooku
PAVEL TUREK /52

Archeoložka Jitka Soukopová o saharském skalním umění
KATEŘINA MÁZDROVÁ /58

Tvůrce videí Janek Rubeš o Praze turistické i podvodnické
TOMÁŠ BROLÍK /64

Psychiatr a neurovědec Jiří Horáček o psychedelikách a lidském mozku
PETR TŘEŠŇÁK /70

Spisovatelka Kateřina Tučková o inspiraci Brnem
HANA ČÁPOVÁ /78

Architekt Marek Štěpán o stavění kostelů
KAROLÍNA VRÁNKOVÁ /84

Filozofka Denisa Kera o kutilství ve 21. století
SILVIE LAUDER /90

Ředitel Skautského institutu Miloš Říha o skautingu v měnícím se světě
ANDREA PROCHÁZKOVÁ, KATEŘINA MÁZDROVÁ /96

Režisér Václav Marhoul o rovnici o třech neznámých ve filmařině
JINDŘIŠKA BLÁHOVÁ /102

Gastropunkerka Kamu o zahrádce v její hlavě
KATEŘINA MÁZDROVÁ /112

Výtvarník Krištof Kintera o tom, že galerie mají být zadarmo
KAROLÍNA VRÁNKOVÁ /116

Kníže Karel Schwarzenberg o službě této zemi
ONDŘEJ KUNDRA /124

Fotografie Matěj Stránský

Zamíchat. Netřepat.

fincentrum & Forbes

Investice roku®
2017

Bond. J&T Bond. Investice roku.

Máme neskrývanou radost, že fond J&T Bond získal absolutní prvenství a stal se Investicí roku 2017. Je to fond smíšený, ve kterém jsme zamíchali to nejlepší z našich investic a to nejlepší z investic druhých. Je netřepaný, ve svých výnosech stálý a nekolísavý.

Naši klienti už to vědí a teď to potvrdili odborníci i výnosy. A navíc nedlouho po ocenění Privátní banka roku.

Tak připíjíme na další skvělý rok před námi.

www.jtbank.cz/fondy

J&T BANKA

RS006482

ČEMU SE LIDÉ SMĚJÍ, TOHO SE NEBOJÍ

S Ladislavem Ziburou o chození pěšky po světě a psaní knih

PETR HORKÝ

Ať vystupuje v pražském kině nebo v maloměstském kulturáku, na cestovatelských přednáškách Ladislava Zibury je vyprodáno. Pětadvacetiletý kluk, který chodí pěšky po světě a víc než památky či příroda ho na cestách zajímají obyčejní lidé, svým přístupem inspiruje městské mileniály, jeho humor a neohroženost ale přitahují i starší generace. Absolvent žurnalistiky o svých putováních píše také knihy, které patří mezi bestsellery. „Češi cestování milují. Spousta z nich je strašně zcestovalých, ale neumí o tom poutavě vyprávět," vysvětluje svůj úspěch. Pod vrstvou vtipů a bizarních historek se ale v jeho přednáškách a knihách ukrývá poselství, že ze světa není třeba mít takový strach.

Jak vás napadlo začít psát knihy a přednášet o tom, jak chodíte pěšky?

Od osmnácti let jsem se každý rok někam vydával a vůbec mě nenapadlo, že by to někoho mohlo zajímat. Poprvé jsem o tom začal mluvit, až když jsem prošel Turecko. Bylo to v době uprchlické krize. Měl jsem pocit, že to trochu dlužím všem těm lidem, které jsem na cestě potkal a kteří se ke mně chovali ohromně hezky. Objevil jsem věc, o níž jsem vůbec netušil, že existuje – žánr cestovatelská přednáška. Lidé chodí do kina poslouchat, jak někdo cestuje.

Nechal jsem se přemluvit od kamarádů, abych jednu taky udělal. Nic jsem si nepřipravoval, jen jsem si stoupl před lidi, měl jsem vybrané fotky a k nim jsem dělal vtipy. A lidi se smáli! Všichni tehdy měli z islámu hrozný strach a já jsem zjistil, že jim můžu nabídnout trochu jiný pohled na věc, než jaký znají z médií. Když svojí babičce řeknu, že jsem byl u nějakého muslima doma a že se ke mně choval moc hezky a stali se z nás přátelé, tak je to pro ni důležitější a představitelnější informace, než kdybych jí abstraktně vysvětloval, že migrace se nemusí bát, protože to v evropském kontextu není nic nového. Ty přednášky mě začaly bavit a asi mi taky šly, protože se o mě začala zajímat média. V jednom rozhovoru pro Radiožurnál jsem řekl, že jsem odjakživa chtěl napsat knížku. Načež mi zavolali ze dvou nakladatelství, jestli bych ji nechtěl napsat u nich. A tak vznikla první knížka.

A jak se o vás ta média dozvěděla?

Stal jsem se známým na Facebooku, i když úplně nevím proč. Asi to bylo načasováním. Mladý kluk jde pěšky mezi muslimy v době, kdy se jich lidé bojí. Zároveň jsem o tom dělal vtipy a pak i napsal knížku. Bylo to asi něčím nové. Cestování je navíc téma, které Čechy spojuje, Češi cestování milují.

Já jsem vás zaznamenal až poté, když jste přišel do brněnské televizní soutěže AZ-kvíz. Měl jste netradiční taktiku – nesnažil jste se vyhrát. Pomohlo vám to dostat se do povědomí lidí?

Doufám, že ne. Byl to vtip. Chtěl jsem normálně soutěžit, ale potkal jsem tam kamaráda a měli jsme soupeřit proti sobě. Tak jsme se domluvili, že si z toho uděláme srandu. Pak jsme šli na pivo a říkali si, jak se to povedlo. Ale pak se to video začalo virálně šířit a nakonec mi psali z Blesku, že by se mnou chtěli udělat rozhovor, protože to jejich čtenáři tak moc sledovali, že jim to shodilo server. Já bych Blesku rozhovor normálně nedal, protože je to bulvár šířící strach, ale dostal jsem nápad. Rozhovor v Blesku, to je velká příležitost oslovit jeho čtenáře s něčím, co neznají. Tak jsem Blesku řekl, že rozhovor dám, ale jedině když bude o cestování.

Souhlasili?

Hodně jsem si za to vyslechl kritiky od svých spolužáků ze žurnalistiky, ale měl jsem dvoustrán-

LADISLAV ZIBURA (25) je cestovatel, poutník a spisovatel. Narodil se v Českých Budějovicích. Na Univerzitě Karlově vystudoval mediální studia, poté žurnalistiku na Masarykově univerzitě. V roce 2011 se vydal na první pěší pouť do Santiaga de Compostela, o rok později z Českých Budějovic do Říma, v roce 2014 vyrazil od bulharsko-tureckých hranic do Jeruzaléma. Následoval Nepál a Čína, poslední delší cesta byla do Gruzie a přes Arménii do Jerevanu. V roce 2015 začal o svých cestách pořádat přednášky po celém Česku a také psát cestopisy: *40 dní pěšky do Jeruzaléma* (2015), *Pěšky mezi buddhisty a komunisty* (2016), zatím poslední kniha nese název *Už nikdy pěšky po Arménii a Gruzii* (2017).

kový rozhovor v nejčtenějších novinách, který měl titulek „Muslim mi uvolnil postel a sám spal na zemi, říká mladý poutník“. Pochopil jsem, že mám příležitost pronikat k lidem, kteří obyčejně nečtou třeba Respekt, s myšlenkami, které jim nikdo nepředkládá. Žijí v jiné bublině. Byl to moment, kdy jsem se rozhodl, že budu jezdit s přednáškami i do malých měst, jako je třeba Polná nebo Horní Cerekev. A našel jsem tam velmi vděčné publikum, protože to jsou místa, kam nikdo nejezdí přednášet. Ukazoval jsem jim svět, který je hezčí, než jak ho znají z médií, a k tomu jsem se je snažil rozesmát. A čemu se lidé smějí, toho se nebojí. Tak už tři roky ukazuji obraz světa, kterého se lidé nemusí bát, protože znají mladého kluka, který tam byl pěšky a nikdo mu neublížil.

Přednášku jste měl i ve vězení.

Snažím se pronikat do různých míst, kam se člověk obvykle nepodívá. Teď budu mít přednášku v pasťáku, dělám i přednášky v domovech důchodců. Z kriminálu jsem měl vždycky strach, protože svoboda je pro mě velkým tématem. Chtěl jsem se tomu strachu postavit, tak jsem si domluvil přednášku ve vězení v Kynšperku nad Ohří. I z toho důvodu, že jsem zjistil, že to nikdo moc nedělá.

Jaké to bylo?

Překvapilo mě, kolik souvislostí ti vězni chápali. Oni mají hodně načteno, doporučovali mi dokonce, jaké knížky si mám přečíst.

Co třeba?

Jeden člověk tam konvertoval k buddhismu a doporučoval mi nějaké spisy, které si mám nastudovat. Jiný mi vyprávěl o svém oblíbeném místě v Krušných horách. Říkal: „Hele, tam se musíš podívat, protože já nemůžu a teď na podzim je to tam nejhezčí.“ Nebo po přednášce za mnou přišel mladý kluk a povídal: „Hele, mě za půl roku pouští, já jsem přemýšlel o tom, co budu dělat, a tys mě dneska inspiroval k tomu, že pojedu do Španělska sbírat ovoce a učit se surfovat“.

Je taková přednáška zábavnější než mluvit v pražském kině?

Publikum v Praze je hodně vnímavé k náznakům, můžu před nimi dělat řetězící se pásmo vtipů, takovou volně plynoucí komediální stand-up show, vlastně už to není cestovatelská přednáška. Místo jako vězení je ohromně zajímavé, ale zároveň vyčerpávající, protože nevíte, co se stane. Když se třeba nikdo nesměje, tak není příjemné dělat devadesát minut vtipy.

HOST DRUHÝ DEN SMRDÍ

Od ostatních cestovatelů se odlišujete tím, že chodíte pěšky, máte specifický humor a píšete knížky. Když cestujete, dodržujete nějaká další pravidla?

FOTO ARCHIV LADISLAVA ZIBURY

FOTO ARCHIV LADISLAVA ZIBURY

Přijít pěšky, něco zažít s místními a pak hned dál.

Byl jsem třeba na přednášce lidí, kteří se vydávají cíleně z Česka bez peněz do Evropy, aby tam plnili úkoly založené na tom, že žebrají. Z té přednášky jsem odešel. Já se na cestách nechám pozvat k místním lidem domů na večeři, abych je mohl trochu poznat, ale musí to být na úrovni, kdy to obohacuje obě strany. Nikdy jsem u nikoho nezůstal víc než jeden den, protože host podle mě už druhý den smrdí. Když cestuji v odlehlých regionech, vždycky se snažím utrácet tam hodně peněz, aby ze mě něco měli. Myslím, že v ohleduplné turistice do regionů, kde nejsou jenom ty hlavní památky, ale kde se člověk může setkat s lidmi, je budoucnost cestování. Třeba takové Ostravsko. Města jako Barcelona nebo Split už jsou přeplněná a řeší, co s tím.

V knize o Nepálu a Číně píšete, že do země po návratu posíláte peníze.

Loni jsem poslal 30 tisíc Člověku v tísni na konto SOS Nepál. Přijde mi, že to těm lidem trochu dlužím. Nechal jsem se pohostit, měl bych té zemi něco vrátit, tak jim tam pošlu peníze na charitu.

Kolik si toho zjišťujete o zemích, než tam vyrazíte?

Bude to možná znít hloupě, ale co nejméně. Když si předem vytvoříte nějaký obrázek, tak se pak snažíte zpětně si ho potvrdit. Když někam přijedu jako tabula rasa, můžu tu zemi zažít očima místních a objevit věci, na které bych jinak nepřišel. Třeba o Nepálu se říká, že to je země, kde se lidé usmívají nejvíc na světě. A já po dvou týdnech v Nepálu začal cítit, že pod tím úsměvem je skryté hluboké neštěstí. S těmi lidmi jsem se bavil a oni mi vyprávěli, jak se v Nepálu nedá žít, je to jedna z nejchudších zemí světa. Jejich snem je přestěhovat se na Západ. Tohle je věc, kterou jsem dokázal vnímat díky tomu, že jsem nepřiletěl do země úsměvů, ale jen do neznámé země, kde jsem se ptal lidí, jak se jim žije.

Na cesty s sebou ale vozíte počítač, knihy jsou plné malých informačních vsuvek…

Když už jsem v té zemi, začnu si ověřovat všechno, co mi lidé říkají. Ale koukám se hlavně na věci, které jsem se dozvěděl od místních, které bych si dopředu najít nemohl. Takže když se vrátím, o té zemi vím docela hodně, ale poznal jsem to skrze místní. Jediné, co zjišťuji předem, je, jestli je tam bezpečno. Třeba Jihoafrickou republiku bych projít pěšky nechtěl.

Riziko tohohle přístupu si určitě uvědomujete: když nebudete o těch zemích moc vědět, popis pak může být hodně povrchní. Všichni vás budou zvát domů, ale v zemi bude třeba panovat diktatura.

Já píšu spíš o lidech, nikoli o vládách, to je pravda. Když se dotýkám kontroverzních témat, třeba v poslední knize o Arménii a Gruzii se zmiňuji o válce o Náhorní Karabach, tak si nepřipadám dostatečně kvalifikovaný, abych o tom mohl psát. Tak jsem oslovil historika, aby se mnou ty kapitoly prošel.

S tím souvisí otázka, jak se vyhnout potvrzování negativních stereotypů typu Gruzínci jsou všichni opilí.

Nejlepší způsob, jak se stavět ke stereotypům, je vyprávět o jednotlivcích, které jsem potkal. Třeba v Gruzii jsem se setkal se ženou, která řešila, že tamní ženy nemají dobré podnikatelské příležitosti. Založila si tedy kavárnu a hotel, ve kterých pracují jen ženy, a chce mužům ukázat, že to jde. Neříká o sobě, že je feministka, ale vlastně jí je. Na jednotlivostech se prokáže, jaké jsou předsudky blbost.

KOUZLO POMÍJIVOSTI

Máte nějaké vzory mezi spisovateli-cestovateli?

Ohromně mě baví Američan Richard Halliburton. V době, kdy Američané ještě moc necestovali, se vydával na dobrodružné výpravy, které popisoval se smyslem pro humor. Velkým tématem pro něj bylo dělat neobvyklé věci a nebrat to tak vážně. Psal o tom s hroznou lehkostí a vtipem. Taky se hodně zajímal o lidi.

Já jsem vždycky toužil po tom být dobrodruh. Obrovsky mě bavilo si číst o námořních výpravách, kdy lidé nasedli na loď se zásobami na půl roku s vědomím, že když nenajdou místo, kde zásoby dočerpat, tak umřou hlady. Pouť je tomu trochu podobná. Když se člověk vydává do neznáma, zažívá velké dobrodružství. Na cestopisech, které jsem četl, mi vždycky chyběl aspekt lidí, bylo to většinou o horách a památkách. Proto jsem se rozhodl, že budu psát o lidech a setkávání se s nimi.

> Já si na lidi, které potkám, nikdy neberu kontakt. Když si předem přiznáte, že ta konverzace je jenom pro tenhle večer, rychleji přejdete k jádru věci.

Existuje místo, kam byste se rád vrátil?

Hodně inspirativní mi přišel Náhorní Karabach. Je to místo, kde se děly strašlivé věci. Odsuny obyvatelstva, sousedi se začali vraždit navzájem, ve válce zahynulo padesát tisíc lidí. Lidé, kteří tam žijí teď, uvažují zvláštním způsobem. Pochopil jsem díky nim nový rozměr svobody. Pozemky tam jsou levné, ve dvaceti si každý může koupit kus země a začít hospodařit. Nikdo neví, co s tou oblastí bude. Ale je to svoboda se zbraní v ruce. Na hranicích se střílí každou chvíli, ovšem vloni Ázerbájdžán zahájil rozsáhlou ofenzivu a vypadalo to, že se znovu rozhoří válka. A muži, civilisti z Náhorního Karabachu, nasedli do aut a jeli přímo na hranice, aby vojákům nabídli svoje zapojení do boje. Místní mi vyprávěli, že to takhle udělal každý slušný mladý muž.

Vůbec neříkám, že s nimi sympatizuji, ale zajímá mě jejich uvažování, které je úplně jiné než moje. Nedovedu si představit, že kdyby na nás zaútočili Poláci, tak hromadně necháme všeho, nasedneme do aut a jedeme na frontu.

Potkal jste někoho, koho byste rád viděl znovu?

Já si na lidi, co potkám, nikdy neberu kontakt. Když si předem přiznáte, že ta konverzace je jenom pro jednou a pro ten večer, mnohem rychleji přejdete k jádru věci. Nemám rád takové to „někdy si napíšeme". Už si nikdy nenapíšete a nikdy se neuvidíte. Ta pomíjivost je ale přece hezká. V Nepálu jsem se setkal s jedním člověkem, na něhož nikdy nezapomenu. Šel jsem po bahnité cestě a najednou vidím muže, který si čistí zuby. Měl asi dva zuby, takže to moc práce nedalo. Od potoka na mě zavolal „this is my cottage", ukázal na nuznou chatrč a začal se hrozně smát. To mě zaujalo, protože Nepálci moc dobře anglicky nemluví a slovo cottage není úplně základní slovní zásoba. Dali jsme se do řeči a vyklubal se z něj bývalý novinář, který začal pít, tak ho vyhodili. Měl procestované všechny okolní země a byl nesmírně vzdělaný a sečtělý. A teď žije v chatrči nezávisle na společnosti, živí ho zeleninová zahrádka a tvrdí, že jeho životní filozofií je kniha *Řek Zorba*. Bavili jsme se o smrti a bohu a bylo to úžasné setkání. S ním bych se klidně znovu setkal. Otázkou je, zda je ještě naživu.

Dějiště vašich knih se mění, ale popisy setkání se po čase tak trochu opakují. Někdo vás pozve dál, dá vám najíst, nabídne vodku nebo čaj. Jazyková bariéra vás nenechá bavit se moc do hloubky. Jak to děláte, abyste se neopakoval?

Kdo se někdy někam vydal pěšky, ten ví, že pouť je vlastně série nekonečně se opakujících věcí. Strašně monotónní, přesto obohacující a nádherná. Když jsem šel pěšky do Říma, celý jeden týden jsem kráčel po cyklostezce podél řeky Inn. Strašná nuda. A vy se učíte s ní vypořádat, začnete pozorovat detaily.

Jde tedy o to, napsat každou další knihu tak nějak jinak…

Cesty se snažím volit tak, aby každá byla jiná. První knížka o cestě do Jeruzaléma byla plná naivity, všechno bylo nové dobrodružství. Druhá knížka se odehrává v Číně, kde jsem nikomu nerozuměl, plná pocitu vykořenění. Pobyt tam ze mě udělal vlastence. Po návratu do Čech na samém konci sedám na vlak směr Kokořín a je to překrásný pocit. A třetí knížka je zase o nostalgickém vzpomínání na Sovětský svaz, které jsem prožil s místními lidmi. Proti stereotypu bojuji také jazykem a stylem, který se snažím pilovat. Nevykresluji už tolik technické náležitosti všech dní, ty opakující se věci.

Už to není deník.

První knížka byla deník. Teď už má kniha kapitoly, které mají nějaké téma. To je směr, kterým se chci ubírat. Příští pouť by měla vést do Santiaga de Compostela, což byla první cesta, kam jsem se vydal v osmnácti. Novým prvkem tam bude to, že ta pouť má hluboké tradice. Chci si o ní teď přečíst všechno a napsat knížku, která bude částečně mapovat historii té pouti. Zatímco doteď jsem vycházel úplně nepřipravený, teď budu erudovaný a budu moci říkat, že ten a ten kostel je hrozně zajímavý, protože... Každé knížce se snažím dát něco nového, ale do všech se snažím dát humor, protože to je věc, která pomůže narušit stereotyp té cesty. Ovšem cesta sama o sobě stereotypní je.

Příští knížka se tedy odehraje ve Španělsku, bude víc o nás, Evropanech?

Bude spíš o tématu poutě, která vás může změnit. Hodně lidí létá do Jižní Ameriky, aby si dali ayahuasku. Doufají, že jim to změní život. Já nevěřím tomu, že to může být takhle jednoduché, něco si dát, dvě noci zvracet a pak člověk bude jiný. Pouť má moc měnit lidi. Jsou poprvé v životě sami se sebou. Mají na sebe čas. Ráno se probudíte a víte, že máte čtyřiadvacet hodin času a ten čas je jako vzduch – nikam nespěcháte. Najednou máte čas řešit věci, na které byste doma nepřišel. Mám hodně kamarádů, kteří experimentují s psychedeliky, a ty zážitky jsou si podobné. Akorát myslím, že jít někam pěšky je přirozenější než letět do Jižní Ameriky.

Psát jezdím na Ukrajinu, kde mě nikdo nezná. Nežiju ničím jiným, dokud nemám hotový text. Podobně psal třeba Jack Kerouac.

U ŘEKY V UŽHORODU

S přednášejícími cestovateli se v poslední době roztrhl pytel. Znáte se navzájem?

Komunita lidí, kteří cestují a mluví o tom, není zas tak velká. Všichni jsou vesměs přátelští a přející. Je mi jasné, že spoustu z nich trochu štvu. Tolik jsem toho nenacestoval, ale umím o tom vtipně mluvit. Spousta lidí je strašně zcestovalých, mají co říct, ale neumí o tom poutavě mluvit. Trochu se před nimi stydím, ale neznamená to, že bych to přestal dělat. A když mi nějaký cestovatel napíše, jestli bych mu neporadil, jak líp přednášet, udělám to rád.

Co jim radíte?

Tak třeba říkám: „Hele, ty lidi si to přišli užít s tebou, publikum je empatické, pochopí, jak jsi to myslel, spoustu věcí ti odpustí, jenom buď skromný, ne arogantní." A taky radím, že vždycky je lepší udělat přednášku kratší než delší. Ale každý má svůj způsob.

A teď vám řeknu, jak se v Gruzii pije vodka. (Pražské kino Aero)

Ten můj je o lidech a dělání vtipů. Každého podporuji v tom, ať napíše knížku, protože je hezké ji mít. Nemusí se tím hned živit.

Vy se tím uživíte?

Teď ano, všechny tři knížky se prodávaly dobře. Ukázalo se, že lidé chtějí číst cestopisy. A baví mě i přednášky, které jsou skoro vždycky vyprodané.

V době, kdy lidé méně čtou knihy, je to velký úspěch, že jste je donutil číst.

Nevím, jestli donutil, ale znám spoustu lidí, pro které moje knížka byla první, kterou v životě přečetli. Hodně středoškoláků mě čte proto, že se v tom vidí a také chtějí cestovat.

Nechystáte třeba film?

Já myslím, že budoucnost patří úzce zaměřeným lidem. Já si vybral knihy. Navíc před kamerou se stydím, je pro mě příliš konkrétní. Mě baví nevyřčené věci, poetika textu. Když si můžu rozmýšlet, jaká slova použiju. Nechci být youtuber ani dělat dokumenty.

Píšete knihy už během cest? Nebo se po návratu někde zavřete a nabušíte to?

Snažím se dělat si co nejvíc poznámek během cesty. Když se vrátím, mám v počítači třeba šest set normostran poznámek. Z těch potřebuji udělat knížku o tři sta normostranách. Píšu dost intenzivně, baví mě se do toho úplně ponořit a nedělat nic jiného. Třeba poslední knížku jsem psal dva měsíce, každý den tak čtrnáct hodin. Dělám si taková soustředění, že odjedu na Ukrajinu, kde neznám moc lidí, mám tam klid a je tam výborné jídlo.

Kam jezdíte?

Do Užhorodu v Zakarpatí. Sedím celý den a píšu. U řeky, taky koluju po kavárnách, nežiju ničím jiným, dokud nemám hotový text. Podobně psal třeba Jack Kerouac.

Možná jednou budete mít u řeky v Užhorodu pamětní desku „zde tvořil český prozaik“.

Myslím, že ne. Moje knížky čte až podezřele moc lidí na to, aby mohly být dobré. □

POCIT ČISTÉHO ŠTĚSTÍ

Se snowboardistkou Šárkou Pančochovou o meditaci v pohybu a životě v komunitě

KATEŘINA ŠAFAŘÍKOVÁ

Je jednou ze tří současných českých královen na prkně. Poprvé na něm stála v jedenácti letech, od patnácti se freestyleovému snowboardingu věnuje profesionálně. Ty, kteří Šárku Pančochovou sledují, fascinuje vysokými skoky nad odrazovou rampou, ale i lehkostí, s jakou se zvedá po nebezpečných pádech. Říká, že strach má vždycky, když stojí nahoře na hraně. Před ní je několik metrů sněhu prudce stoupajícího do nebe a pak jen ticho a vzduch.

Vyrůstala jste v rovině okolo Uherského Brodu. Jak daleko jste to měla na nejbližší kopec?

Paradoxně strašně blízko. Žila jsem v Maršově, ve vesnici, která je součástí Uherského Brodu. Kousek odsud je takové malé středisko, Nezdenice, s jednou sjezdovkou a jedním vlekem. Kopec měří sotva dvě stě metrů a býval tam jeden skok. Já jsem se vždycky odpoledne po škole sebrala, skočila na vlak a šla jezdit.

Freestyleový snowboarding býval ve svých profesionálních začátcích hodně klučičí sport. Kluci platili za ty, kteří víc riskují, takže skáčou výš, slibovali větší show a snáze sháněli sponzory. Platí to i po dvaceti letech?

Situace se hodně změnila, hlavně vlivem nových technologií. V Japonsku zhruba před deseti lety vyvinuli speciální airbagovou konstrukci na trénování skoků. Odrazíte se sjezdem po kartáčích a dopadáte do polštáře nafouknutého vzduchem, který má ale pevný šikmý dopad, takže nekončíte na placce. Tvarem to přesně simuluje skok na sněhu, zároveň ale dopadnete do měkkého, tudíž nehrozí úraz. Odpadá ten moment pochybností při náročnějších tricích, a díky tomu i velmi mladé holky začaly skákat devítistovky (*skok, při kterém se jezdkyně otočí o 900 stupňů okolo osy těla – pozn. red.)*, což byl donedávna klučičí standard.

Ta konstrukce působí dost sofistikovaně. Je to úzkoprofilová věc?

Právě že ne. Stojí to jen okolo půl milionu eur. Já bych byla hrozně ráda, kdyby se tréninkový airbag podařilo postavit u nás, protože by to český snowboarding posunulo úplně jinam. Sama na tom ráda trénuju, funguje to dobře a bylo by skvělé mít tu jednou dobrou základnu, kde trénovat děti. Japonci mají tým takových malých nindžů, školáků, kteří skáčou naprosto neuvěřitelně. Už teď je z nich freestyleová elita, klučičí i holčičí, právě díky tréninkovým možnostem.

Zvedá tohle všechno konkurenci?

Jasně. Kluci běžně skáčou trojitá salta, kdy rotují o 1640 stupňů, a holky je dotahují. Před dvaceti lety, kdy profesionálně jezdil můj trenér Martin Černík, se skákala tisíc osmdesátka. Ale za sebe nemůžu říct, že by mě ty změny nějak zvlášť bavily. Je to víc gymnastika než snowboarding. V rámci disciplíny Big Air, kde se jenom skáče, nemusíte umět zas až tak jezdit, stačí, když dobře odvedete trik. Snowboarding se přitom nejvíc ukáže na kopci při slopestylu, kde se během jízdy mění překážky a skoky.

Proč jste se rozhodla věnovat Big Airu, když vás to tolik nebere?

Abych mohla na olympiádu. Kvalifikace je složená z Big Airu a slopestylu. Ale není to zas takové utrpení. Když třeba letíte do Milána na víkend, kde máte dvě hodiny trénink, pak závod a pak si jdete dát kafe do centra s lidmi, které znáte, je to docela fajn.

Co se musí stát, aby mladá Češka dostala v téhle menšinové disciplíně šanci jako vy a v patnácti měla profesionálního trenéra?

Potkat člověka, který uvěří ve váš potenciál. Mít štěstí. A taky vůli jít si za tím, co chci. Já jsem v patnácti odjela na snowboard camp, týden na horách, tam jsem se seznámila s Jožinem Toufarem, bývalým profesionálním snowboardistou, který se mnou začal jezdit na hory a věnovat se mi, protože si myslel, že ve mně něco je. A zároveň přes něj přišla nabídka od firem Flow Snowboards a Nugget oblečení, abych za ně jezdila. Tohle mi finančně pomohlo začít se snowboardingu věnovat naplno.

Proč se vás, v té době neznámé mladé holky, chopily hned dvě firmy?

Tehdy před dvanácti patnácti lety startovala expanze celé branže u nás a po lidech jako já byla poptávka. Získala jsem hned v počátcích sponzory, kteří nám dali peníze na to, abychom mohli jezdit na hory, a my jsme pro ně točili propagační videa a fotili fotky do katalogů. Spousta jezdců dneska nemá sponzory a snowboarding je celkem nákladný sport, protože často musíte vyjet za hranice, abyste mohli trénovat. Měla jsem štěstí a moje vůle a snaha se někam dostat mi pomohly.

Na kolik vás přijde sezona a jak sháníte peníze?

Já teď jezdím za Nidecker Snowboards, Red Bull a další mezinárodní značky a na financování mojí sezony se podílí i Svaz lyžařů a Dukla, protože jsem v reprezentaci. Většinu roku žiju v Americe v jednom středisku v Coloradu, protože pro freestylisty jsou tam nejlepší podmínky. V nákladech na sebe vydám v přepočtu pět set až sedm set tisíc korun a na to si vydělám. Jsem nenáročná. Nežiju v hotelu, pronajímám si byt na celou sezonu s několika dalšími snowboardisty, často i jezdíme společně a sdílíme trenéra.

Potřebujete servismana?

Ne. Když dostanu nové prkno, nechám si udělat hrany a skluznici a pak už to jen zlehka udržuju. U nás freestylistů to není zas tak důležité jako u snowboardcrossařů nebo slalomářů. Na závody mám dvě prkna pro všechny disciplíny, kdybych to jedno náhodou při skoku zlomila, a většinou mi stačí jenom dotáhnout vázání.

MALÁ KOMUNITA

Snowboarding funguje víc na přátelské bázi než na bázi konkurence. Stává se, že se favorité závodu domluví, že odjedou jen základní jízdu, aby dali šanci méně známým jezdcům. Proč to tak je?

Jsme malá komunita. Top jezdkyň ve freestylu je jen okolo deseti a pravidelně se vídáme. Nejen na závodech, ale často spolu pracujeme, točíme reklamy pro sponzory, společně trénujeme. Já jsem propojená s Cheryl Maas, holandskou snowboardistkou, nebo s Norkou Silje Norendal. Obě jezdí skvěle a táhnou mě nahoru. Před sezonou si většinou s Cheryl zavoláme a řekneme si: „O.K., pojedeme tam a tam, tehdy a tehdy." Jedeme pak spolu, bydlíme spolu, trénujeme spolu, jsme vlastně pořád spolu. Logicky jsme pak víc kamarádky než konkurentky.

Proč by to mělo být třeba u lyžařů jiné?

Jednak proto, že hlavně sjezdové lyžování je masový sport, takže je v něm daleko víc peněz a závodníků, a tím pádem větší tlak na jednotlivé jezdce, aby makali. Freestyleový snowboarding je volná disciplína, nerozhodují setiny sekundy. Je to navíc relativně nebezpečný sport, což posiluje pocit sounáležitosti mezi námi.

Při sjezdu na lyžích se přece můžete zabít takřka kdykoli.

Můžete. A nechci to vůbec zlehčovat. Ale člověk při něm pořád nelítá pětadvacet metrů daleko. Na mistrovství světa v Big Airu loni ve Španělsku si takhle tři holky během víkendu zlomily záda, protože byly špatné podmínky. Tohle skóre není u lyžařů obvyklé. Já si na závodech vždycky přeju, aby všichni bezpečně odjeli tu nejlepší jízdu, a jsem šťastná, když u toho můžu být.

Na YouTube je jako nejhledanější záběr spojený s vaším jménem pád na olympiádě v Soči, kde přeletíte hranu, při dopadu se prudce praštíte do hlavy a několik vteřin nehybně ležíte na zemi. Míváte strach?

Vždycky. Když stojím nahoře na hraně, tak k sobě mluvím. V tomhle smyslu je snowboarding konstantní práce sám se sebou.

V čem přesně ta práce spočívá?

Říkám si v duchu, že jsem zkušená, že mám natrénováno a že se není čeho bát. Snowboarding je z poloviny o mentální rovnováze. Když porovnám stavbu těl a fyzickou zdatnost jezdkyň na vrcholové úrovni, mají je všechny podobné – silné nohy, pevná břicha, všechny jsou mrštné. Rozhoduje mentální stránka, jestli to v daný moment člověk dá, nebo ne.

Jak se na tohle připravujete?

Komunikuju se sebou. Už od probuzení si v den závodu udržuju pozici, které se říká postoj šampionů. Narovnávám se, otevírám hruď, ramena dám dozadu a zhluboka dýchám. Ověřila jsem si, že to úplně změní emoci těla. Jako by v tu chvíli zjistilo, že nemusí být nervózní, protože se nechystá nic, co by už neznalo.

Přišla jste si na to sama?

Hodně mi pomohl sportovní psycholog Marian Jelínek, který dlouho pracoval s Jaromírem Jágrem. Loni v létě jsem měla tři měsíce času, protože jsem rehabilitovala po operaci obou ramen po předchozích zraněních. Byla jsem v Praze a rozhodla jsem se ho oslovit. Chodila jsem k němu, povídali jsme si a dal mi několik knížek o psychologii ve sportu.

ŠÁRKA PANČOCHOVÁ (27) je freestyleová snowboardistka. Z trojice úspěšných Češek ve snowboardingu – spolu s Evou Samkovou a Ester Ledeckou – je nejstarší a jako první získala mezinárodní trofeje. V roce 2008 se stala juniorskou mistryní světa v disciplíně Big Air, na mistrovství světa už dospělých ve Španělsku v roce 2011 ve slopestylu skončila stříbrná a později vyhrála Světový pohár. Letos reprezentovala Česko již na třetí olympiádě. Šárka Pančochová vyrůstala na Moravě, dnes žije převážně v USA. V roce 2017 veřejně oznámila svoji homosexuální orientaci a stala se jednou z tváří kampaně „Jsme fér“ na podporu legalizace gay sňatků v Česku.

Zimní olympiáda v Soči, 2014. Následný hrozivě vyhlížející pád, po kterém zůstala několik vteřin nehybně ležet na zemi, komentovala snowboardistka slovy: „Bouchla jsem se do hlavy, ale žiju, takže dobrý.“

Jak jste si sama v sobě vyřešila, že se můžete kdykoli fatálně zranit?

Člověk musí být chytrý v rozhodnutích a poslouchat sám sebe. Ve snowboardingu nejde nic tlačit přes nějakou přirozenou hranici sebeusilovnějším tréninkem. Nemůžete někoho nutit do nového triku, pokud se na něj vnitřně necítí. Když jsem samu sebe v tomhle smyslu neposlouchala, většinou přišly ty nejhorší pády.

HNACÍ MOTOR

Co vám řekli rodiče, když jste jim jako dospívající děvče oznámila, že chcete skákat na snowboardu? Neměla o vás vaše matka strach?

Moje máma o mě má strach konstantně. Ale já jsem v jednom období chtěla jezdit motokros, tak myslím, že rodiče byli docela rádi, když jsem pak dala přednost prknu. Nikdy se mě nesnažili odradit, i když věděli, že je to nebezpečný sport. Asi tuší, že bych nikdy neměnila. Snowboarding je pro mě meditace.

V čem přesně spočívá?

Když je vaše mysl v tom flow stavu, v proudu pohybu těla, kolem vás je ticho, vy jedete krajinou a nad ničím nepřemýšlíte, je to skvělý pocit. Čisté, návykové štěstí. Sjezdový lyžař stojí v šest ráno na kopci, pak má dvoufázový trénink a jde běhat, aby nevyšel z kondice. Freestyleový snowboarding je v tomhle jiný. My taky trénujeme intenzivně, můžeme nekonečně posouvat vlastní hranice, ale musí to vycházet zevnitř.

Ester Ledecká, Eva Samková a vy: čím to je, že Česko má ve snowboardingu ve všech třech disciplínách nejlepší ženy?

Přemýšlela jsem nad tím nesčetněkrát. Fascinuje mě to, ale nemám na to odpověď. Možná jsme my Češky prostě badass, ostré holky, ale těžko říct. Samotnou by mě to zajímalo!

Loni na jaře jste pohnula veřejným míněním poté, co jste promluvila o své homosexuální orientaci. Proč jste se k tomu rozhodla?

Cheryl Maas dala rozhovor americkému serveru Outsports, který tyhle otázky sleduje, a zeptala se mě, jestli s nimi taky nechci mluvit, když jsem zrovna v Americe. Já jsem si řekla, proč ne, a víc jsem o tom nepřemýšlela. Rodiče to věděli už dávno, měla jsem v té době stálou přítelkyni. Outsports to pak zveřejnil v době mistrovství světa ve snowboardingu, a tak se to dostalo do Česka. Média se toho hned chytla, ale já jsem to udělala hlavně proto, abych pomohla lidem nebát se být sami sebou. Nejde přitom jenom o sexuální orientaci, ale o cokoli, s čím člověk cítí, že nezapadá do komunity.

Neměla jste obavy, jestli se od vás neodvrátí konzervativnější sponzoři nebo čeští sportovní funkcionáři?

Před pěti lety, kdy jsem si to sama v sobě urovnala, bych coming out neudělala právě kvůli sponzorům. Teď už jsem to neřešila. Jsem si jistější svým místem na světě a přijde mi, že sponzorům je to jedno. Oslovili mě pak organizátoři kampaně „Jsme fér“ na podporu homosexuálních sňatků, abych se stala jednou z tváří. Ani tehdy jsem neváhala.

Stalo se během toho roku něco, kvůli čemu jste si řekla, že to stálo za to?

Ozvalo se mi pár lidí a řekli mi, že jsem je inspirovala přiznat si, kým jsou. A i kdyby to byl jenom jeden člověk, tak to pořád stálo za to. Negativní reakce přijdou vždycky, protože spousta lidí si myslí, že ví přesně, jak mají ostatní žít a co je správné.

Při letošní olympiádě jste se nedostala na stupně vítězů. Hlavně okolo slopestylu vznikla debata, jestli to byl fér závod, protože ten den foukal silný vítr a z padesáti jízd při třiceti závodnice spadly, včetně vás. Jak to vnímáte teď?

Byla to škoda. Kvalifikace na olympiádu není úplná legrace… a pak nás pustili skákat ve větru. Všechny jsme bojovaly, co to šlo, ale příroda vyhrála.

V Big Airu jste měla jednu z nejlepších prvních jízd – a pak jste spadla. Jaký z toho činíte závěr? Ještě víc trénovat, nebo pokračovat jako doposud a nehrotit to, protože úspěch je vždycky i otázkou štěstí?

Bohužel to nedopadlo, jak jsem si představovala, ačkoli jsem makala a chtěla být po všech těch zraněních co nejvíc ready. Teď se těším, až budu zase jezdit bez nějakého velkého stresu. Zklamání mě vždycky nakopne dát tomu sto deset procent. Prohra je vlastně hnací motor. □

RS006493
Budete se cítit jako doma.
6AN 2434
Nový Golf Sportsvan.
Již pouhý pohled na nový Golf Sportsvan ve Vás probudí pocit rodinné pohody. Užijte si velkorysý a pohodlný interiér, vyšší posez, ergo Active sedadlo řidiče nebo posuvná zadní sedadla a 1 520 litrů zavazadlového prostoru pro Vaše oblíbené věci. Není pochyb o tom, že tady jste doma.
Nečekáme na budoucnost. Tvoříme ji.
Volkswagen
www.volkswagen.cz/golfsportsvan
Kombinovaná spotřeba a emise CO_2 modelu Golf Sportsvan: 4,7–5,2 l/100 km, 107–122 g/km.
Vyobrazený model může obsahovat prvky příplatkové výbavy.

ČOČKY ANI BRÝLE NENOSÍM

S Lindou Wichterlovou o životě se slavným vynálezcem, domácí výrobě kontaktních čoček a o tom, jaké to je, když je člověku sto

KATEŘINA MÁZDROVÁ

Je jednou z pěti stovek lidí, kterým je tolik jako této republice, nebo se dokonce narodili ještě o něco dříve – za „císaře pána". Vitalitu a humor i její pohled na dnešní svět by jí přitom mohly závidět všechny mladší ročníky. A jak říká, z filmového pásu svého dlouhého života by až na pár výjimek nevystřihla ani okénko.

Busta Otty Wichterleho, autorkou je jeho sestra, sochařka Hana Wichterlová.

V říjnu oslaví Česká republika sto let od svého vzniku. Vám bude v srpnu dokonce ještě o rok víc. Jak se vám žije?

Ale dobře se mi žije, děkuji za optání. Naštěstí mě nic moc netrápí, jen hůř slyším a ztratila jsem čich. Nepotřebuji žádné léky, a dokonce nenosím ani brýle, ani čočky. Od dětství jsem přitom byla krátkozraká. Očař mi řekl, že prý se to v sedmdesátce srovná. A měl pravdu, dneska vidím dobře, na blízko i na dálku, přečtu i docela drobná písmenka.

Sto- a víceletých je v republice něco málo přes pět set. V drtivé většině jsou to ženy. Jaký je to pocit, být členkou takového „klubu českého století"?

Pět set nás je? Tak to je pěkné číslo. No, je to hezký pocit. Vloni mi vnučky přichystaly jako překvapení velkou oslavu, trvala dokonce dva dny. Nejprve byla rodinná sešlost v Prostějově – v mém i manželově rodišti –, a další den jsme pokračovali i se sousedy na Stražisku u Prostějova, kam jezdím celý svůj život a kam jezdil už můj tatínek jako malý chlapec na prázdniny. Tam jsme na zahradě zasadili strom, jedlý kaštan. Každý z rodiny tam má na zahradě nějaký zasazený.

Na Stražisku máte dům?

Moje rodina si tam postavila menší domek, to jsem byla ještě dítě. A rodina mého muže, té patřila strojírenská firma Wichterle a Kovařík, tam zas měla letní sídlo. Takže když jsem se vdala, jezdili jsme pak i do vily Wichterlových. A já tam jezdím stále, odstěhuji se tam před začátkem léta a vracím se až koncem září, po stražiské pouti.

Na Stražisku jste se tedy poznala se svým mužem Ottou Wichterlem?

Byli jsme sice spolužáky na prostějovském gymnáziu, ale odtamtud jsme se neznali, byl o čtyři ročníky výš. Poznali jsme se až na Stražisku kvůli tenisu. Moji rodiče byli do tohoto sportu nadšenci a Otto hrával s mou maminkou. Já jim sbírala na kurtu míčky. On byl tehdy už vysokoškolák, a pro mě tedy „stařec"

– vykala jsem mu a říkala „pane Otto“. Moc mě nezajímal, kolem mě se motala spousta mládenců, mohla jsem si vybírat.

Ale nakonec jste si vybrala chemika.

Vybrala jsem si hlavně tenistu, tenis jsme spolu hráli dalších šedesát let. I když třeba v osmdesáti už to bylo jen takové pinkání.

PUNČOCHÁČE BEZ ŠTUPOVÁNÍ

Brali jste se v roce 1938, koncem následujícího roku jste se stěhovali do Zlína.

Ano. Po uzavření vysokých škol 17. listopadu 1939 přijal Otto místo chemika v Baťových Výzkumných chemických dílnách. Taky se nám v tom roce narodil první syn, o dva roky později druhý.

Za války vašeho muže sebralo gestapo. Proč?

Během německé okupace byl ve Zlíně poměrně klid a tamní gestapo nemělo příliš důvod někoho pronásledovat za činnost proti Říši. Početné posádce hrozilo, že ji zruší nebo zredukují a že budou muset na frontu, tak se snažili nějaký odboj vyprovokovat nebo alespoň předstírat.

Zatkli a mučením získali ke spolupráci učitele, jmenoval se Růžička, který se tajně vrátil ze Sovětského svazu a chystal konspirativní činnost. Můj muž spolu s kolegy se scházeli občas po bytech, kde debatovali o politice, pohybu na frontě, poslouchali zahraniční stanice nebo si jen tak pouštěli desky s klasickou hudbou a jazzem. No a tuhle jejich skupinu udal gestapu právě Růžička. Jednoho z nich coby „velitele odbojové buňky“ zatkli a mučili, nakonec se v cele oběsil. Ostatní sebrali a vyslýchali, po čtyřech měsících je ale propustili, žádný odboj jim nedokázali. Němci už v té době byli nervózní, na východní frontě prohrávali, nad Zlínem občas prolétla americká letadla.

S válečným Zlínem je také spojený slavný vynález Otty Wichterleho – silonu.

Ano, u Bati mohl Otto provádět výzkum a zaměřil se na prověření patentů týkajících se nylonu. Problém byl, že se z něj nedala spřádat vlákna. Ottovi se tenhle problém podařilo vyřešit, takže vznikly první silonové ponožky a dámské punčochy – silonky, ale průmyslově se začaly vyrábět až po válce. Ovšem já díky objevu svého muže nosila silonky nejen jako první ve Zlíně, ale dokonce na světě – punčochy, které se nemusely štupovat.

Prý je váš muž pokusně nosil také.

Ano, samozřejmě ne dámské punčochy, ale pánské ponožky, nechal si je vyrobit v pletárně. Pletařky tvrdily, že pata a špička musí být zesílené bavlnou, jinak to ty ponožky nevydrží. No a on je nosil víc než tři měsíce; bavlna z paty a špičky se už dávno vydrolila, ale silon vydržel. Když říkal jedné naší známé, že už ty po-

FOTA NA DVOUSTRANĚ ARCHIV LINDY WICHTERLOVÉ

S Ottou na plese Autoklubu v Praze, 1937.

Stražisko, 1988. V tom roce Wichterlovi oslavili zlatou svatbu.

Na koupališti, 1933.

Motýlek, role v ochotnickém představení.

Otto hraje tenis, Stražisko.

Prvním rokem na studiích medicíny v Praze, 1937.

Na koupališti, 1933.

Se spolužačkami, Linda uprostřed, 1931.

nožky nosí tři měsíce, a ještě se nemusely štupovat, tak mu na to řekla: „Ty ale musí smrdět."

Po roce 1945 jste se stěhovali ze Zlína do Prahy.

Ihned po válce do Prahy odešel nejprve můj muž – budovat vysoké školství, už o prázdninách se rozběhly v improvizovaných podmínkách přednášky pro první turnusy studentů. Já jsem čekala, až Otto sežene byt, abychom se mohli přestěhovat za ním. Ale těch bylo po válce málo, takže jsem se s dětmi stěhovala až o dva roky později. Já jsem si pak v Praze dodělala také školu, promovala jsem v roce 1952.

Co jste vystudovala?

Dětskou zubařinu.

Tu jste si vybrala?

To spíš byla náhoda. Po válce naprosto chyběli zubaři. Já v té době měla dvě malé děti a těm, kdo na tom byli podobně – měli rodiny, museli se o někoho starat, nemohli trávit tolik času na přednáškách a praktikách –, nabídli, že když se upíšeme k zubařině, odpustí nám velkou chirurgii a porodnictví. Tak jsem souhlasila, věděla jsem, že velkou medicínu s malými dětmi nezvládnu.

Zubařině jste se věnovala?

Nakonec ne na plných sto procent, starala jsem se o děti, později jim pomáhala s vnoučaty. A podporovala jsem svého manžela při jeho vědecké práci.

Po boku svého muže jste stála šedesát let. Nepřišlo vám někdy líto, že jste neměla vlastní kariéru?

Nepřišlo. Můj muž mě vždycky podporoval a zároveň mi říkal: „Dělej klidně medicínu, ale ne pro peníze. Dělej ji pro radost." On také celou tu svoji chemii dělal pro radost. Takže já jsem zubařinu dělala v zubolékařském ústavu na Vinohradech jako volontér, chodila jsem tam od sedmi do jedné. Mohla jsem si tak vzít dlouhé volno a strávit dva měsíce prázdnin na Stražisku se svými dětmi i s dětmi mé sestry. Moje sestra si totiž vzala bratra mého manžela a naše děti vyrůstaly téměř jako sourozenci.

V Praze se pak váš muž začal věnovat výzkumu, díky němuž získal celosvětovou proslulost – gelovým kontaktním čočkám.

Ano, na výzkumu pracoval, ale pak přišel vyhazov z Vysoké školy chemicko-technologické, kdy do vedení školy byli dosazováni komunisté a vyvrcholilo to politickými čistkami; to se psal rok 1958. Otto přešel do Ústavu molekulární chemie, ale ministerstvo zdravotnictví výzkum v roce 1961 zrušilo. Otto tedy na výzkumu pracoval doma, po večerech, když se vrátil z práce, což už je ten známý příběh se stavebnicí Merkur, s dynamem z jízdního kola a později s motorkem z gramofonu. On byl

LINDA WICHTERLOVÁ (100) se narodila jako Ludmila Zahradníková 18. srpna 1917 v Prostějově, kde také absolvovala gymnázium; studia medicíny kvůli uzavření vysokých škol v roce 1939 nedokončila. Po válce se na lékařskou fakultu vrátila a vystudovala dětskou stomatologii, promovala v roce 1952. Ovládá několik světových jazyků, konkrétně francouzštinu, němčinu, italštinu, angličtinu a ruštinu, z neživých jazyků pak řečtinu a latinu. Její manželství s vynálezcem Ottou Wichterlem trvalo šedesát let. Má dva syny, sedm vnoučat a osmnáct pravnoučat.

manuálně velmi zručný, doma dělal elektrikářské práce, vyráběl nábytek, třeba kuchyňský stůl, židle, lampičky... Jediné, co mu nešlo, bylo štrikování.

Kde v bytě jste čočky vyráběli?

V pokoji jsme měli kuchyňský stůl, na kterém jsme čočky dělali, v koupelně jsme je vyplachovali. Manžel měl v té době úplně rudé oči, jak každou čočku zkoušel a strkal si je do očí.

Vy sama jste prý podomácku vyrobila čoček několik tisíc.

Ano, čočky jsme vyráběli třikrát denně. Ráno, než šel manžel do práce, druhou várku, když přišel v poledne domů na oběd, a třetí večer.

Vynález si Otto Wichterle nechal patentovat, pak licenci stát prodal do USA. Za jiných podmínek z vás mohli být miliardáři, nelitujete toho?

Ne, i kdybychom ty peníze tenkrát dostali, stejně bychom nevěděli, za co je utratit. Což dneska zní jako nesmysl, ale byt se tehdy koupit nedal, na auto byl pořadník a v obchodě jste víc jak jeden balíček klozetového papíru nedostali – a ještě jste si na něj musela vystát frontu.

konce i latinskou gramatiku, tu jsme měli jeden čas ve veršíčkách, tak tu taky ještě umím. I když nevím proč, když to vůbec nepotřebuji. Ale už taky hodně zapomínám. Třeba si přečtu knihu a prožívám ji, ale stane se mi, že si na konci řeknu: „Safra porte, co vlastně ten autor chtěl říct?“

Ale zpět k vaší otázce. Jak to mají lidé s pamětí, to bych si nedovolila soudit. Já jenom vím, že třeba moji pravnuci už mnoho věcí vůbec neznají, třeba že byl nějaký únor 1948. Takže pokud jim to ve škole nevstrčí do hlavy, kde se to mají naučit?

V době založení Československa vám bylo něco přes rok. Jaká je vaše nejstarší vzpomínka?

Pamatuji si tryznu za Aloise Rašína, prvního československého ministra financí, u nás v Prostějově, kam mě rodiče vzali večer s sebou. Byly mi asi čtyři nebo pět. Byla zapálena velká hranice a mně to nějak nešlo do hlavy, ptala jsem se: „To ho tam pálí, nebo co?“

A nejhorší vzpomínka?

Zavření vysokých škol, to bylo přelomové, protože to před námi zavřeli budoucnost.

Je něco, co vás štve dneska?

I kdybychom ty peníze za čočky dostali, stejně bychom nevěděli, za co je utratit.

Když váš muž mohl začít v sedmdesátých letech jezdit do zahraničí na různé konference, později i společně s vámi, nikdy jste nepřemýšleli o emigraci?

Mého muže dlouho nikam nepouštěli – když ho nemohli utlouct kladívkem, tak jej alespoň drželi doma. Když se ale projednával prodej licence, pustit ho museli, dali mu s sebou takového advokáta, prověřeného komunistu. Ale o emigraci jsme nepřemýšleli, měli jsme tady rodiče a ty bychom neopustili. I když se mému muži děla křivda, jemu stačil k životu kousek laboratorního stolu a byl spokojený.

RAŠÍN NA HRANICI

Vám ani manželovi nebylo lhostejné, co se ve společnosti a politice děje. Jste například signatářkou 2000 slov. A dnes se toho děje dost – posilování komunistů u moci, omlouvání excesů minulého režimu… Jak je možné, že lidé mají tak krátkou paměť?

To já nevím, jakou mají lidé paměť, já mám jenom svou paměť, a tu mám velice dobrou. Můžu třeba odříkat všechny předložky z latiny se 4. pádem nebo všelijaké básně, které jsme se kdysi dávno učili. A do-

No já čtu noviny a nad vším se rozčiluji. Ale ono to nepomůže, jestli se budu rozčilovat, nebo ne, takže je lepší se nerozčilovat. Proč si člověk má kazit náladu pletichami politiků?

Ještě k vaší paměti. Vy jste ji nějak speciálně cvičila?

No například na jazyky jsem talent, mně stačí, když cizí řeč pár týdnů slyším. Ale jinak jsme doma paměť cvičili často: například ve Zlíně, za dlouhých zimních večerů, když nám Němci sebrali rádio, tak jsme se bavili tím, že mi manžel dával matematické úlohy s integrály. Třeba jsme řešili, jaký průměr nebo poloměr musí mít kastrol, aby se v něm upekl stejný počet krajových buchet jako prostředkových.

Máte dlouhověkost v genech? A máte na ni nějaký recept?

Na to se mě lidé pořád ptají, jak to, že jsem tak dlouho na světě. Říkám, „protože jsem jedla sádlo a vajíčka vrchovatě“. A taky jsme každý den s manželem ráno od čtvrt na sedm do půl sedmé cvičili podle rádia.

A hráli tenis.

Ano, hráli jsme tenis, a to taky vrchovatě. □

RS006572

PHILIPS

sonicare

*Diamond*Clean *Smart*

Vždy je cesta, jak čistit lépe

Dopřejte si šetrnou péči o zuby, dásně a jazyk se sonickým kartáčkem **Philips Sonicare DiamondClean Smart**.
Naše inovace pomáhá upozorňovat na časté chyby při čištění:

- Nadměrný tlak
- Drhnutí
- Zapomínání na vnitřní plošky zubů
- Zabudovaný senzor v kartáčku umí vyhodnotit individuální opotřebení hlavice a navrhne její včasnou výměnu.

Sledujte průběh čištění pomocí aplikace

PHILIPS

Download on the App Store

GET IT ON Google Play

www.philips.cz/sonicare

BUDOUCNOST JE OTEVŘENÁ

S fyzikem Martinem Ročkem o svůdnosti strunové teorie a o tom, kolik má svět dimenzí

MARTIN UHLÍŘ

Když vypráví o skoku do vod Baltského moře, jímž začal jeho dramatický útěk z Československa na Západ, a o dalších „obyčejných" věcech, působí poněkud nesměle. Promění se ve chvíli, kdy začne mluvit o fyzice. V tu chvíli přechází do angličtiny (po letech strávených v Americe už mu scházejí slova) a stává se sebevědomým a charismatickým profesorem prestižní americké univerzity. Martin Roček: uznávaný teoretický fyzik, znalec české kinematografie a překladatel písní Karla Kryla.

Když vám bylo šest let, utekl jste s rodiči za dramatických okolností z Československa. Jak to proběhlo?

Táta je chemik, v padesátých letech pracoval v Akademii věd. Jeho tehdejší šéf byl František Šorm, velmi vlivný a ambiciózní člověk, generální sekretář Akademie věd a člen ÚV KSČ. V roce 1956 připravoval chemickou konferenci zemí východního bloku a na organizační schůzi, tuším v Bechyni, pozval také tátova profesora Ottu Wichterleho. Wichterle byl tenkrát velmi nastydlý, objednal si svařené víno a ostatní včetně Šorma za ním v pití rozhodně nezaostávali. Šorm se pak vychloubal, že pozvedl českou chemii na takovou úroveň, že teď může poslat své lidi kamkoliv do světa a všude je přivítají s otevřenou náručí. Wichterle se toho chytil a řekl: „Jo? Tak to bys mohl poslat Ročka do Londýna." Šorm pak už nemohl couvnout, musel to udělat, aby neutrpěla jeho pověst a pýcha. Poslal tedy tátu do Londýna.

Váš otec ve straně nebyl?

Rozhodně ne. Rodiče nebyli komunisti a nevěřili oficiálním zprávám. Informací se tehdy ale nedostávalo, takže obraz vytvářený komunistickou propagandou o Západu rodiče nějak absorbovali. Když pak otec přijel do Londýna, byl to pro něj neuvěřitelný šok: lidé neměli hlad, nespali na ulicích, nebáli se. Trávil hodiny na „Speaker's Corner" v Hyde Parku, kde si řečníci říkali, co chtěli. Otec se pak rozhodl, že udělá všechno pro to, aby dostal rodinu na Západ. Takhle to začalo – svařeným vínem a Wichterleho nevinnou poznámkou.

Po necelých dvou měsících se otec vrátil. Co bylo dál?

Začátkem šedesátého roku si rodiče mohli koupit auto, Wartburg, čekali na něj spoustu let. V létě 1960 pak vyrazili i se mnou, bratrem a babičkou na Čedokem organizovanou skupinovou výpravu auty do východního Německa. Celá skupina vždy někde tábořila a měla pár hodin na to si to tam prohlédnout. A otec se s přítelem, se kterým byl za války jako vězeň v Terezíně – ten se zájezdu také účastnil rovněž s rodinou –, předem dohodl, že společně utečeme. Dětem o tom pochopitelně neřekli, a aby zmátli ostatní účastníky zájezdu, hráli, že se spolu hádají. Aby to nevypadalo, že něco společně chystají.

Táta a jeho kamarád si tehdy mysleli, že půjde utéct přes Berlín, ale to se ukázalo jako nereálné. Nevěděli si pak rady, a rodiče proto kontaktovali svou známou, chemičku z Drážďan, s prosbou o pomoc.

To zní dost dramaticky.

Chemičku Christu Meyer a jejího manžela Rudolfa prosba šokovala, ale řekli, že se pozeptají. Rudolf slíbil, že rodičům výsledek přijede říct do Postupimi, kam zájezd mířil; měli se setkat v jednom kostele. Rodiče dorazili na haldu trosek, kde ten kostel kdysi býval,

MARTIN ROČEK (64) je profesorem na Newyorské státní univerzitě. Jako teoretický fyzik se zabývá supersymetrií a strunovou teorií. Ve vědě je znám mimo jiné tím, že s kolegy našel nové metody výpočtu kvantových korekcí. Je též spoluautorem takzvaného hyperkählerovského kvocientu, nové matematické techniky sloužící k popisu fyzikálních systémů. Je absolventem Harvardovy univerzity a působil mimo jiné také na Cambridgeské univerzitě v Británii a na Kalifornském technologickém institutu. Je ženatý, má dva syny. Oba umí česky. Loni v prosinci Martin Roček v Praze převzal prestižní cenu Nadačního fondu Neuron za přínos světové vědě.

a dlouho čekali. Pak se najednou objevilo asi osm lidí s všelijakými auty a mířili k nim. Strašlivě se lekli, že je Meyer udal. Ukázalo se ale, že jen zmobilizoval další kamarády a přátele v naději, že někdo něco vymyslí.

Co tedy vymysleli?

Bohužel nic. Otec Rudolfa varoval, že situace v Berlíně, přes který utíkalo na Západ tisíce lidí, nemůže vydržet a že by měli odejít do amerického sektoru. Oni to pak skutečně později udělali. Těsně před stavbou berlínské zdi.

To vám ovšem v tu chvíli nepomohlo.

Byla to už kritická situace, nikdo nevěděl, jak útěk provést. Rodiče se nakonec s tou druhou rodinou, co chtěla uprchnout, opravdu pohádali, všem tekly nervy. Nakonec, poslední den, než se měl celý ten zájezd otočit a jet zpátky do Čech – u Baltského moře, v malém městě Warnemünde –, se objevila možnost nastoupit na menší trajekt, který jezdil do Dánska. Rodiče se to ale báli udělat, slyšeli, že Dánové uprchlíky vracejí. Otec dospěl k závěru, že potřebuje poradit od místních, jenže jak to udělat, aby ho někdo neudal? Šel tedy do kostela a oslovil tam takovou starou paní, kterou ovšem vyděsil tak, že utekla. Podruhé to zkusil na hřbitově a dopadlo to stejně.

Ti lidé si nejspíš mysleli, že váš otec je provokatér.

Ano. A tehdy to rodiče vzdali. Máma milovala ryby, a tak se táta rozhodl, že když už nic nevyšlo, koupí jí aspoň na trhu před návratem nějaké dobré sledě. A jak tak stál ve frontě, slyšel, jak se spolu baví místní lidé a o režimu nemluví moc lichotivě. Rozhodl se, že to ještě jednou zkusí a zeptá se jich na radu. A oni mu vysvětlili, že Dánové nikoho nevracejí, ale východní Němce nemají moc rádi, proto je posílají do západního Německa.

A tak jsme se na tu loď skutečně dostali. Druhá rodina s námi nebyla, už toho měli dost a vrátili se do stanového tábora. Následovali nás pak o den později. My jsme tedy i s babičkou vypluli směrem k Dánsku.

To se dalo jen tak nastoupit a vyplout?

Lidé, co neměli platné pasy, nesměli v Dánsku vystoupit. Účastnit se ale mohli jako turisté, užít si plavby po moři a nakoupit levně čokoládu. A když loď doplula do dánského přístavu Gedser a zakotvila u mola, vzala mě máma do náruče – plavat jsem ještě neuměl – a skočila se mnou do vody. Potom vzal táta mého bráchu a skočil také. Trochu jsem se bál. Táta mi pochopitelně nemohl prozradit, že budeme utíkat. Aby mě připravil na to, co přijde, řekl mi, že každá loď se někdy může začít potápět a pak musí všichni skočit do vody, aby je loď nestáhla ke dnu. No a pak ta situace prostě nastala.

Tohle vysvětlení vás asi moc neuklidnilo.

Opravdu jsem se bál, že mě loď stáhne pod hladinu. Ale i to, co následovalo, byl nervák. Máma skočila na opačné straně lodi, než bylo molo, a nikdo si toho nevšiml, takže se mnou plavala kolem lodi ke břehu celkem v klidu. Táta ale ztratil při skoku brýle, nic moc neviděl, a tak raději zamířil s bratrem přes přístav k opačnému molu. No a babička si zula boty, svlékla kabát a skočila taky...

Kolik jí bylo let?

Jednašedesát. Byla to taková mohutná česká babička, kolem devadesáti kil nebo tak nějak. To už tedy dost šplouchlo, takže si toho lidé všimli. Posádka spustila z lodi nafukovací člun a začala honit tátu, který s bratrem plaval k dřevěným schůdkům do vody na druhé straně. Táta byl už úplně vyčerpaný, člun je

doháněl, ale nějaký člověk u těch schůdků si toho všiml, sestoupil k vodě, natáhl ruce a táta mu podal bratra. Slyšel pak, jak ti námořníci ve člunu německy říkají: „No, tady už nic nemůžeme dělat…“ A otočili se. Dánové nás pak vzali do nemocnice a po čase jsme dostali azyl. Táta chtěl do Anglie, kde znal dost lidí, ale nebylo místo. Nakonec dostal místo asistenta v Americe, a tak jsme odjeli tam.

Byla to otevřená doba, lidé se chovali velmi vstřícně. Mně bylo šest let a bráchovi čtyři, takže jsme se naučili velmi rychle anglicky.

SVĚT O DESETI DIMENZÍCH

Ve své vědecké práci se snažíte pochopit, jak funguje svět na těch nejmenších vzdálenostech. Zabýváte se mimo jiné takzvanými strunovými teoriemi, které časem mohou vyřešit možná největší problém současné vědy – jak sloučit dva dosud vzájemně nekompatibilní koncepty přírody, kvantovou fyziku a teorii gravitace. Daří se to?

Einsteinova teorie gravitace funguje na velkých vzdálenostech, skvěle popisuje například jevy týkající se galaxií a hvězd. Na velmi malých vzdálenostech, k jejichž výzkumu potřebujete obrovské energie, ale vzniká problém. Pro ně musíme Einsteinovu teorii modifikovat a smířit s principy kvantové fyziky. Jenže když se o to pokusíte, ve vašich výpočtech se všude objeví nekonečna, se kterými si nedokážete poradit. Existuje však přístup, který vás nekonečen zbaví: strunová teorie. Modifikuje Einsteinovu teorii, ale jen takovým způsobem, že ji na malých vzdálenostech učiní kompatibilní s kvantovou fyzikou. Strunová teorie tak může být konceptem, který popisuje veškerou fyziku.

Kritici jí ale vyčítají, že nenabízí žádné předpovědi, které by šlo otestovat.

Právě to ale strunová teorie předpovídá. Vyplývá z ní, že Einsteinova teorie bude fungovat velmi dobře všude kromě těch nejmenších vzdáleností. Korekce, které potřebuje, jsou nepatrné a lze je zkoumat jen pomocí nesmírných energií, takových, kterých v laboratoři nedosáhnete. Jinými slovy, strunová teorie sama říká, že prověřit její správnost bude velice těžké. Pokud bychom jí rozuměli lépe, možná bychom ji dokázali otestovat třeba výzkumem raného vesmíru, kdy o jevy vyžadující velké energie nebyla nouze.

Jiné naděje nedává?

Ale ano. Vyplývá z ní, že gravitace nemůže existovat sama o sobě, musí tu být ještě něco. A tušíme co: nejjednodušší verze strunové teorie vyžaduje existenci celkem deseti dimenzí. Kromě tří prostorových a jedné časové, které kolem sebe vidíme, by mělo být všude kolem nás ještě dalších šest, nějakým způsobem skrytých. Z výpočtů plyne, že důsledkem toho, že jsou skryty, svinuty do nějakého nesmírně malého tvaru, je nejen Einsteinova teorie gravitace, ale ještě další věci.

Jaké?

Detaily závisejí na tom, jaký tvar skryté dimenze mají. Zatím to neumíme přesně spočítat, umíme ale najít takové tvary, pomocí nichž lze ze strunové teorie odvodit zhruba náš svět, fyziku, kterou známe. Jednou tedy ze strunové teorie možná vyplyne, proč jsou třeba hmotnost a náboj elektronu právě takové, jaké jsou; zatím ale nemáme výpočetní techniky, které by to umožnily zjistit, a nerozumíme hlubší struktuře strunové teorie dost dobře.

Většina verzí strunové teorie kromě toho vede k jedné hlubší vlastnosti našeho světa, takzvané supersymetrii. Kvantové teorie obsahující supersymetrii se často chovají při velmi vysokých teoriích jednodušeji.

Informací se tehdy nedostávalo, takže obraz vytvářený komunistickou propagandou o Západu rodiče nějak absorbovali.

Ze supersymetrie vyplývá, že známé elementární částice mají své takzvané supersymetrické partnery, jakési stínové, dosud neobjevené částice. Fyzici věřili, že některé z nich objeví pomocí velkého urychlovače LHC ve výzkumném středisku CERN, to se ale zatím nestalo. Je to problém?

„Věřili“ je příliš silné slovo, raději bych řekl „doufali“. Tyto částice nejsou běžnou součástí našeho světa, existují při velkých energiích. A je pravděpodobné, že se objevují až při energiích ještě daleko větších, než může urychlovač v CERN dosáhnout. Když je urychlovač nenajde, matematická podstata supersymetrie se tím nemění.

Než začal urychlovač fungovat, báli se někteří fyzici, že nalezne jen proslulý Higgsův boson a nic jiného. Naše současná teorie mikrosvěta se tím potvrdí, žádná nová fyzika se ale neukáže. Nezjistíme, kudy se ve výzkumu mikrosvěta ubírat dál. Začínají se tyhle obavy naplňovat?

Počkejme se závěry ještě několik let, urychlovač stále může objevit něco úplně nového. Ale ano, do jisté míry se to děje.

Higgsův boson byl objeven v roce 2012, nic jiného podobně převratného už LHC neukázal. Bude to znamenat, že vlády už na žádný nový, větší urychlovač nedají peníze?

Jsou to nesmírně drahá zařízení a může se skutečně stát, že bez nějakého průlomového objevu bude LHC předposlední velký urychlovač. Zřejmě nikoliv poslední, protože o stavbě ještě většího se diskutuje v Číně. Je to obhajitelné? Před stavbou LHC jsme věděli, že Higgsův boson najdeme, a pokud ne, bude to znamenat, že musíme mnoho svých představ o mikrosvětě drasticky přehodnotit. Bylo tedy předem jasné, že v obou případech urychlovač přinese nesmírně zajímavé odhalení. V současnosti tu není žádná tak zásadní otázka, kterou by příští podobné zařízení vyřešilo. Zato ale existují nové technologické nápady, jak dosáhnout vysokých energií levněji, než to umíme dnes. Budoucnost je tedy otevřená.

Říkal jste, že detaily našeho světa závisejí na tom, jaký tvar mají skryté dimenze, a že je těžké tyto detaily ze strunové teorie odvodit. Co když je to ale nemožné, protože toho lidský mozek není schopen? Třeba tu narážíme na limity našeho porozumění vesmíru.

Nikdy bych předem neříkal, že je něco nemožné, a ani to nepokládám za pravděpodobné. Matematika strunové teorie je nesmírně bohatá a naučit se v ní musíme ještě spoustu věcí. Lidé, kteří se strunovou teorií nezabývají, nedoceňují, jak je svůdná. Tolik toho v ní zázračně funguje. Umožňuje nám přicházet s novými nápady v matematice a pronikat do celé řady matematických a fyzikálních problémů, k nimž bychom jinak vůbec neuměli přistoupit. Dává vám jakousi intuici, jak problém uchopit, a když mu pak lépe porozumíte, zjistíte třeba, že strunovou teorii k řešení ani nepotřebujete. Bez ní byste se ale na začátku vůbec nepohnul z místa.

Není to pak ale jen matematická technika, která nijak neodráží realitu?

S jistou nadsázkou se vás mohu analogicky zeptat – odráží realitu diferenciální počet? Odpověď bude v obou případech podobná: hlubší matematické principy strunové teorie mají určitý význam při popisu přírody. Kromě toho ale strunová teorie sama o sobě existuje v jakési matematické říši. Naprostá většina matematiků nemá pocit, že by matematiku vynalézala. Oni ji objevují. A strunová teorie je k tomu velmi důležitý nástroj.

V roce 1974 jste byl ještě jako student v CERN a zažil jste tam dost ošklivou havárii. Co se stalo?

Hledal jsem tehdy stáž na léto, abych získal nějakou zkušenost, a psal různým vědeckým skupinám. Ozvali se mi z CERN, laboratoře částicové fyziky, a tak jsem tam nastoupil. V experimentální fyzice vysokých energií se snažíte detekovat dráhy částic, které vznikají z nějaké srážky. Vědci z CERN k tomu používali tehdy čerstvě vynalezenou válcovou driftovou komoru a v ní hořlavý plyn isobutan. S ním ovšem tenkrát neměli žádné zkušenosti a nechali jej proudit zařízením navrženým pro inertní plyny, jako je argon. Porušili tak všechny myslitelné bezpečnostní předpisy.

Vstoupil jsem tehdy do budovy, kde to zařízení bylo, a všiml jsem si, že se uvolnila jedna plastová hadička a vypadla z konektoru. Necítil jsem žádný zápach, navíc běžel ventilátor, tak jsem o tom nepřemýšlel, nasadil hadičku zpátky a šel něco dělat. Sáhl jsem na vypínač a stiskl jej. Vzápětí vyšlehl záblesk, spatřil jsem takový oranžový sloup a ucítil horký vzduch, asi jako když se otevře trouba. Padl jsem na kolena a uvědomil si, že tohle mě může zabít.

Začal jsem křičet, ale hlas mi nabíhal pomalu, asi jako když se spouští siréna. Vyběhl jsem z budovy, která celá vybuchla, střecha vyletěla do vzduchu.

Co bylo dál?

Začal jsem křičet, ale hlas mi nabíhal pomalu, asi jako když se spouští siréna. Pak jsem se postavil a vyběhl z té budovy, která celá vybuchla, střecha vyletěla do vzduchu. Život mi zachránilo paradoxně to, že isobutan unikal dlouho. Když jsem vešel, ve vzduchu ho bylo už tolik, že zbylo málo kyslíku pro optimální hoření. I tak jsem ale měl hluboké popáleniny na 55 procentech těla. Moje košile byla úplně spálená, límec ještě dohoříval. Z rukou mi visely cáry kůže. Seběhla se spousta lidí, přijela záchranka, nebo spíš takový hasičský vůz, který mě vezl do nemocnice v Lausanne, kde bylo popáleninové centrum. Přežil jsem, ale později jsem se věnoval teoretické, ne experimentální fyzice.

Zemřel při havárii někdo?

Kupodivu ne, bylo to obrovské štěstí. Nikomu jinému se nic nestalo. V CERN poté dočasně zastavili všechny experimenty a udělali bezpečnostní prověrku. Pokud vím, isobutan se tam od té doby nepoužívá.

SKANDÁL V AMERICE

Nezajímá vás jen fyzika. Píšete básně, zajímáte se o českou kinematografii. Jaký smysl má podobný koníček po desítkách let v Americe?

Českou kulturu mám hrozně rád. Když jsem v Americe vyrůstal, doma jsme poslouchali Voskovce a Wericha, rodiče nám zpívali Babičku Mary, Píseň strašlivou o Golemovi a tak dále. Později jsem poslouchal forbíny Wericha a Horníčka. Dostali jsme kdysi velkou sadu desek, které vyšly někdy v šedesátých letech, a Voskovce a Wericha si stále užívám. Už jsem jedenáct jejich textů přeložil do angličtiny a hledám jazzovou skupinu, která by je nazpívala.

Rodiče nám četli i povídky Karla Čapka, knihy Karla Poláčka, později Švejka, četl jsem Cirkus Humberto a podobně. Později, na univerzitě, jsem dvakrát organizoval český filmový festival. To bylo na začátku sedmdesátých let a měli jsme tam filmy z let šedesátých, přijel Ivan Passer, dávali jsme jeho úžasný film *Intimní osvětlení*. A taky jsme tam měli Jiřího Weisse, myslím, že jsme pouštěli *Romeo, Julie a tma*, ale nejsem si jistý, a taky Jána Kadára *Obchod na korze*, Němcův film *O slavnosti a hostech* a spoustu dalších. Miloš Forman slíbil, že přijede, ale na poslední chvíli onemocněl. A taky tam mluvil známý kritik Antonín Liehm. Nedávno jsem objevil písně Karla Kryla a jsem jimi teď trošku posedlý. Dvacet tři už jsem jich přeložil a opět hledám někoho, kdo by je zpíval anglicky.

Jak se jako člověk, který propaguje českou kulturu, díváte na současnou politickou situaci v Česku? Ubírá se země dobrým směrem?

Z hlediska politiky se dobrým směrem neubírá – ale Amerika taky ne. Myslím, že je to skandál. Tolik Čechů bylo uprchlíky, třeba moji rodiče a já, a teď je ta země odmítá přijímat. A Zeman s Babišem, to snad ani nemusím nic říkat.

Co vám vadí?

Třeba že premiérem je trestně stíhaný člověk a někdo, kdo nejspíš spolupracoval s StB. Na druhou stranu, odešel jsem, když mi bylo šest let. Když přijedu do Česka, rozumím skoro všemu, o čem se kolem mě mluví, obdivuji českou kulturu, ale nemám pocit, že jsem tu doma. Mnohem větší zodpovědnost cítím za ten skandál v Americe – za Donalda Trumpa. Je to mnohem nebezpečnější, protože Amerika je prostě důležitá.

Co vám na Trumpovi konkrétně vadí?

Všechno. Jak se chová k uprchlíkům, to, že je rasistický, daně, ale třeba i jeho plán přestěhovat americkou ambasádu v Izraeli z Tel Avivu do Jeruzaléma.

Váš otec byl jako Žid vězněn v Terezíně. Dívá se i on na přemístění ambasády takhle kriticky?

Ano. Můj otec vyrostl v masarykovské republice a přežil nacisty i komunisty. On je, jak bych to řekl, politicky „radikálně uprostřed“ a nedůvěřuje ani pravičákům, ani levičákům. Hodně toho viděl a ví, že extrémy jsou katastrofální. A teď, protože celá americká politická scéna se takhle posunula doprava, je na americké standardy dost levicový. Není to tím, že by se změnil on. Proměnila se Amerika. □

RS006489

Myslete na to, že PRO NĚKOHO je to jen stavba, pro Vás CELÝ SVĚT.

Domov VARIANT – pojištění domova podle Vašich potřeb a priorit

- Stavebnicová konstrukce
- Přehledné členění, snadné sjednání, srozumitelné podmínky
- Kvalitní pojistné krytí za příznivou cenu
- NOVÉ a rozšířené asistenční služby

Myslete UNIQA

NEJSME KOŤÁTKA, O KTERÁ JE TŘEBA PEČOVAT

Se sourozenci Berkyovými o jejich úspěchu i zdech, do kterých coby Romové narážejí

KATEŘINA ČOPJAKOVÁ

Dělají to, o čem od dětství snili. Renata píše básně, Pavel je módní návrhář. Přesto jim občas nepronajmou prostor na rodinnou oslavu. Navzdory pochybnostem jiných dosáhli úspěchu i sebedůvěry.

Jak se sourozenci z jihoslovenské vesničky stanou úspěšným módním návrhářem a básnířkou v Praze?

Renata Berkyová: Bez podpory rodičů bychom nebyli nic. Nespočítám, kolik peněz, času a trpělivosti nám dali. Máma je zdravotní sestra a táta pečovatel.

Pavel Berky: Vzdělávali se celý život. Táta si v rámci rekvalifikace udělal třeba masérský kurz, ale taky svářečský.

RB: Přitom původně měl otec jen sedm tříd základní školy a zedničinu na učilišti nedokončil. Zkoušel mnoho povolání, dokonce i podnikal.

Po rodičích jste zdědili také umělecké vlohy?

PB: Máme příbuzné, kteří rádi a nadprůměrně kreslí, ale nikdo se nevěnoval módě. Už na základní škole jsme si doma črtali modely, já jsem měl návrhy šatů počmárané všechny školní sešity.

RB: Máma psala do školního časopisu Vitamínik. A taky když u nás na vesnici někdo potřeboval něco slavnostního napsat – třeba přání k narozeninám do rozhlasu, přišel za ní. První básničku jsem složila mimochodem pro tebe. Měl jsi ji napsat za domácí úkol. Byla o podzimu.

Kolik vám bylo?

RB: Asi jedenáct. Psala jsem si pořád něco. Máma měla v práci kolegu, kterému moje pokusy ukázala. Moc se mu líbily a pro mě bylo důležité, že mě chválí někdo mimo rodinu. Já mám totiž vždy blok jít s básněmi ven. Dlouho je češu, skládám je z mnoha popsaných papírů. Píšu i prózu, ale s poezií je to jiné. Je pro mě velmi intimní a autobiografická. V próze fabuluju, více se odvážu.

Kreslit šaty, to je na kluka dost nezvyklý zájem, zvlášť před více než dvaceti lety. Co spolužáci?

PB: Já se bavil hlavně s holkama. Nejvíc mě ovlivnila učitelka výtvarné výchovy. Chtěl jsem sice jít na uměleckou školu, ale o návrhářství jsem konkrétně neuvažoval. Právě ona našla střední oděvní školu v Trenčíně, kde jsem absolvoval.

RB: Ale už v prvním ročníku jsi chtěl skončit...

PB: Protože to bylo peklo. Já chtěl jen kreslit, navrhovat. Představoval jsem si, že šít bude někdo jiný. Dokonce jsem propadl z šití sukně. Na opravné zkoušky ji za mě ušila mámina sestra.

Paradoxně dnes pracujete tak, že materiál přímo aranžujete na figuríně a všechny prototypy si šijete sám.

PB: Teď k šití prototypů nikoho nepustím. Začátky práce s materiálem mě hodně baví. Je to asi i tím, že techniky šití jsou dneska úplně někde jinde. Střihy už se nerýsují, vytváří se přímo na figuríně a hned vidím 3D model.

SEDĚLA U KONĚ, CHODIL K OCEÁNU

Mezi vámi je malý věkový rozdíl – necelé dva roky. Máte k sobě blízko?

RB: Až teď v dospělosti. Tím, že jsme byli na různých školách v různých městech, Pavel po maturitě odešel na rok do Francie a já nejdříve studovat romistiku do Prahy a pak na stipendium do Bulharska, tak jsme spolu byli málo.

PB: Napoprvé jsem se nedostal na VŠUP, tak jsem odešel do Francie pracovat jako dobrovolník v kultuře. Nakonec jsem v hotelu v Biarritzu sestavoval nástěnky s programem pro hosty. Ale bydlel jsem pět minut od oceánu a naučil se jazyk.

Do Prahy jste přišla sama. Jaké bylo neznámé velkoměsto pro dívku z Veľkých Teriakovců?

RB: Strašné. Nedávno jsme se potkali s kamarádem a vzpomínali. Když jsem přišla do Prahy, neměla jsem e-mailovou adresu, počítač, ani jsem na něm neuměla. Jednoduše děvče z dědiny. Takže jsem netušila, že koleje, na které jsem se přihlásila, přes léto zdražily. Neměla jsem na ně dost peněz. Nevěděla jsem, co dělat. Jen jsem si sedla na Václavák ke koni, v kapse těch nedostačujících patnáct stovek, a přemýšlela, kde budu spát. Měla jsem jediného kamaráda, nakonec jsem mu zavolala. Nechal mě přespat a pomohl mi najít spolubydlení. Rodiče si nemohli dovolit moc mě podporovat. Vzala jsem si půjčku a našla si rychle práci.

Takže vy už jste měl cestu od Renaty prošlapanou?

PB: Renata odjela na rok na stipendium do Bulharska a já se zabydlel v jejím bytě.

Jediná Romka na romistice, jediný Rom na VŠUP. Jak jste se cítili?

RB: Aniž jsem po tom nějak toužila, byla jsem hvězda. Na romistice konečně studovala Romka – to bylo něco, ale neuměla romsky. Doma jsme mluvili takovou směsicí slovenštiny a romských výrazů. Romsky jsem se vlastně naučila až na vejšce a básně píšu hlavně slovensky. Málokdy je do romštiny překládám.

PB: Pedagogové mě pořád tlačili, abych svou etnicitu zapojil do tvorby, abych z ní čerpal. Navíc v takovém tom klišé: květiny, volány, pestré barvy. Já se ale chtěl rozhodovat sám za sebe.

Nakonec jste ale jednu kolekci vycházející z romského folkloru udělal?

PB: Nazval jsem ji Coming out a paradoxně byla asi nejúspěšnější. Vzal jsem si hlavně siluety, přešel k temnějším barvám, vrstvení... Rád kolekce rámuju příběhem. Pracoval jsem třeba s tématem transsexuality nebo se sociální tematikou.

Jak vypadala kolekce na téma transsexuality?

PB: Na pražském Fashion Weeku bylo téma „Bod zrodu“. A já jsem se chvíli předtím seznámil s Kristiánem Horváthem, který je dnes už mužem, ale býval ženou. Vybral jsem si genderově symbolické kusy oblečení

Pedagogové mě tlačili, abych svou etnicitu zapojil do tvorby, navíc v takovém tom klišé: květiny, volány, pestré barvy.

RENATA BERKYOVÁ (32) je spisovatelka a publicistka. Pochází z Veľkých Teriakovců na jižním Slovensku, později se s rodiči přestěhovala do Rimavské Soboty. Vystudovala v Praze romistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Se svojí tvorbou se dostala do povědomí v roce 2006, po vítězství Ceny Mileny Hübschmannové v kategorii poezie. Píše slovensky, publikuje především v časopisech.

PAVEL BERKY (30), stejně jako jeho sestra, pochází ze Slovenska. V Trenčíně vystudoval Oděvní průmyslovou školu, v Praze pak VŠUP. Po studiích zamířil do Londýna sbírat zkušenosti. Pravidelně je oceňován v oděvních soutěžích, jeho kolekce byly prezentovány v Evropě i v USA. V současnosti žije v Praze.

– korzet za ženy a košili za muže, a postupně je propojoval. Vznikl spíše artový projekt než nositelná móda.

Je téma nejasné hranice mužských a ženských rolí pro vás důležité, také proto, že jste gay?

PB: Asi ne. Na druhou stranu téma genderu reflektuju často. Už moje první kolekce, která vyhrála na veletrhu Styl-Kabo, měla v sobě androgynní prvky; jejím tématem byl muž, co jen vypadá jako žena, a opačně.

Byl pro vás jako Roma těžší coming out?

PB: Byl i nebyl. Už jsem žil v Praze, a přece jenom anonymita města osvobozovala. Nejprve jsem se svěřil Renatě a ta mi řekla: „No konečně!"

RB: Tušení jsem měla už od puberty, ale čekala jsem, až s tím Paľo přijde sám. Naši rodiče měli za přátele mužský pár, s nimiž jsme jezdili později i na dovolenou, takže u nich taky problém nebyl. A u nás na vesnici to za Paľa vyřešila vlastně jeho sláva. Kdyby byl chudý nezaměstnaný Rom, přijali by jeho homosexualitu mnohem hůř, tak se stala jen součástí košatějšího příběhu.

To zní, jako by vám váš původ bohužel hlavně komplikoval život.

RB: To je spíš reflexe mého původu. Když jsme byli o Vánocích u širší rodiny na Slovensku, přesně jsem cítila ten hřejivý pocit domova. Moje definice romství je o blízkosti, vzájemné vřelosti a sdílení všeho, co nám bylo dáno v dětství.

Často pochybujete o svém psaní?

RB: Teď už tolik ne. Lidi, kterých si vážím, jako je Adéla Gálová nebo můj muž, mě přesvědčili, že je asi vážně dobré. Taky se mi doneslo, že se moje báseň z projektu Poezie pro cestující líbila Jáchymu Topolovi. A pak když mě Bernie Higgins pozvala na Den poezie, na propagačních materiálech jsem nebyla uvedena jako romská básnířka, ale jako slovenská. Ne že bych nebyla hrdá na svůj původ, ale je mi dobře, když není hlavním kritériem.

VRÁTIL SE, NAVRHL, ZVÍTĚZIL

Pavle, vy jste pochyboval natolik, že jste navzdory oceněním z veletrhů odešel do Londýna.

Už bychom měli být za tou první romskou vlnou „buďme rádi, že nějací romští spisovatelé vůbec jsou".

Vaši rodiče se nedávno stěhovali do Česka a nemohli sehnat byt kvůli předsudkům vůči Romům. Jaké je neustále narážet na nedůvěru?

RB: Nakonec žijí v Neratovicích, kde pracují oba v nemocnici a získali tam obecní byt. Já se vlastně nikdy nesetkala s agresivní diskriminací nebo rasismem, vždy to bylo takové nenápadné, tušené. V případě rodičů si ale najednou nebrali servítky. Navíc my v Praze žijeme ve své sociální bublině, zvlášť tady na Letné. Já úplně zapomněla, jak jsou předsudky vůči Romům silně zakořeněné. Teď se mi to nepříjemně připomnělo. Hledáme místo pro rodinnou oslavu. Na doporučení jsme volali do jedné myslivecké chaty, se správcem se domluvili na prohlídce, přijeli jsme, a najednou nám odpovídal na půl úst. Pak už jen napsal, že všechny termíny jsou obsazené. Zase ta nevyřčenost, co vás zanechá v paranoidní nejistotě. Nesnáším, když si říkám, kdo tady má vlastně předsudek – on, nebo já?

PB: Ještě máme takový zvyk se Spartou...

RB: Dáváme si s Paľem vědět, když hraje Sparta nějaký větší zápas, abychom nezapomněli, že je lepší nechodit ven kvůli fotbalovým fanouškům.

Jaké místo má romství ve vaší tvorbě?

RB: Když už jsem coby Romka studovala romistiku, inspirovalo mě to znovu psát. A okolí chtělo, abych psala. Jenže když mě pak někdo pozval někam na čtení, pořád jsem řešila, jestli mě pozval, protože jsem Romka, anebo se mu moje tvorba opravdu líbí.

PB: Prodejem svých kolekcí jsem se nemohl uživit. Poslední kapkou bylo, když jsem přes internet prodal jedny šaty a vrátily se mi od zákaznice, protože se domnívala, že jsou špatně ušité. Přitom šlo o záměr – speciální techniku. Potřeboval jsem pauzu. Skoro celý první rok v Londýně jsem se vlastní tvorbě nevěnoval. Ze začátku jsem se živil rozdáváním letáků, pak jsem si řekl, že nějaký kontakt s oborem musím udržovat. Odpověděl jsem na inzeráty návrhářů, kteří hledali někoho, kdo jim připraví střihovou dokumentaci. Protože v Londýně jsou designéři velmi kreativní, ale často jim chybí řemeslo – neumí kreslit, dělat střihy, šít. To byla moje šance. Začal jsem pracovat pro mladé začínající značky. Nakonec jsem zakotvil u salonu zaměřujícího se na vysokou pánskou krejčovinu, kde jsem zůstal déle než dva roky. Majitel se tehdy rozhodl začít s dámskou konfekcí, a tu mi svěřil.

Proč jste si s přítelem vlastně vybrali Londýn?

PB: Potřeboval jsem nové impulzy, inspiraci. Nejdřív jsme zavrhli Paříž jako příliš úzce profilovanou, New York už byl daleko, logicky zůstal Londýn. Přítel se věnuje tanci a hudbě. Na kombinaci módy, hudby a tance je Londýn ideální. Je to úžasné město pro začínající umělce.

V jaké čtvrti jste bydleli?

PB: Hodně jsme se stěhovali, ale všechny naše adresy byly v Brixtonu. Černošské čtvrti, kam se prý spousta

lidí bojí vkročit, my jsme si ji oblíbili. Ta směs kultur je úžasná, najednou jsem nevyčníval jako v jednotvárné Praze. Naopak jsem mohl být tisíc a jedna národnost.

Proč jste se vrátili?

PB: Řekl jsem si, že se ještě jednou přihlásím do soutěže. Vybrali mě do finálové osmičky designérů, a tak jsme museli přijet do Čech. Byla to fashion reality show, trvala skoro sedm měsíců. Nikdy jsem nevěděl, jestli postoupím dál, nebo ne, takže jsme pendlovali mezi Londýnem a Prahou.

… a nakonec jste vyhrál.

PB: Milion na podporu značky. Třetina byla fixována na propagaci, zbytek se rozdělil na nafocení, grafické práce a hlavně do výroby a všeho kolem nové kolekce, včetně mého honoráře.

Kolik se toho za tři sta tisíc ušije?

PB: Málo. Běžné kolekce mají dvanáct až patnáct modelů. My jsme udělali deset prototypů, a protože se jednalo o limitovanou edici, tak od každého jen čtyři kusy. Dohromady ale kolekce tvoří úplný šatník od kalhot, sukně, kabátu přes šaty, pásky a kabelky.

Uvedení kolekce bylo na půdě nákupního centra, kde se zároveň otevíral butik představující tuzemské návrháře širší veřejnosti. Jak ten koncept vysoké módy mezi konfekcí funguje?

PB: Je to celé křídlo nákupního centra zaměřené na lokální módu. Zákazníci prý chodí a věci se prodávají. Kvalitní módu chtějí kupovat už i lidi v Česku.

Že by se trend slow fashion či minimalistický životní styl zabydlel i v českých šatnících?

PB: Stane se podle mě součástí hlavního proudu, ale jak moc bude silný, to si netroufám odhadovat. Je to velká šance pro návrháře, kteří mohou ukázat, v čem jsou jejich modely lepší, věčnější, protože cenovou válku nemá smysl vést. Zákazníci snad už začínají chápat, co je za módou, co je smyslem oděvu.

A co to je?

PB: Uvědomit si, že nejsem rukojmím trendu nabízeného obchodním řetězcem, že si můžu vybrat kvalitu a klidně nosit jeden kus oblečení roky. V tom je mnohem větší svoboda, a po ní pase více a více lidí. Stejně mám ale obavu, že cesta k masám ani tudy nevede.

Ani přes kolekce od návrhářů haute couture pro velké konfekční domy, jako je H&M?

PB: To je spíš cesta do pekel. Nevybavuji si žádnou velkou značku, které by se taková spolupráce vyplatila. Propast mezi cenou a kvalitou je tu příliš velká. Konfekce jen vyvolala dojem, že každý může mít model světové značky. Ve skutečnosti šli ale pořád po ceně a věci navržené velkou značkou byly stejně šity v Číně.

To zní jako slepá ulička. Kam tedy směřuje současná móda?

PB: Je na prahu módní revoluce. Modelky se rozrůzňují – vrací se černošky, cool jsou plnoštíhlé modelky, módu předvádí i lidé s Downovým syndromem. Vlivná francouzská značka Vetements designéra Demna Gvasalia velí obrátit pozornost k obyčejným lidem. Rozhodli se nadále nepodporovat exkluzivní fashion weeky, a hledat nové platformy, které módu dostanou k masám.

NECÍTIT SE VINNA

Renato, v rodině mluvíte ethnolektem, ve škole jste mluvila slovensky, až na univerzitě jste se, navzdory tomu, že jste Romka, naučila romsky. Teď žijete obklopena češtinou. Jak se v tomto pestrém mixu pracuje s jazykem, píše?

RB: Zvláštně. Poezii jsem psala asi až na pár případů slovensky, ale poslední dobou se mi začala do myšlení vkrádat čeština. Přemýšlím nad prózou, kterou bych psala podobně jako Irena Eliášová v Naší osadě svým idiolektem, čili přesně tou směsicí jazyků, jakou mluvím. Z čisté češtiny nebo slovenštiny mě bolí někdy hlava i jazyk.

Co romská literatura, psaná Romy. Čtete ji?

RB: Četla jsem během studia, ale zřídka mě osobně chytla, ta domácí je pro mě příliš prvoplánová a málokdy aktuální. Myslím, že už bychom ale měli být za tou první romskou vlnou „buďme rádi, že nějací romští spisovatelé vůbec jsou“, už jich je vlastně mnoho. Teď by bylo záhodno romskou literaturu povýšit, a proto je potřeba zpětná vazba, kritika.

Máte pocit, že k romské literatuře se přistupuje spíše shovívavě?

RB: Ano, a že jí to ubližuje. Vzniká tu falešný dojem, že být Romem stačí na to, aby bylo o čem psát. Prostě ne vše romské je dobré a už se to může říct. Jinak působíme dojmem koťátek, o která je třeba pečovat. Ta zpětná vazba ale musí brát v potaz tradici a postupy, z nichž romské psaní vychází.

Co chybí současné generaci romských autorů?

RB: Současná témata. Kopíruje se od předešlé generace autorů, jako by si současní autoři říkali: Aha, takhle vypadá romské psaní, takhle mám psát. Dnešek stále neumíme uchopit.

V jedné z vašich básní je verš „Aj za tvrdý chlieb je treba ďakovať“. Nemáte někdy pocit, že majorita od Romů očekává neustálý vděk? Že nejrůznější projekty nebere coby narovnání nespravedlnosti, ale jako milodar?

RB: Ne, to ne. Ale stává se mi, že cítím kolektivní vinu. Kdykoliv se dovím, že Rom spáchal nějaký zločin, stydím se. A musím si zopakovat, že já se nemám komu za co omlouvat. Že jediný způsob, jak proti nařčení bojovat, je žít život, za kterým si stojím. □

JAKO STRUNA MEZI DVĚMA PÓLY

S Martinem Myšičkou o Dejvickém divadle a rozdílu mezi masivem a dřevotřískou

JAN H. VITVAR

Na představení Dejvického divadla člověk téměř nemá šanci se dostat, lístky jsou okamžitě vyprodány. Čím to je, že se tohle divadlo, které vzniklo před pětadvaceti lety, ještě neokoukalo? A naopak se – stejně jako jeho herci – stalo kultovním? „Myslím, že je to tím, že tohle divadlo není pouze spolek silných individualit, ale tým, synergie," říká jeho umělecký šéf a herec Martin Myšička.

V zatím poslední hře Dejvického divadla *Vražda krále Gonzaga* přednáší v první půlce šest herců monology o svém životě. Ten váš je plný pochybností o práci a o sobě samém. Je to reálný obraz vašich úvah, nebo jste si to přemítání přibarvil?

Monolog opravdu vychází ze mě. A tak to mají i mí kolegové. Zároveň ale každý z nás vnáší do inscenace nějaké téma, které se pak zúročuje v druhé polovině hry. V mém případě je to například téma, že divadlo nemusí být jen exhibicionismus herců, ale setkávání lidí a sdílení nějakých témat a energie, jakou to v nich vyvolává. Anebo právě téma pochybností. Když trpím přílišnou sebekritikou, ze které pramení tréma a strach, můžu je překonávat různými technikami. Například abych našel odvahu se otevřít před ostatními, musím se nejprve umět otevřít sám před sebou. Třeba jen zakřičet anebo se nahlas zasmát, dát průchod i jiným emocím, to mi kdysi dělalo velké potíže. A proto jsem v bezpečném prostředí, kdy by mě nikdo neviděl, zkoušel překonat to trapno nedokonalosti, přestat se kontrolovat a pustit to, nechat to proudit z podvědomí. Takové sebepoznávací zážitky vás sice trémy zcela nezbaví, ale dají vám sílu s ní pracovat.

Jakýkoli seberozvoj přirozeně doprovázejí pochybnosti. A nejen to, ústřední otázkou tohoto hledání je: „Kdo nebo co jsem já?“ Což je i další otázka, kterou vnáším do inscenace. A myslím, že tuhle otázku řeší opravdu každý. Herec na ni naráží o to víc, protože má možnost si zahrát spoustu různých postav, může si zkusit být někým jiným. Všichni hrajeme role, sociální i rodinné. To, že jsem se loni stal uměleckým šéfem našeho divadla, je pro mne také nějaká nová role.

Vaší další rolí bude chemik Antonín Holý v připravované dokumentární hře o jeho objevech, přispívajících k léčbě pacientů s virem HIV. Co je vám bližší, hrát reálné postavy, nebo třeba knížete Myškina, za kterého jste jako student DAMU dostal už v roce 1994 cenu Talent roku?

Míň mě baví hrát reálné postavy ve smyslu, že bych je měl nějak napodobovat, jak chodily a jak se tvářily. Nechci být imitátor, a v naší inscenaci o to ani nepůjde. Divadlo mě přitahuje především tím, že mi dává možnost na sobě prožitkově zakusit různé způsoby bytí. Takže mě spíš zajímají archetypální postavy, které mě nějak obohatí a otevřou mi nové možnosti. Například již zmíněný kníže Myškin, ale i věčný student Trofimov, bohém Chlestakov, kněz Aljoša, vrah Raskolnikov, díky nim se můj pohled na svět dosti obohatil.

Ano, při zkoušení jsme si prošli strachem, jestli si tím jen tzv. nenabíháme na vidle. A s režisérem a autorem Jirkou Havelkou jsme o tom vedli velké diskuse. Ovšem ta inscenace není nějaký soud, má přece mnohem více rozměrů. I když všechny informace, které v ní zazní, jsou citacemi ze skutečného soudního spisu. Ani není naším cílem diváka vtáhnout jen do jakéhosi stavu frustrace a zmaru. Naopak, doufám, že v nich můžeme probouzet odvahu. Odvahu mluvit o věcech, o kterých se prostě mluvit musí. I když to může být nebezpečné. A neplatí to jen o vraždě Litviněnka, neměli bychom podléhat strachu a marnosti mluvit otevřeně o společenských tématech. Nebo třeba ve firmě být loajální za každou cenu jen z obavy, že můžeme přijít o místo a nebudeme pak mít z čeho splácet hypotéku. Jsou prostě hodnoty, na které nemůžeme rezignovat.

Jaký může mít takové poselství na společnost dopad, když se k vám do sálu dostane maximálně sto padesát lidí?

To nevím, ale přesto to má pro nás smysl. Ano, jsme malé divadlo, a do divadla vůbec chodí pouze velmi malá část společnosti, pár procent. Ale znáte ten bonmot, že mávnutí křídel motýla na jedné straně zeměkoule může způsobit bouři na té druhé. Nikdy nevíte, jaký řetězec událostí se může spustit. Nejde přece jen o počet.

Do divadel chodí jen malá část společnosti. Ale znáte ten bonmot, že mávnutí křídel motýla na jedné straně zeměkoule může způsobit bouři na té druhé.

Vy jste s hereckou DAMU zároveň vystudoval subnukleární fyziku na Matematicko-fyzikální fakultě. Ve zmíněném monologu říkáte, že na herce jste moc racionální a na fyzika zase moc umělecký, jak se s tím dá žít?

Zpočátku to byl skutečně velký problém, ale nemohl jsem si pomoci, nedokázal jsem opustit ani jedno, ani druhé. I když fyziku jsem po ukončení školy již nikdy aktivně nedělal. Pomáhá mi představa, že struna, aby zněla, musí být napnutá mezi dvěma póly. Vždyť bipolarita je přirozená věc, jin a jang, a myslím si, že za ty roky, co divadlo dělám, se víc a víc učím poznat, kdy je třeba myslet a kdy prožívat. A divadlo mi v tom pomáhá, protože mám možnost se skrze něj dotýkat různých témat a s divákem vést – byť jenom v uvozovkách – dialog.

TO, CO JE MEZI ŘÁDKY

Ve *Vraždě krále Gonzaga* ho vedete o atentátu na Alexandra Litviněnka, který na jevišti rekonstruujete. Nebáli jste se, že hra odhalující zločinné praktiky Putinova režimu rozhněvá nedalekou ruskou ambasádu v Dejvicích?

Reagují diváci na hru jinak než na vaše ostatní představení?

Myslím, že ano, už během představení všichni cítíme sílu, jaká v sále rezonuje, a po skončení hry jsou podle mě diváci velmi silně zasaženi. Když jsme s ní byli na zájezdu v Brně, tak po konci celé publikum během pár vteřin vstalo a prožívali jsme všichni společně opravdu silný okamžik sdílení. Myslím, že se hra trefila do dnešní doby. Koneckonců jsme si dělali srandu, že jedinou výhodou výsledku prezidentské volby pro nás je, že je toto představení o to víc aktuální. Tedy nejen tím, že řešíme zrovna Litviněnka, ale tím, co je mezi řádky. Kromě již řečeného je to také téma svědomí a potřeba pravdivé komunikace.

Vy jste se během volby osobně politicky angažoval, několikrát jste byl viděn ve štábu neúspěšného kandidáta Jiřího Drahoše. Herci se přitom většinou podobným angažmá vyhýbají.

A bylo to poprvé, kdy jsem někoho takto na kameru podpořil. I když v prvním kole byli i další kvalitní kandidáti, pan Drahoš byl pro mě nejvíc konzistentní

a ryzí kandidát, který zastupoval odborné, společenské a lidské hodnoty, které jsou pro mě důležité. Není to pro mne politické angažování, nýbrž občanský postoj. A i po prohrané volbě cítím, že je potřeba tyto hodnoty dále hájit a podpořit, třeba formou debatních klubů a besed. A vést dialog i s lidmi, kteří volili jinak.

Jak tohle může divadlo ovlivnit?

Cesta k nějakému zásadnímu zlepšení je, aby se celkově zvedla mentální úroveň společnosti. A nejenom mentální, ale i síla našich srdcí. I když to možná zní pateticky nebo moralisticky, jsem o tom pevně přesvědčen. Šťastný, vyrovnaný člověk s otevřeným srdcem nemá potřebu lhát, okrádat druhé, žít stylem po mně potopa, a vzdělaný člověk se nedá tak snadno zmanipulovat.

Zakusit různé způsoby bytí. (ze zkoušky připravované dokumentární hry o Antonínu Holém)

Jak už jsem říkal, divadlo není masová záležitost, těžko ovlivní miliony, ale může inspirovat, nadchnout, posílit někoho, kdo zase působí dál nějak jinak a na další lidi.

DEJVICKÉ SUDOKU

Už rok v Dejvickém divadle působíte nejen jako herec, ale i jako jeho umělecký šéf. Pomáhá vám v tom vaše vědecká racionalita?

Myslím si, že ano, i když bych ji nenazval vědeckou. Provoz divadla je do jisté míry sudoku, ve smyslu rozhodnout, kdo v čem a kdy bude hrát, koho oslovit na režii či na hostování, a zároveň zohlednit přání a schopnosti herců, všechna různá omezení a přitom neohrozit chod divadla. Mnoho lidí ze souboru má práci i ve filmu a v televizi. Snažíme se vyjít si vstříc, ale abychom to dali dohromady a nerozprchli se, musíme to neustále vyvažovat a rozvíjet spoluzodpovědnost za celek.

Je to vzhledem k rostoucímu zájmu o vaše divadlo čím dál těžší?

My jsme poměrně malé divadlo, pro oněch asi sto padesát diváků, a již několik let nedokážeme uspokojit všechny zájemce o lístky. Což jsou, jak se říká, krásné starosti, ale zároveň je to velký závazek. Zkoušíme průměrně dvě premiéry za sezonu. Což není mnoho, ale o to těžší je rozhodnout, co to tedy bude. A očekávání roste a s ním i upřené pohledy našich kritiků. A my nechceme opakovat již vyzkoušené v bledě modrém, sami sebe vykrádat. Říká se, že divadlo funguje maximálně deset let a pak se z různých důvodů rozpadne. Čili my už dlouho přesluhujeme, protože náš soubor, byť se průběžně částečně obměňuje, funguje více jak dvacet let. A je to skutečně stále těžší, ale zatím stále krásné.

Vy jste v Dejvicích jednadvacátou sezonu. Jak se za tu dobu vaše divadlo proměnilo?

Tak především jsme všichni o těch jednadvacet let starší. A také zkušenější. Ale energie je nutně jiná, rodinné zázemí máme jiné, pracovní nabídky jsou jiné, čas, který člověk může divadlu dát, je jiný. Když herec do divadla přijde hned po škole, prakticky v něm žije, chce dělat víceméně všechno, jen aby nasbíral zkušenosti. Postupně se to začne přirozeně měnit, začne si vybírat, co mu stojí za to, aby do toho vložil tolik energie. A chce si vytvářet ten koktejl divadlo–natáčení–rodina–odpočinek. Jako divadlo jsme byli ve fázi expanze, vzmachu, zrodu. Ale myslím, že jsme se již dostali do stavu jakéhosi udržitelného rozvoje. A to je nová, kvalitativně jiná výzva. Abychom nejeli jenom ze setrvačnosti, což je vždy začátek konce, musíme si v sobě udržet to hravé vnitřní dítě, odvahu pouštět se do nových experimentů, zůstat tvůrčí. Zároveň ale musíme mnohem více plánovat a rozvrhnout své síly.

Co v Dejvicích děláte pro to, abyste zmíněné vnitřní dítě v sobě neztratili?

Mám takové přirovnání: vlna, která kulminuje, musí jednou nutně opadnout. Čili divadlo, které chce žít dlouho, by nemělo být založené pouze na jedné vlně, na jednom konkrétním typu dramatiky, i kdyby byla sebeúspěšnější. Při kulminaci jedné vlny musí už někde vznikat nová, která snad bude kulminovat později. Pro nás to znamená hledat nové látky, oslovovat jiné režiséry, pouštět se do nevyzkoušených věcí, nezpohodlnět. A taky nepodlehnout pocitu, že když jsme na té vlně, že už jako všechno umíme.

Čím to je, že se Dejvické divadlo ještě neokoukalo?

Tak kromě toho, co jsem již říkal, to může být i fakt, že se nedá říci, že Dejvické divadlo se rovná pouze to a to konkrétní jméno, Krobot nebo Trojan například. Naše divadlo není jen spolek silných individualit, ale je to tým. Synergie. Nejsme pouhým součtem jednotlivostí. Proto mohou vznikat projekty, které přesahují schopnosti jakéhokoli jednotlivce. A pak je to i již naznačená pestrost. Každá inscenace jde trošku jiným směrem a nepůsobíme pak jako monolit. Dlouholetý umělecký šéf Mirek Krobot kromě svých projektů zval ke spolupráci záměrně různé režiséry, kteří k nám přinesli právě nějakou novou občerstvující vlnu.

Nebo jako když jste teď ve spolupráci s novocirkusovou La Putykou připravili do prostoru Jatka 78 společné představení *Honey*?

Ano, a tento projekt Mirka Krobota a Rosti Nováka například vznikal několik let. A ještě k předchozí otázce, my herectví nevnímáme, jako že si člověk jen odehraje svou roli a víc nic ho nezajímá. Důležité je, že hrajeme i o tom, co si o daném tématu myslíme. Hrajeme celek. A pak, každý herec u nás by

MARTIN MYŠIČKA (48) se narodil v Příbrami, s rodiči žil v obci Stará Huť. Po gymnáziu studoval subnukleární fyziku na Matematicko-fyzikální fakultě UK a DAMU. Obě školy dokončil v roce 1995. Již během studií hostoval na pražských scénách, např. v Divadle Na zábradlí, v Národním divadle, ve Studiu Ypsilon. V roce 1994 obdržel Cenu Alfréda Radoka Talent roku za titulní roli knížete Myškina v *Idiotovi*. V roce 1997 se stal členem Dejvického divadla, od loňského roku zde působí také jako jeho umělecký šéf. Kromě divadla hraje ve filmu, na svém kontě má také množství rozhlasových rolí.

měl být schopný nejen utáhnout představení, ale zároveň být i součástí organismu. Je pro nás strašně důležité dávat si zpětnou vazbu, vzájemně si dávat inspiraci, a když vzniká nový nápad, tak je ve výsledku jedno, kdo je vlastně jeho autorem. Hlavní je, že vznikne.

Letos budete točit pro televizi seriál *Zkáza Dejvického divadla*, o čem bude?

Seriál začal vznikat vlastně jako reakce na různé kritické články, kde se psalo, že už Dejvické divadlo není, co bývalo, že už nám dochází dech. Tak jsme si o tom povídali a dělali si z toho srandu, jaké všemožné formy rozkladu divadla by mohly nastat. Nejdřív to vypadalo, že bychom mohli na toto téma udělat k výročí divadla jakýsi kabaret, ale pak se toho ujal Mirek Krobot a s Ondřejem Hüblem napsali šestidílný seriál. Bude tam celé divadlo. Budeme hrát sami sebe, nebu-

deme se brát moc vážně a bude to, jak se říká, nekorektní humor.

Proto jste taky na podzim angažoval jako posilu souboru Tomáše Jeřábka, který nikdy nebyl ve stálém angažmá a známý je jako improvizátor putovního divadla Vosto5?

Tomáše jsem viděl hrát v různých projektech, ať už v divadelních, anebo v televizi. Byla to volba do jisté míry intuitivní, ale myslím, že by to mohlo být pro obě strany vzájemně přínosné. On k nám přinese něco ze svého divadelního undergroundu, takovou tu novou energii, a my ho zase „nakazíme Dejvicema".

Překvapivé je, že místo osvědčených hereckých hvězd angažujete docela neznámého člověka.

Nechci polemizovat o tom, jak je Tomáš známý nebo ne, především je to výborný a zkušený herec. A my jsme nikdy nešli po hvězdách. Jde nám o to udržet si naši specifickou chemii, a do ní by měl Tomáš bez problémů zapadnout. Jsou to citlivé věci, jinde je běžné, že nový umělecký šéf víceméně rozbije to, co bylo před ním, a postaví si svou novou divadelní éru. U nás je to jiné: soubor mě k mému šéfovství popostrčil právě kvůli tomu, abych pokračoval v tom, co jsme tu zatím dokázali vytvořit.

Změnila se nějak atmosféra v divadle tím, že se z Ivana Trojana, Lenky Krobotové, Kláry Melíškové, Hynka Čermáka, Jaroslava Plesla, Václava Neužila i vás stali populární herci, které lidi poznávají na ulici?

Dá se říct, že jsme všichni začali točit až jako relativně starší a zkušení herci, proto si myslím, že nikdo z nás z toho takzvaně nezblbnul. Ale jsou to paradoxy, jeden díl seriálu, teď například *Dabing street* Petra Zelenky, ve kterém hrajeme, vidí v České televizi víc lidí, než kolik by jich kohokoli z nás vidělo dohromady za celou dobu v divadle. Jestli jsem odehrál, dejme tomu, tři tisíce představení a na každé přišlo průměrně sto padesát lidí, tak to máme nějakých čtyři sta padesát tisíc. No a jeden díl seriálu vidí milion diváků.

Není trošku frustrující, že za hraní pro televizi a film, které máte jen jako boční práci k divadlu, berete daleko víc peněz jen kvůli tomu, že jsou to populárnější formáty?

Samozřejmě že bych byl raději, kdybych za představení dostal takový honorář, že už bych nemusel dělat nic jiného, a byl tak finančně nezávislý na další práci. Ale já ani to natáčení nemám tak úplně ve svých rukou. Musím vycházet z toho, co mi kdo nabídne. A navíc je to stejné, jako když truhlář nejraději vyrábí nábytek z masivu, ale zákazníci po něm nejčastěji chtějí dřevotřískovou kuchyni. I tu lze vyrobit poctivě, ale je to prostě něco jiného. Pro každého herce je otázka, co je ještě masiv a co už dřevotříska, jiná. Tu si já pokaždé kladu taky a stanovuji si hranici, za kterou bych nešel.

Je těžké finančně zajímavou roli odmítnout?

Pokud je ta role prostě blbá, tak ani ne. Už vím, že kdykoli může přijít něco jiného. A nechci dělat nic, za co bych se pak musel stydět. Nutno ovšem říci, že ne vždy se to dá ze scénáře poznat. Někdy to na papíře vypadá úplně jinak než potom v reálu. Ale je tady ještě další důležité kritérium, které je stále aktuálnější. Otázka, kolik je natáčecích dní na díl. Protože hodinový díl seriálu se dneska v soukromých televizích točí za pět i méně dní, takže pak není čas vůbec na nic. Když je třeba problém s počasím, okamžitě jste ve skluzu a všichni jsou ve stresu, aby se to vůbec stihlo, natož aby se ztrácel čas nějakou tvorbou.

Každý herec si musí říct, co mu za to ještě stojí a co ne. A co si budeme povídat, všichni máme doma dřevotřískovou kuchyni, která taky funguje.

Myslíte si, že se to může zlepšit?

Může, ale ti, kdo o tom rozhodují, to vidí jinak. Vidí hlavně čísla. A dokud bude dobrá sledovanost, bude to dál pokračovat. A čím levněji, tím lépe. Zároveň je fakt, že přibývá počet těch, a to myslím i lidi ze štábu, kteří v takovém stresu nebudou chtít pracovat. A pro nás herce je samozřejmě lepší natáčet film nebo televizní film v podmínkách, kdy je prostor i na nějaké hledání, tvorbu, než hrát v projektu, kdy se musí jet na první dobrou klapku. Každý herec si sám musí říct, co mu za to ještě stojí a co už ne. A co si budeme povídat, všichni máme doma dřevotřískovou kuchyni, která taky funguje.

Ale musí být kvalitně vyrobená.

Jasně. No a pak jdu do bazaru, a když vidím nějakou pěknou starou kredenc, tak je to o něčem úplně jiném. Taky furt drží a navíc je na ní odvedeno tolik úžasného řemesla. A paradoxně je mnohdy levnější než ta nová dřevotříska, protože holt zákazníci chtějí raději to nové. □

Muzeum evropského umění

LÁZNĚ

Foto © Jiří Jírovtek

Oblastní galerie Liberec

Skol!!! (do 29. 4.)
Bydlet spolu (do 10. 6.)
Fenomén Charlemont (od 17. 5.)
Sudek, Funke, Drtikol... (od 21. 6.)

Otevřeno denně mimo pondělí
od 10 do 17 hodin, ve čtvrtek do 19 hodin.
Každý čtvrtek vstup zdarma.
Masarykova 723/14, Liberec
www.ogl.cz

RS006587

FACEBOOK MŮŽE SLOUŽIT BOHU

S boromejkou Angelikou o vstupu do tajného řádu, chůzi po laně a hraní fotbalu v pasťáku

KATEŘINA MÁZDROVÁ

Představa o řeholní sestře, která žije ve vlastním uzavřeném světě, padá při setkání s boromejkou Angelikou v domě sv. Notburgy pod pražským Petřínem okamžitě vniveč. Není divu, že se jí přezdívá „sestra v akci". Je aktivní na Facebooku, má svůj pořad v rádiu, jezdí na koloběžce a s kluky z pasťáku hraje fotbal. Ani hovorům o celibátu a sexualitě se nevyhýbá. Jejím životním mottem je, že „život s Bohem je nádherné dobrodružství".

Viděla jste stejnojmennou komedii s Whoopi Goldberg, když vám přezdívají „sestra v akci"?

Viděla, a moc se mi líbila. Když se mě někdo zeptá, zda mi tahle nálepka vadí, odpovídám, že nevadí, vždyť řeholník by měl být člověk v akci. Dokonce si myslím, že kdo nezná zázemí řeholního života, nemůže film *Sestra v akci* dostatečně ocenit, protože hodně věcí v něm mu zůstane skryto – třeba rizika, jež s sebou řeholní život přináší.

Jaká jsou?

Uvedu příklad. V *Sestře* je jeden krásný moment, kdy novicka uklidňuje hlavní hrdinku, že si časem zvykne, a chlubí se jí, že ona vstává o půl hodiny dřív než všechny ostatní. Ta jí na to říká: Prosím tě, proč? A novicka vysvětluje, že proto, aby nebyl někdo v kapli rychleji. To je naprosto úžasný moment, který se trefuje do lidské pýchy: O co ti jde? O to, abys byla první v kapli, nebo o vztah s Bohem? To je onen balanc každého řeholníka, ale i smrtelníka – balanc mezi snahou pouze se zalíbit, nebo jít cestou hledání a věčného pochybování o sobě samém.

Pro některé věřící byl film urážlivý, měli pocit, že řeholi zesměšňuje.

Byla jsem pozvaná na veřejnou generálku muzikálu s Lucií Bílou. Zajímal je náš názor – bylo nás tam víc řádových sester z různých kongregací, asi dvacet. Na někoho to asi může působit, že film stejně jako muzikál jsou výsměchem řeholnímu životu, že si ho „natírají na chleba". Ale já si myslím, že mu spíš nastavují zrcadlo. I řeholníci jsou jenom lidé. A *Sestra* klade otázky, které si musíme klást všichni bez rozdílu: Proč tady na tom světě vlastně jsem? Co tady dělám? A dělám to poctivě?

ŽÁDNÝ ÚTĚK PŘED ŽIVOTEM

Od chvíle, kdy jste v roce 2011 pečovala na Hrádečku o Václava Havla ke konci jeho života, jste se stala veřejně známou osobou. Jak to jde dohromady – řeholní služba a mediální sláva?

Boromejky byly vždycky součástí veřejného života – nejen tím, že je jejich služba spojena s péčí o potřebné v nemocnicích a v ústavech. Byly také například prvními, které vstoupily do ženských věznic a zlidštily tam podmínky vězeňkyň. Před nedávnem byl v Národním filmovém archivu objeven třináctiminutový film někdy z roku 1937, který zachycuje návštěvu biskupa Karla Kašpara u sester boromejek v břevnovském ústavu pro těžce tělesné a duševně postižené – ve Vincentinu. Takže už tehdy na řádové sestry mířila záře reflektorů a kamery.

Ono jsou to takové předsudky, že řeholní život s vnějším světem nejdou dohromady. Ale řehole není útěkem před životem, neznamená, že se někam zavřu, zaklapnou se za mnou dveře a budu mít od všech ostatních pokoj. Já jsem tuhle otevřenost dobře znala už od dětství.

Od rodičů?

Ano, ani moji rodiče, oba silně věřící, se nikdy neuzavírali před okolním světem. Naopak. My jsme třeba ne-

mívali moc peněz, otce-učitele kvůli víře vyhodili ze školství, živit se pak musel v dělnických profesích. Často jsem slýchala: „Na tohle nemáme." Na druhou stranu nás doma učili, že jsou důležité věci, na kterých se nešetří. Rodiče si tak například pořídili jako jedni z prvních u nás na vesnici televizor. Takže k nám chodili sousedé a sledovali jsme třeba přistání člověka na Měsíci.

Přesto – není tenhle zájem o vaši osobu otravný? Nebo se ve vás projevují herecké geny? Divadelnictví jste koneckonců vystudovala…

Je pravda, že coby typický extrovert s tímhle problém nemám. A ochotnické divadlo u nás bylo záležitostí celé rodiny; mojí první rolí byla Madlenka v *Paličově dceři* asi v osmi letech. Jinak mediální zkušenost jsem udělala už někdy v roce 1997, v pořadu Áčko, který běžel na Nově a byl určen mladým lidem, diskutovalo se tam na téma „Jsem nevěstou Ježíše". Generální představená se mě tehdy ptala, zda jsem ochotná mluvit na kameru. Ač jsem s tím neměla žádnou zkušenost, a jsem navíc i docela trémistka, odpověděla jsem jí, proč ne. Pak jsme se ale dozvěděly, že to budou vysílat naživo, toho jsme se trochu zalekly. Po poradě s tehdejším mluvčím biskupů Danielem Hermanem jsem do toho nakonec šla. Říkal, že to aspoň nebudou moct nijak sestříhat, a tím pádem zkreslit.

Takže se médiím nevyhýbáte?

Já bych to řekla takhle: Pozornost médií beru jako určitý prostředek, který může být dobrý, nebo špatný, podle toho, jak se s ním zachází. Já ji nevyhledávám, přichází tak nějak sama. A když už přichází, tak ji přijímám. Protože je otázka, jestli chci žít podle toho, co ode mě chce Bůh, co chci já, nebo to, co chtějí druzí. Jestli se chci předvádět, nebo chci něco sdělit. Vždycky je to balanc, já tomu říkám chůze po laně.

V každém případě popularita zasahuje do soukromí. Jak vybalancováváte tohle?

Člověk si musí soukromí chránit, musí mít svůj čas na modlitbu i práci pro komunitu. Je ale pravda, že jsem se to musela naučit, pouštět věci z ruky. Vědět, kdy je potřeba pracovat a kdy je čas odpočívat.

Krom toho, že máte vlastní pořad v rádiu, nebráníte se ani nejmodernějším komunikačním prostředkům, konkrétně Facebooku. Jak vás napadlo využívat jej k pastoraci?

Člověk má zacházet s tím, co mu svět – Bůh – nabízí. A každá doba má svůj posun. Třeba Don Bosco říkal, že „buď to bude boží, nebo ďáblovo". Záleží na tom, kdo a jak se toho či onoho zmocní. Takže když se někdo diví, že mám profil na Facebooku, odpovídám, že jsem si účet založila až rok poté, co už jej měl papež Benedikt XVI.

Kdo další vás inspiroval ve vstupu do médií?

Lidé se vždycky obraceli dovnitř církve o radu. Kdysi jsem slyšela ve Vatikánském rozhlase pořad o klarisce, shodou okolností také sestře Angelice, která už

Kandidátkou u boromejek.

S tatínkem.

SESTRA ANGELIKA (54), vlastním jménem Ivana Pintířová, se narodila v Sušici, s rodiči a třemi sourozenci vyrůstala ve vesnici Žihobce. Je řeholnicí Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Do tajného řeholního řádu vstoupila za dob komunismu, v roce 1977, bylo jí 14 let, kdy kvůli tomu odešla sama do Prahy; doživotní řeholní sliby složila v roce 1988. Vystudovala zdravotnickou školu, po maturitě pracovala sedm let v nemocnici. V té době začala studovat obor pedagogika-zdravotnictví na FF UK. V roce 1995 byla jmenována představenou v domě sv. Notburgy v Praze a o čtyři roky později v domě sv. Kříže v Úvoze v Praze. Pracovala v Nemocnici Milosrdných sester sv. Karla Boromejského a také ve Výchovném ústavu a Středisku výchovné péče, kde působí dodnes. V roce 2007 byla přijata na DAMU, obor dramatická výchova, promovala v roce 2011.

V současnosti kromě práce ve výchovném ústavu pracuje pro Papežská misijní díla jako diecézní ředitelka, vyučuje ve Svatojánské koleji dramatickou výchovu a moderuje pořad *Jak to vidí…* v Českém rozhlase. Veřejně známou se stala poté, co pečovala o Václava Havla na sklonku jeho života. V loňském roce s ní vyšel knižní rozhovor *Padá mi to z nebe*.

Jsem zvědavá na to, co lidé dělají.

v osmdesátých letech založila v Americe vlastní satelitní televizi. Zjistila, že mnoho mladých lidí hledá odpovědi na otázky své víry, a ona se rozhodla prostřednictvím televize na ty otázky odpovídat. Dozvěděla jsem se pak, že tahle sestra, která mě hodně inspirovala, zemřela ve stejný den, kdy jsem se já ocitla v Českém rozhlase.

Ještě zpět k Facebooku. Právě na něj sedí, že je dobrý sluha, ale špatný pán. To teď zjišťuje celý svět.

Nedávno se mi stalo, že jsem nasdílela fotku Tomkiho Němce s Václavem Havlem jako připomínku data, kdy byl zvolen českým prezidentem. A hned k tomu pár lidí napsalo útočné reakce. V takový moment si říkám: Pozor, zklidni se, neodpovídej na útok útokem, reaguj slušně. A zajímavé je, že když takhle člověk postupuje, ti lidé se třeba i omluví, že se nechali unést. Takže sociální sítě mohou fungovat taky jako určitý výchovný prostředek, třeba jak věcně a slušně diskutovat.

Na vašem profilu sdílíte taky spoustu fotek z různých akcí, jednou sedíte na motorce, podruhé postáváte s pivem v ruce. Nevzbuzuje to nevoli? Reakce, že tohle by jeptiška neměla?

Těmi fotkami určitě nechci nikoho provokovat. Ale nemyslím si, že bych na facebookovém profilu coby řádová sestra měla mít jen svaté obrázky. Pravda ovšem je, že si mě občas někdo vyřadí z přátel.

ŽÁDNÉ NÁBOŽENSKÉ GHETTO

Prý jste se o své cestě rozhodla už ve třinácti.

Tak jednoduché to nebylo; úplně rozhodnutý nemůže být v tomto věku nikdo, k tomu je třeba určitá zralost. Ale v těch třinácti pro mne přišlo Boží pozvání.

Co tím máte na mysli?

Jak jsem říkala, jsem ze silně věřící rodiny, ve víře mě ovlivnila rodina jako celek. Ale nebyli jsme nějací fanatici ani jsme nežili v náboženském ghettu, bublině, rodiče mi nic nezakazovali. Neměli problém třeba s tím, že jsem chtěla chodit do pionýra. Problém s tím měly naopak učitelky ve škole, jak se to spolu slučuje: chození do kostela a chození do pionýra.

A ono Boží pozvání?

Já byla nejmladší, čtvrté dítě. Vždycky kolem mě bylo plno lidí, žili s námi prarodiče, bratr je knězem a tetou jsem byla už v devíti letech – jedna sestra má pět dětí, druhá čtyři. Takže i já jsem měla představu, že budu mít spoustu dětí. A do téhle představy, že se vdám a budu se starat o děti, žít na vesnici, vstoupilo to, že mi Bůh nabídl, že můj život zaplní tím, co bych jinak měla skrze manžela a vlastní rodinu.

Pamatujete si přesně ten okamžik?

V těch třinácti to byla spíše taková platonická láska k Ježíšovi. Vím ale přesně, kdy Boží pozvání ke mně při-

šlo: bylo to u nás v kostele, kam jsem chodila zvonit poledne a klekání a od kostela jsem měla klíč. Stála jsem úplně sama před obrazem Proměnění Páně a Bůh ke mně promluvil. Je to něco, co se může stát dítěti i dospělému. Milost, jíž je člověk obdařen a kterou přijímá, a nemá to nic společného s rozumem.

A když jste vstoupila do kandidatury řádu, bylo vám teprve čtrnáct.

Ano, do deváté třídy jsem začala chodit už v Praze, na Žižkově. A vstoupila jsem také do kandidatury, řád tehdy za komunistů samozřejmě fungoval jako tajný. Generální představená, matka Vojtěcha, která si prošla za svou víru i kriminálem a sama vstoupila do řádu ve třinácti, se mě při přijímání ptala: „A není to, Ivanko, příliš brzy?" Já jsem se začala smát, protože jsem znala její příběh, kdy byla ještě o rok mladší. Načež mi odpověděla: „No máš pravdu, že se ptám zrovna já."

Jaký jste měla v kandidatuře režim?

Dopoledne jsem byla normálně ve škole, když jsem přišla domů, z breviáře jsme se modlily kompletář, učily se rozjímat a číst Písmo, o víkendu jsme měly hodiny katechismu a dějin kongregace.

Odešla jste od rodičů. Kde jste byla „doma"?

Na Žižkové, v takovém pavlačovém bytě, kde jsme bydlely vždy dvě tři děvčata u jedné navenek důchodkyně, vdovy. Říkám navenek, protože chodila v normálních civilních šatech a nosila prstýnek, ale ve skutečnosti to byla tajná sestra. Po základní škole jsem pak studovala zdravotnickou školu a po maturitě jsem vstoupila do noviciátu. Dřív to nejde, podmínka je dosažení plnoletosti.

Nikdy jste o své cestě nezaváhala?

Samozřejmě dojde k lákání, ale člověk má možnost se rozhodnout, kterou cestou na životní křižovatce se dát. A mohu říct, že když se rozhodne, je v tom obrovská úleva – nemusí si už totiž nechávat žádná pootevřená vrátka.

RAP NENÍ BLBÁ ZÁBAVA

Pracovala jste v nemocnicích, byla sestrou představenou, učila estetiku a ošetřovatelství. Už jedenáct let taky pracujete ve Výchovném ústavu a středisku výchovné péče, zjednodušeně v pasťáku. Jak vycházíte s problémovými kluky?

Abych pravdu řekla, já bych nemohla pracovat v mateřské školce, kde musíte ty malé děti pořád někam „hrnout" a nějak „rovnat", dávat jim energii. To naopak ti puberťáci, i když mají za sebou všechno možné – drogy, krádeže, násilí –, mají energie vrchovatě a potřebují ji jen usměrňovat. Což v praxi znamená nesetřít je za jejich nápady, které se mohou zdát někdy nesmyslné, někdy hloupé, někdy třeba provokativní. Takže když zkoušejí rapovat, znamená to v tu chvíli vyškrabat z nich všechny jejich tvořivé síly. On totiž rap není vůbec blbá zábava, naopak – abyste dosáhli určité kvality, tak je to hodně obtížné. To samozřejmě neznamená nedávat jim hranice. Já jim ty hranice ale dávám proto, že je mám ráda.

Jaké hranice jim dáváte?

V ústavu máme nějaký řád, mantinely, ve kterých se pohybujeme a které musíme dodržovat. Ti kluci často z domova neumějí umýt si po sobě hrnek, přijít někam včas, poděkovat. Z takových mantinelů jim neulevím. Současně je to něco, co nemá sloužit k jejich zdecimování, má jim to pomoci. Především ale člověk musí mít ty kluky rád. Jsou to často děcka, která nemají rádi ani vlastní rodiče. Takže mnohdy to, co vypadá jako zloba, drzost, nenávist, je jen zoufalé volání o pomoc.

Sledujete je i poté, co ústav opustí?

To záleží na nich. Občas mi někdo napíše přes Facebook. To vždy potěší, když se sami ozvou, jak se mají.

A jak se mají?

Někdo má práci, někdo ne, někdo je třeba ve vězení a další funguje normálně, má děti a stará se o ně. Když se tohle povede u kluka, který byl na pervitinu a měl při nástupu do ústavu ani ne šedesát kilo, a dneska pracuje, má partnerku a dítě, o které se stará, tak to považuji za úspěch – i kdyby to byl za celá ta léta jen jediný lidský osud, který se nasměroval správným směrem.

Jak reagujete, když se vás vyptávají na osobnější věci? Přece jen – jeptiška a kluci v pasťáku…

Můj hábit je pro ně samozřejmě jak červený hadr na býka, takže se mě vyptávají třeba i na celibát. Snažím se jim vysvětlit, že to, že nežiju v manželství, neznamená, že jsem škrtla a zabila svou sexualitu. Dnešní doba totiž zaměňuje zdravou sexualitu za – teď to řeknu natvrdo – soulož. Ale to, že jsme bytosti sexuální, znamená, že jsme schopni navazovat vztahy – a ty vztahy mají různou škálu projevů od přátelství až po výlučný vztah. Je smutné slyšet, že první tělesný vztah těch kluků často proběhl někde narychlo na záchodě, aby je nikdo nenačapal.

Co jim na tohle říkáte?

Říkám: Víš, to je, jako kdybys výbornou svíčkovou jedl z plechové psí misky. Intimní vztah má být vrcholem důvěry mezi dvěma bytostmi. Hezky to vyjádřil Jan Pavel II. Že manželský vztah vyžaduje pokoru, protože se otvírá jeden druhému tak, že si ho pouští do svého těla. A na tohle ti kluci někdy slyší. Protože zažili, že rodiče tenhle vztah důvěry neměli, a jim to vlastně jako dětem ublížilo.

Takže hábit není zas až tak červený hadr…

Často tohle pubertální vyptávání vypadá jako provokace, ale jsou to otázky, o kterých přemýšlejí a které si mladý člověk klade obecně – po smyslu života, smrti, vztahů… Takže ten hábit je nakonec takový můstek, přes nějž se bavíme o věcech, o kterých se s nimi nikdo jiný nebaví. □

RS0/06587

OPAVA V RYTMU 1. REPUBLIKY

www.opava-city.cz/republika ◆◆◆ www.facebook.com/mestoopava

1. 1. - 31. 3. VÝSTAVA Knihovna Petra Bezruče	**Magické osmičky ve 20. století** Knihy a fotografie, artefakty z pozůstalosti osmičkových letopočtů.	Knihovna Petra Bezruče www.kpbo.cz
10. 3. KONCERT Slezské divadlo Opava	**Koncert ke 100. výročí vzniku ČSR** Biblické písně a Symfonie č. 9 "Z Nového světa". Dirigent: Marek Šedivý, hosté: Martina Kociánová, Richard Novák; slovem provází Evžen Trupar.	Slezské divadlo Opava www.divadlo-opava.cz
21. 3. - 4. 11. VÝSTAVA Historická výstavní budova SZM	**Slezsko a Ostravsko 1918–1938 / Móda osmiček: Trendy let 1918–1988 / 25 obrazů z dějin Slezska 1993–2018**	Slezské zemské muzeum www.szm.cz
1. 4. - 30. 6. VÝSTAVA Knihovna Petra Bezruče	**Knihy do kabelky** Výstava sběratelek broží a kabelek bude doplněna četbou knih ze 30. let minulého století pro dívky a paní.	Knihovna Petra Bezruče www.kpbo.cz
13. 4. - 30. 11. VÝSTAVA Národní památník II. světové války, Hrabyně	**Československá armáda 1918–1938 (1945)**	Slezské zemské muzeum www.szm.cz
17. 4. PŘEDNÁŠKA Knihovna Petra Bezruče	**Opavská meziválečná architektura**	Knihovna Petra Bezruče www.kpbo.cz
28. 4. AKCE Městské sady Opava	**Otevírání turistické sezóny Opavského Slezska**	Turistická oblast Opavské Slezsko www.opavske-slezsko.cz
18. - 19. 5. AKCE Areál čs. opevnění Hlučín - Darkovičky	**Darkovičky 2018** Akce bude připomínat události roku 1918, 1938 a 1945. Připomene rovněž úlohu československého opevnění na konci války, kdy pevnosti využívala německá armáda k obraně před postupujícími vojáky 4. ukrajinského frontu.	Slezské zemské muzeum www.szm.cz
30. 5. SPORTOVNĚ POZNÁVACÍ PROGRAM Ostrá Hůrka, Háj ve Slezsku	**Po stopách fiktivního dopisu českým vlastencům** Výlet vlakem do Háje ve Slezsku, kde se můžete seznámit s historií táborů lidu na Ostré hůrce a rolí tohoto místa v roce 1918 pro posílení národního uvědomění. Zastavení u památníků Vladislava Vančury a Antonína Vaška - otce Petra Bezruče. Cestou mohou děti plnit sportovní i vzdělávací zábavné aktivity.	Knihovna Petra Bezruče www.kpbo.cz
25. 6. - 31. 8. VÝSTAVA Knihovna Petra Bezruče	**Lístek z památníku aneb nostalgie první republiky**	Knihovna Petra Bezruče www.kpbo.cz
1. 7. - 30. 9. VÝSTAVA Knihovna Petra Bezruče	**Historické pohlednice**	Knihovna Petra Bezruče www.kpbo.cz
7. 7. AKCE sady Svobody, Ptačí vrch	**Dýchánek na Ptačáku** Přijďte si užít kavárenskou atmosféru pod Ptačím vrchem v duchu 1. republiky. Swingový orchestr, tematický fotokoutek a spousta zábavy pro celou rodinu. Večer Vás naladí stylová taneční party s kapelou MoveBreakers.	Statutární město Opava www.opava-city.cz
28. 7. AKCE náměstí Osvoboditelů, Dolní náměstí	**Dolňák s vůní dálek** Pocta všem svobodným a svobodomyslným duším, trampům, junákům, vodákům a tulákům. Odpoledne s junáckými tradicemi, ukázkami dovedností i soutěžemi pro děti vystřídá večerní romantika v centru města pod hvězdami. Vystoupí Spirituál kvintet, chybět nebude ani prvorepubliková trampská osada a zpívání u ohně. Kytary, banja, basy a další nástroje s sebou.	Statutární město Opava www.opava-city.cz
11. 8. AKCE sady Svobody, Ptačí vrch	**Ptačák aneb Hříšní lidé města opavského** Představení a scénky ze života prvorepublikové galerky a četníků, tematický fotokoutek a stylová hudba. Pestrý program s dílničkami a zábavou pro celou rodinu. Večer letní hudební party pod Ptačím vrchem.	Statutární město Opava www.opava-city.cz
18. 8. AKCE Městské koupaliště Opava	**Koupák na vlnách swingu** Celodenní zábavný program na Městském koupališti v Opavě. Pohodová i taneční stylová hudba, dobová módní přehlídka a spousta atrakcí pro celou rodinu. Večerní koncert Ondřeje Havelky a jeho Melody Makers.	Statutární město Opava www.opava-city.cz
22. 8. - 7. 1. VÝSTAVA Památník Petra Bezruče	**Elegie moderny. Knižní kultura let 1958–1968**	Slezské zemské muzeum www.szm.cz
1. 9. AKCE cyklostezka č. 55 mezi Krnovem a Opavou	**Cyklojízda do Opavy za Fidorkou – do Krnova za Kofolou** Tradiční cyklojízda pohodovou cyklotrasou. Na úseku necelých 30 km budou připravena občerstvovací i zábavná stanoviště. Pro cyklisty ve stylovém prvorepublikovém oblečení či na retrokole bude připraveno malé překvapení.	Statutární město Opava www.opava-city.cz
1. - 26. 9. KULTURNÍ FESTIVAL město Opava	**Bezručova Opava na téma Československé kulturní inspirace**	Statutární město Opava www.opava-city.cz
od 4. 9. VÝSTAVA Horní náměstí	**Opava v éře 1. republiky** Venkovní panelová výstava na Horním náměstí.	Opavská kulturní organizace www.oko-opava.cz
8. 9. AKCE město Opava	**Dny evropského dědictví** Tradiční akce s množstvím otevřených památek a komentovaných prohlídek.	Statutární město Opava www.opava-city.cz
září 2018 DIVADELNÍ HRA Slezské divadlo Opava	**290 km** Hra napsaná přímo pro Slezské divadlo ke 100. výročí vzniku Československa.	Slezské divadlo Opava www.divadlo-opava.cz
26. 10. - 7. 3. VÝSTAVA Müllerův dům	**Masaryk, legie a Slezsko**	Slezské zemské muzeum www.szm.cz
28. 10. VZPOMÍNKOVÁ AKCE centrum města Opavy	**100. výročí vzniku samostatného Československa** Vzpomínková akce u příležitosti vzniku samostatného Československa, u budovy Slezské univerzity na Masarykově ulici. Junáci okresu Opava odpoledne na Dolním náměstí slavnostně obnoví skautský slib ke 100. výročí vzniku ČSR.	Statutární město Opava www.opava-city.cz Junák - český skaut www.skaut.cz
listopad 2018 VÝSTAVA centrum města Opavy	**Opava - Republika Československá 1918–1939** Exteriérová putovní výstava, která prostřednictvím čtrnácti panelů představí nejvýznamnější milníky Československé republiky, okolnosti jejího vzniku, státního uspořádání, ale i významné osobnosti a budoucí vize.	Statutární město Opava www.opava-city.cz

Změna programu vyhrazena. Z těchto akcí bude pořadateli pořizován foto a videozáznam, který bude použit pro propagační účely pořadatele.

Opava · SKAUT · KPBO · OKO opavská kulturní organizace · SLEZSKÉ DIVADLO OPAVA · OPAVSKÉ SLEZSKO · MUSEUM SILESIAE 1814 SLEZSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM

MEDIÁLNÍ PARTNER: HITRÁDI ORION ... které hraje

18) TOŘEPLAVČÍM
19) SPICA SKITEA S JIREŠU
20) KOLEČKOVÁ - jedna ze stic
21) KARAVAN
22) MUŽI SE ŽENOU
23) TAMAŘE 03.01.17 - 23.15
24) PRVNÍ - DOSA - PO - POVODNI
25) ESTART
OBSAH
ESH

MLUVIT BEZ OKLIK

S Tomášem Klusem o politických komentářích v písních i na Facebooku a chuti sdružovat lidi

PAVEL TUREK

Pozitivní optimistická energie, kterou oplývá, je nakažlivá. Působí v narvaném sále i tváří v tvář při náhodném setkání s fanoušky. Stejně jako v písničkách i v řeči Tomáše Kluse se mísí slovní hříčky a legrácky s přímočaře vyslovenými názory. V průběhu posledního desetiletí se z něj stala největší tuzemská písničkářská hvězda. Nicméně nemá chuť se svému publiku zalíbit za každou cenu. Někdy ho dokáže i popíchnout. Třeba když začal na sociálních sítích komentovat současné politické dění. Některé fanoušky tím vysloveně namíchnul. „Ale kdybych mlčel, tak se udusím," říká k tomu.

V posledním roce jste začal být mimořádně aktivní na sociálních sítích, ale jinak, než je u celebrit běžné. Komentujete chování a vystupování politiků, což způsobilo mezi vašimi fanoušky dost velký poprask. Co vás vedlo k tomu, co není v českém showbyznysu vůbec běžné?

Začal jsem mít pocit, že dezinformace a lži začínají vítězit a vytlačovat pravdu. Tomio Okamura je pro mě spíš legrační, ale jeho rétorika je nebezpečná – zpochybňování všeho a určování, kdo se mnou může mluvit a kdo ne. To představuje nebezpečí, kterému je třeba bránit. A to jsem chtěl sdílet. Politiku jsem ale průběžně glosoval vždycky. Už od chvíle, kdy začal být Andrej Babiš jen vidět, jsem na koncertech opakoval: Pozor na tohohle pána. Citoval jsem poslední větu z filmu *Dědictví aneb Kurvahošigutntág*, kde Bolek Polívka říká: A teď si vás koupím všechny! To je jeho přístup a to se opravdu děje. Na autogramiádách přicházeli lidé, kteří mi pochválili písničky, pak se ke mně naklonili a šeptem dodávali: A taky máte skvělé názory. A já se udiveně ptal: Proč šeptáte? Proboha! To je šílený pocit, vidět, že lidé mají strach něco říct.

Obrovskou reakci vyvolal váš rozhořčený komentář, jak Miloš Zeman nevede kampaň, a přitom všude visí jeho billboardy.

Ten komentář byl zásadní v tom, že jsem po něm vedl na internetu dost debat s voliči Miloše Zemana. Tady jsem pyšný na jednu věc: i když to bolelo a některé komentáře, které jsem dostal, byly fakt nenávistné, zařekl jsem se, že každému odepíšu. Odepsal jsem jim slušně, že respektuji jejich volbu, že mi jen jde o to, pochopit jejich motivaci, protože jí nerozumím. Ve svém okolí jsem neměl žádného voliče Miloše Zemana, a tak jsem si o tom nemohl s nikým z blízkých popovídat. Proto jsem otevřel debatu – a v devadesáti procentech mi na moji reakci přišla odpověď, která začínala omluvou. To mi dalo naději, že nakonec tu máme jen zmatené lidi na obou stranách – i když to vypadá, že jde o dva tábory, které proti sobě jdou na život a na smrt.

A dozvěděl jste se něco podstatného o jejich motivacích a hodnotách?

Dozvěděl, ale upřímně řečeno mě to nepřesvědčilo o tom, že u nich nefunguje manipulace. Ti lidé jsou informovaní ze zdrojů, které jsou uváděné jako nebezpečné a podporují spiklenecké teorie. Taky mi došlo, že nefunguje rétorika ve smyslu: Tohle nejsou pravdivé informace, čtěte cokoli jiného, ale relevantního. Pochopil jsem, že je důležitější vysvětlit jim, že my pro ně jako druhý tábor nepředstavujeme ohrožení. Má-li být zachována demokracie, nemůžeme se uchylovat k agresivitě. Namátkou jedna ze zpráv, kterou jsem dostal: Až my to tady vyhrajeme, tak ty budeš první, kdo bude viset. To je nebezpečný způsob uvažování, byť se odehrává v e-mailové komunikaci. Stejně tak výhrůžky adresované dětem z teplické základní školy, to pro mě je vztyčený ukazováček. Ve světle toho je vlastně nedůležité, jestli se dokážeme domluvit na politické straně. Hlavní je zarazit inklinaci k extrémním myšlenkám a řešením.

Prezidentskou volbu jste vzal tak zodpovědně, že jste z dovolené v Karibiku s manželkou letěli volit na otočku na konzulát do Kanady. V prvním kole se to ale nepovedlo. Co se stalo?

Měli jsme v plánu letět na Kubu, která je od Dominikánské republiky kousíček, ale nebyly tam přímé lety a do New Yorku byly v tu chvíli už letenky hodně drahé, takže jsme dva dny před odletem koupili zpáteční letenky do Toronta. Pro kanadský imigrační úřad to ale bylo podezřelé. Argument, že letíme volit a zpět, nikdo nechápal – a možná mu ani nevěřil. Vše se táhlo, seděli jsme hodiny na letišti bez pasů a nevěděli jsme nic. A v momentě, kdy se celou věc povedlo vyřešit a domluvit se s lidmi na odpovědných místech, už bylo pozdě. Nakonec byl náš neúspěch vlastně větším přínosem pro volební účast. Každému nám přišlo – a to nekecám – tak 300 e-mailů a zpráv: „Vám se to nepovedlo, takže my jdeme!“ Nebo: „Přemluvila jsem manžela, který nechodí, jdeme volit.“ Ptali se nás i na to, koho bychom volili, že by to hodili za nás, ale na to jsem vždycky reagoval, ať si vyberou svého favorita, hlavně ať jdou. No a v druhém kole jsme už v pohodě odletěli a v Torontu odvolili.

CO CHCEME OD ŽIVOTA

Album *Anat*, které jste vydal před třemi lety, vznikalo v době počínající uprchlické krize, kdy už byly na české společnosti znát první známky strachu z neznámého a také oné netolerance a hysterie. Nyní natáčíte novou desku, odrazí se na ní nějak ona zkušenost s politickými komentáři? O čem nové písně budou?

O komunikaci. Cítím, že je potřeba, aby se společnost stáhla k sobě a začala komunikovat. Místo abychom mířili na sebe, měli bychom mířit k sobě. Navíc mi dochází, že pokud mezi sebou nebudeme mluvit, tak s námi nakonec nebude mluvit ani ta – v uvozovkách – vrchnost. To slovo říkám z nedostatku jiného termínu pro naše vůdce. Musíme se spolu naučit mluvit a taky respektovat, co si myslí ostatní. Kromě toho to album bude o tom, že to, co všichni od života chceme, si je velmi podobné.

Co to je?

Chceme prožívat radost a štěstí – nejlépe v rodinném kruhu. Pak věřím tomu, že když člověk najde štěstí v rodině, tak dokáže lépe přijmout myšlenku, že my všichni tady na tom světě jsme rodina – to bych byl nerad, aby bylo bráno nějak esotericky. Trend národnostní politiky a patriotismu – to, kdo odkud pochází, je passé. Tahle doba je za námi. Svět je globalizovaný, nemůžeme si hrát na to, že jsme rozdělení, protože tu je spousta problémů, které vyřešíme jen společně – ať už je to ekologie, nebo politika.

Říkám: Pozor na tohohle pána. (Antibabišovská demonstrace, květen 2017)

Je potřeba, aby se společnost stáhla k sobě. Místo abychom mířili na sebe, měli bychom mířit k sobě.

Projevila se nějak polarizace publika i na vašich koncertech?

Nevšiml jsem si. Ale také jsem si uvědomil, že není fér říkat na koncertech svoje názory. Tím nedávám příležitost protistraně. Jedna věc jsou facebookové profily, kde člověk zveřejňuje své teze, argumentuje a dá se mu oponovat. Na koncertě mám v ruce mikrofon, zesilovací soupravu za zády a říkám: „Tenhle člověk je špatný a lidi, co ho volí, jsou slepí." Mám převahu. Proto budu dělat větší koncerty, kde se budou hrát jen písničky, ale nebudu tam nikoho pranýřovat. Pak mám ale přání pořádat malé koncerty, které by spíš byly takové besedy, kde si budu s publikem povídat a zvát si hosty, kteří se orientují v různých společenských tématech. Strašně by mě bavilo vyrazit s někým, kdo toho hodně ví. Sám jsem pocitový člověk, nejsem schopný vysvětlit publiku, jak funguje společnost. Píšu písničky, ale zase mám díky tomu možnost sdružit lidi.

Ale svými názory si fanoušky určitě dost prosíváte, což může být nerozumný přístup, škodíte své popularitě, potažmo byznysu.

Nerozumné to je, ale kdybych to neříkal, tak se udusím. Navíc jsem se nikdy nepovažoval za dobrého byznysmena. Když jsem se potkával s mnoha lidmi, kteří rozumí marketingu nebo PR, a oni nahlédli do principů fungování firmy Tomáš Klus, jenom kroutili hlavou a nechápali, že to celé pracuje.

A jak funguje firma Tomáš Klus?

Dělám věci, aniž příliš kalkuluju. Jakmile se chci k něčemu vyjádřit, udělám to bez ohledu na následky pro firmu. Podle mě je dobré stát si za vlastním názorem, protože člověk koneckonců není nic jiného než ten názor, ten úhel pohledu na svět.

TOMÁŠ KLUS (31) se narodil v Třinci, v rodině hudebních nadšenců. Jeho jméno bylo dlouhou dobu spojováno s vrcholovým sportem, v roce 2002 jako dorostenec získal na mistrovství Evropy zlato v moderním pětiboji. Vystudoval pražskou DAMU, jako písničkář a kytarista získal řadu hudebních ocenění – cenu Anděl, Českého slavíka ad. V současnosti natáčí šesté album.

Ale některá obchodní rozhodnutí přece děláte…

Nedělám. Nikdy jsem se nesoustředil na zisk – ani fanoušků, ani peněz. V tvorbě i v životě je nejdůležitější autenticita, potřebuju být kompatibilní sám se sebou.

MÚZY, SNĚZTE SI MĚ

Osamostatnil jste se už jako slavný písničkář, v době, kdy tu zavírala pobočka Sony Music. Pro český hudební trh to byla nová situace. Jistě jste dostával i jiné nabídky, proč jste se nakonec rozhodl být samostatný?

Firmy šly do kopru. Kdyby průmysl tolik neutrpěl, nejspíš bych u firmy zůstal i nadále. Nic proti vydavatelstvím nemám a uznávám, že mi hodně pomohla. Díky svému přístupu k věci jsem se také nikdy nezapletl do věcí, které by se mi příčily. Zásadní je, že se přestaly kupovat desky, a tím pádem firmy přestaly být platné. Mě to zároveň pomohlo vymanit se z kolotoče, na který jsem byl zvyklý. Pořád se o mě někdo staral, nemusel jsem nic moc řešit. Bylo dobře, že to přišlo ještě před rodinou, protože jsem se naučil starat se sám o sebe. Začal jsem koukat na to, jak ta věc funguje, co to znamená vydat desku, s kolika lidmi se člověk musí sejít, aby to klaplo. Najednou jsem dostal svobodu a měl větší vliv na výsledek, protože jednání s firmou bylo vždy v něčem kompromisní. Teď kdybych chtěl, tak si můžu vzít malíře z ulice a zadat mu, aby mi vytvořil obal desky, a nikomu bych to nemusel vysvětlovat.

Před lety jste měl úspěšný duet s Richardem Krajčem Cesta, což je velmi symbolická píseň, která ukazuje maximum toho, jak moc se v českém showbyznysu cesty mohou rozejít. Na jedné straně jste vy, kdo dnes mluví o Babišovi jako o nebezpečí a hlídá si, aby nehrál na jím sponzorovaných akcích – a vedle vás zpěvák, jehož kapelu podporuje Agrofert a Babiš její koncerty využívá ke své kampani. Co pro vás tato spolupráce znamenala?

Při vší úctě k Richardovi, kterého pokládám za neuvěřitelného hitmakera, tady jsem pochopil, jak to nechci dělat. Došlo mi, že by to fungovalo, ale já to tak

dělat nechci. Podle mě je Richard autentický, není to z jeho strany kalkul, ale vlastně jsou si s tím Andrejem v něčem podobní. Oba chtějí moc – a tím myslím moc všeho. To já nepotřebuju. Chci mít jistotu, že lidi, kterým zpívám, mi rozumějí.

V čem je jiné komunikovat s fanoušky o politice na síti než poslat do světa skladbu s politickým názorem, jako byla třeba před lety Pánubohudooken?

Ta píseň spadá do období desky *Racek*, kterou jsme točili s Jiřím Kučerovským ve dvou u mě v bytě, a to bylo takové gerojské období. Hodně jsme pili. Chtěl jsem furiantsky křičet do světa své názory a být takový trpitel, který vlastně nemá čím trpět, a tak si rychle něco vymyslí. Vyjádřit se v písni je daleko snazší, protože už nemusíte nic dalšího vysvětlovat, ale má to taky velkou nevýhodu, na základě níž jsem pak tu píseň asi tři roky na koncertech nehrál. Píseň připouští spoustu výkladů a stala se hymnou lidí, o nichž vlastně kriticky pojednávala.

A o kterých?

O těch, kteří mrmlají v hospodě, ale tam jejich nespokojenost končí, nejdou s ní dál. Když člověka zajímá politika, měl by do ní vstoupit. Komunální politika by se měla nasytit kvalitními lidmi; kdyby tomu tak bylo, bylo by to pak lepší i v horních patrech politiky. Pánubohudooken jsem zpíval samozřejmě i sobě. Blbečku, taky sedíš v hospodě po koncertě a říkáš, kdo je špatný, ale nesebereš se a nejdeš na obecní úřad připomínkovat místní parkoviště. Přitom takhle by aktivní občanství mělo vypadat.

Už ji zase hrajete?

Bylo mi jí líto, protože za nic špatného nemůže. Různé výklady, to je prostě osud písně. Ale zažil jsem bizarní situace, kdy mi volali známí z Brna a ptali se, jestli je v pořádku, že se tam ta píseň hraje na mítinku KSČM. Takovýhle pecky! A vedle mnohoznačnosti písní tu pak je ona komunikace na Facebooku – rozepisování se pod příspěvky, odpovídání lidem. A ta zase umí vzít člověku spoustu času. Někdy to vezme celý den. Člověk je třeba s rodinou, ale pořád bokem píše.

Proč tomu ten čas dáváte?

Beru to jako součást své práce. Přijal jsem roli veřejné osoby a tohle s tím podle mne souvisí. Když lidem říkám: Mluvte spolu, musím jít příkladem. Posledních pár měsíců jsem to aplikoval na svůj život. Člověk se snaží komunikovat s druhým, aby překonal předsudek a porozuměl mu. Ta zkušenost mě inspirovala ke skládání nového alba.

Takové pojetí veřejné osoby je v českém showbyznysu raritní. Nemnoho celebrit prezentuje své politické názory – a že by o nich chtěly diskutovat na sítích, to už je vyloučené.

Nerozumím tomu a je škoda, že český showbyznys tyhle příklady nedává. Zalekáváme se, že pak většinou následuje vlna nevole, která tvrdí, že nemáme politiku míchat s uměním. Podle mě by ale bylo úplně v pořádku, kdyby Daniel Hůlka psal statusy, proč miluje Miloše Zemana. Měl by to dělat. Diskuze ve veřejném prostoru by dostala úplně jiný rozměr. Takhle je nás mezi umělci jen pár; vzniká dojem, že my jsme agresoři a protistranu není slyšet. Ale chápu, že pro kariéru umělce je takové expozé nebezpečné. Navíc si myslím, že v momentě, když člověk diskusi otevírá, měl by být k dispozici v ní pokračovat.

Kdy jste začal vnímat politiku?

Asi tak v patnácti, když jsem si začínal tvořit názor na svět. Chtěl jsem být frajer, který se před holkama vymezuje vůči autoritám. Nadto jsem vždycky miloval Kryla a Vysockého, písničkáře a trpitele, kteří svým osudem mapovali chod dějin a společnosti.

Vy jste ale oproti nim daleko větší srandista.

To beru jako velké štěstí. Taky mě baví dělat si srandu sám ze sebe.

Píší se vám nové písničky snadno?

Nejvíc píšu na dovolené. Ale teď mám písniček opravdu hodně, dal jsem si sice roční pauzu, ale během ní jsem ještě jednou dvakrát týdně zašel do zkušebny – a tam pokaždé něco udělám. Vezmu kytaru, zapnu mikrofon a „múzy, snězte si mě“. To je pro mě nejzásadnější a nejmilovanější okamžik. Myslím, že nové album bude hodně přímočaré. Na stará kolena, ve třiceti, se ze mě nejspíš stal naivní písničkář. Snažím se ubrat slovních hříček: aby bylo jasno, musí se mluvit jasně. Abychom si rozuměli, musíme mluvit bez oklik.

Už víte, jak se album bude jmenovat?

Podle všeho řečeného mi zatím vychází, že by to mělo být „Spolu“. □

Na stará kolena, ve třiceti, se ze mě stal naivní písničkář. Snažím se ubrat slovních hříček: aby bylo jasno, musí se mluvit jasně.

PAZOUREK, KAM SE PODÍVÁŠ

S Jitkou Soukopovou o největším muzeu pod širým nebem a friendly pravěku pro každého

KATEŘINA MÁZDROVÁ

Žije rozkročená mezi italskou Pisou a rodným Brnem, ale doma je i mezi kočovnými Tuaregy na Sahaře, kde zkoumá nejstarší skalní prehistorické malby. Na svém webu Cestuj sama.cz pak radí ženám, aby sebraly odvahu a vyrazily na cesty. Samy, protože – jak tvrdí – jen tak má člověk šanci poznat sám sebe.

Zkoumáte nejstarší prehistorické malby a rytiny na Sahaře údajně jako jediná archeoložka své generace na světě.

To musím uvést na pravou míru. Není samozřejmě pravda, že jsem jediná, kdo obdobný výzkum na Sahaře provádí. Pravda je, že jsem téměř jediná, kdo provádí aktivní výzkum v jižním Alžírsku u hranic s Libyí a Nigerem.

Důvodem je právě lokalita?

Má to dva důvody. Politická situace v Libyi i Nigeru je značně nestabilní a pro turisty stejně jako pro vědce a badatele jsou momentálně tyto země nepřístupné; operuje tam magrebská odnož al-Káidy i „obyčejní“ kriminálníci, došlo tam k loupežím a únosům. Alžírsko je dnes sice relativně bezpečné, ale do jižních oblastí je stále omezený vstup. Jde o nepřístupná a málo obydlená území, kde žijí převážně kočovníci, oblast je pod vojenskou kontrolou a pro cizince bez zvláštního povolení uzavřená; pokud turisté chtějí do pouště, musí se spokojit se severní Saharou. Mnozí kolegové-archeologové, kteří „dělali“ Libyi a Alžírsko, se tak přeorientovali hlavně na Egypt a Tunisko. Těch, kteří se na nejstarší umění, konkrétně v jižním Alžírsku, specializují, je šest sedm z celé Evropy. A kolegové jsou už v důchodovém věku: je jim okolo osmdesáti a výpravy do pouště už neprovádějí. Takže jsem tak nějak zbyla sama.

Jak problematické je tedy získat vstup?

Paradoxně se tam dostávám na turistické vízum, ke studiu skalního umění se mi nevyplatí žádat povolení k výzkumu, kvůli neuvěřitelně složité alžírské byrokracii je velmi obtížné ho získat. Na místě stále ještě funguje několik malých cestovek z dob, kdy tam turisté jezdili, a ty mají oprávnění povolovat do oblasti vstup. Bez jejich razítka nemáte šanci získat alžírské vízum. Takže postupuji podle mustru: písemně oslovím cestovku, oni mi pošlou pozvání-povolení s razítkem, to zanesu na ambasádu, zažádám o vízum a čekám, zda jej dostanu. Zatím to vždycky vyšlo – výzkum probíhá od roku 2005 a do centrální Sahary, až na krátkou přestávku, kdy jsem byla těhotná a měla malé dítě, jezdím pravidelně. Dokud nebyla dcera na světě, mohla jsem si dovolit tam strávit i delší čas, čtyři pět měsíců. Teď vyjíždím maximálně na tři čtyři týdny, právě za pár dní se tam chystám.

A nakolik riskantní je pak tamní pobyt?

Samozřejmě nemůžu dát ruku do ohně za to, že se nic nemůže přihodit, na druhou stranu na Saharu jezdím s přestávkami už třináct let, mluvím arabsky, pohybuji se tam a žila jsem mezi místními, mám tam přátele. Cítím se tam bezpečně. Jinak platí pravidlo, že musím mít místní průvodce, ty si domlouvám předem. Bez průvodců a povolení se do hor nedostanete, protože musíte projet přes vojenské kontroly. Mojí podmínkou je, že chci toho nejstaršího průvodce. Jednak kvůli zkuše-

JITKA SOUKOPOVÁ (41) se narodila v Brně, do rodiny zbrojovačky a elektrikáře. Vystudovala střední ekonomickou školu a poté studovala italštinu a francouzštinu na Masarykově univerzitě v Brně, školu ale nedokončila. Rozhodla se cestovat a sbírat zkušenosti v zahraničí. Nejprve zamířila do Francie a poté do Itálie, kde na univerzitě v Pise vystudovala historii a muzeologii, doktorát z archeologie a pravěku složila na univerzitě v britském Bristolu. O svém výzkumu nejstarších skalních maleb a rytin napsala knihu *Round Heads. The Earliest Rock Paintings in the Sahara*. O životě v severní Africe, kam pravidelně odjíždí za výzkumy, a o svých zkušenostech tam píše na webových stránkách Cestuj sama.cz, vydala také e-knihu *Sahara je žárlivá milenka*.

Jejím partnerem je maršál italského letectva, se kterým má pětiletou dceru; žijí v Toskánsku poblíž Pisy.

On-line katalog skalních maleb je přístupný na www.roundheadsahara.com.

nostem, narodili se tam a znají každý kámen – a taky se coby bílá Evropanka s blond vlasy cítím jistější. Tuarežští průvodci jsou uzavření a nějaký čas trvá, než si k nim člověk najde cestu a získá si jejich důvěru; ale když se to povede, vezmou vás i na místa, která si jinak chrání, a cizinec nemá šanci se tam dostat.

Co pravidla, abyste předcházela potížím, včetně oblékání?

Šátek, kalhoty a dlouhé rukávy si oblékám hlavně v oázách, kde je arabské obyvatelstvo; ve skalách je to jedno, Berbeři a Tuaregové jsou tolerantní a neřeší, zda si cizinky hlavu halí nebo nehalí. Nakonec se ale takhle stejně chráníte před horkem, ostrým sluncem a všudypřítomným větrem s pískem, je to zkrátka praktické. Jinak se nějakým nepříjemným situacím snažím předcházet tím, že se chovám, jak by se měl chovat každý a kdekoli – ohleduplně.

A proč si místní některá místa chrání?

Je to jejich domov, jejich hory, mladší malby jsou spojené s rituály a ceremoniemi jejich předků. V této sevřené oblasti několika pohoří se nachází neuvěřitelné množství, statisíce a možná miliony skalních maleb a rytin, staršího i mladšího data. Jde o největší galerii pravěku pod širým nebem, kdy mnoho maleb na objev teprve čeká.

Ty novější, vyryté nebo namalované před dvěma třemi tisíci lety, vytvořili předchůdci kočovných Berberů; ty nejstarší, kolem deseti tisíc let, malovali a ryli do skal černošští lovci. Místní některá místa chrání i proto, že turismus – tedy dokud v oblasti kvetl – s sebou nesl také odvrácenou stránku, kterou dobře známe i v Evropě. Někteří turisté, často Arabové ze severu, si neodpustili vyrýt do skály vzkaz, že tam byli.

SAHARA MI OTEVŘELA OČI

Jak spletitá byla cesta rodačky z Brna k saharskému skalnímu umění?

Roli sehrála tak trochu náhoda. Archeologické geny z rodiny jsem nezdědila, zajímaly mě jazyky, francouzština, italština. Proto jsem odjela na zkušenou do světa. Zlomová byla moje první cesta na Saharu do Libye – tu jsem podnikla se spolužačkou z univerzity v Pise, kde jsem začala studovat historii a muzejnictví. Sahara mi otevřela oči a nasměrovala mou budoucí kariéru, a nejen proto, že tam člověk na každém kroku zakopával o pravěké nástroje či pazourky. Poušť i měsíční skalnatá krajina mě prostě uchvátily.

A jaké byly další kroky?

Rozhodla jsem se, že se chci naučit arabsky, a odjela jsem na rok na Institute of Arabic and Islamic studies na univerzitu v britském Exeteru. Náhodně jsem se tam potkala s profesorem Jeremym Keenanem, sociálním antropologem, který se specializuje na severní Afriku, Saharu a Sahel a kterého proslavily knihy o Tuarezích. Pod jeho vedením jsem pak s výzkumem skalních maleb v Libyi a Alžírsku začala. I když musím říct, že se mi do toho vlastně zpočátku nechtělo, toužila jsem zaměřit se spíše na ty pazourky.

Co váš výzkumný projekt pro univerzity v Londýně a Bristolu obnáší?

Mojí specializací jsou ty nejstarší jeskynní malby a rytiny. Vznikly před asi deseti tisíci lety a nacházejí se v pohoří Tassili v Alžírsku a Tadrat Akakus v západní Libyi. Soustředím se na interpretaci a výklad, co která malba znamená, co by měla představovat. Krom toho od loňského roku pracuji na světově unikátním on-line katalogu těchto maleb a rytin, kdy

FOTO ARCHIV JITKY SOUKOPOVÉ

si je bude moci každý prohlédnout přímo ve svém počítači nebo mobilu.

Co bylo impulzem k jeho vzniku?

Důležitým impulzem pro jeho vznik bylo to, že moji zmínění kolegové malby zkoumali už od sedmdesátých let a zdokumentovaného materiálu je obrovské množství; jsou to desetitisíce fotografií, poznámek, záznamů. Digitalizace je tak jediná možnost, jak výsledky výzkumů uchovat. On-line katalog ty nejstarší malby a rytiny systematicky dokumentuje místo od místa. Protože je tahle oblast v posledních letech de facto nepřístupná, je katalog určen hlavně badatelům: historikům, antropologům, afrikanistům, historikům náboženství, ale například i klimatologům.

A k čemu je klimatologům?

Část skalního umění potvrzuje, že Sahara byla kdysi zelená, protékaly jí řeky, byla tam jezera, kolem kterých žili lidé i zvířata. Takže malby mohou sloužit při zkoumání mechanismů klimatických změn. No a v neposlední řadě je katalog důležitý i pro UNESCO, protože malby a rytiny podléhají klimatickým změnám, dochází ke skalní erozi, mění se barevnost. A, jak jsem už zmínila, ohrožuje je také vandalismus. Nicméně důležité je, že katalog je určen hlavně veřejnosti a že bude dostupný i pro lidi v Africe: ke knihám vydávaným v Evropě se nedostanou, protože jsou moc drahé. Ale skoro každý už má mobil s internetem, takže naše aplikace je takový friendly pravěk pro každého.

JAKO MILOVANÁ BYTOST

Jaký je to pocit, když vstupujete do jeskyně plné maleb, kam před vámi nevstoupila tisíce let lidská noha?

To se nedá popsat – je to pocit euforie, adrenalinu, rozbuší se vám srdce, jako když jste zamilovaní a spatříte milovanou bytost. Takovou to má sílu, že postavy i zvířata před vámi jako by najednou ožily.

A jak tedy skalní umění interpretujete?

Námětem maleb a rytin jsou různé náboženské rituály, například iniciační obřady, kdy se z chlapců stávají muži, rituály přivolávání dešťů, ceremonie... Jsou plné tančících postav s pomalovanými těly a s maskami, maleb lidí se zvednutýma rukama a s rohy na hlavě, jež jsou vysoké až čtyři metry – chápeme je jako první zobrazení boha na zemi, už tenkrát měli lidé propracovaný systém náboženství a víry. A také posvátných zvířat jako muflonů a antilop, slonů nebo dešťových zvířat, což jsou fantaskní kreatury, které šamanové ve změněném stavu vědomí využívali k přivolání deště. Vše mělo hlubší smysl a význam.

Mají s něčím srovnání?

Porovnávám je s mytologií a rituály i v ostatních částech dnešní Afriky a je překvapivé, jak strašně moc toho koresponduje; znamená to, že tradice dlouhá několik tisíc let se dědí z generace na generaci. To, co bylo znázorněno ve skalách centrální Sahary před deseti tisíci lety, se dá dohledat třeba v Jižní Africe na malbách starých jen pár stovek let. Dokazuje to, že některé důležité prvky v lidském myšlení se nemění. Například rituální masky při náboženských obřadech, které vidíme na těchto skalních malbách, jsou identické s těmi, které se dodnes používají při rituálech v černé Africe. To je fascinující.

Kdo váš výzkum financuje?

V případě mého výzkumu to žádná z univerzit ani jiných institucí nechce financovat, protože jde o válečné oblasti. Samozřejmě bych mohla dělat na jiném projektu v méně rizikové oblasti. Nicméně skalního umění se nehodlám vzdát, takže to tak jedu trochu na vlastní triko: jsem odkázána na sponzory a přivydělávám si jako realitní makléřka.

Jak to jde dohromady, archeologie a prodej domů?

Archeologie je chudá věda. Zrovna nedávno mi na konferenci v Londýně někteří kolegové popisovali, jak přes den chodí do „normální“ práce někam na úřad, aby si mohli dovolit dělat archeologii.

JEN DO „BLBÉ“ VÍDNĚ

Na svých webových stránkách Cestuj sama.cz radíte ženám, aby si sbalily batoh a vyrazily na cestu. Je prý jedno kam, ale hlavně samy. To ovšem není pro každého.

To netvrdím, ale z vlastní zkušenosti vím, že už jen tím, že člověk někam jede ve dvojici, tak kolem sebe utváří jakousi ohradu. To vůbec nemluvím o zájezdu třeba autokarem, kde vám naplánují každou minutu. Místní si totiž říkají: „Aha, ti si vystačí, jsou dva.“ Naopak když jedu sama, místní mi nabízejí, zda nepotřebuji pomoc, jestli mám kde spát, zvou mě na čaj... Mají

Archeologie je chudá věda. Někteří kolegové mi nedávno říkali, jak přes den chodí do „normální práce“, aby si mohli dovolit dělat archeologii.

FOTO ARCHIV JITKY SOUKOPOVÉ

Krajina centrální Sahary, kde se nachází statisíce skalních maleb. Některé až čtyři metry vysoké (viz předchozí stranu).

FOTO ARCHIV JITKY SOUKOPOVÉ

pocit, že sami jste zranitelnější, a začnou se o vás starat. Druhá věc je ta, že člověk musí sám řešit problémy, činit rozhodnutí – zjišťuje tak, jaké jsou jeho možnosti. Je to podle mě nejlepší škola života, hlavně pro dívky a pro ženy, pokud se chtějí někam posunout, vyvíjet. Z takových cest se člověk vrací sebevědomější, tak nějak lepší. Ale neznamená to jet hned někam do divočiny. Říkám: Jeď třeba jen do „blbé“ Vídně, ale jeď sama.

Tahle doporučení jsou ale určena západnímu světu. Pro Arabku v severní Africe slogan „poznej na cestě sebe samu“ asi není zrovna na pořadu dne.

Ano, cílím hlavně na Evropanky, potažmo na nás, Češky. Arabky raději zachovávají tradice a nikdy neopustí svoji oázu, aby byl klid. Říkají mi: „Neuraz se, ale jezdit samy jako ty, to by byla ostuda pro celou rodinu.“

Daří se vám získávat jejich důvěru?

Tím, že umím arabsky, se brána mezi námi otevřela. Zvou mě k sobě domů, každá mě chce pohostit, když je nějaká oslava, hned mě pomalují henou... Choulostivější témata jako třeba sex jsou ale tabu. Jsou samozřejmě zvědavé a vyptávají se, jak se u nás žije.

A co jim říkáte?

Říkám jim pravdu: že Evropanky sice mají úžasnou svobodu, ale často to pro ně znamená být celý den v práci, přijít uhoněná a svoje děti vidět pořádně jen o víkendech. Upřímně řečeno, muslimský svět mě naučil, že věnovat se domácnosti a rodině může být v některých fázích života stejně naplňující jako budovat kariéru. □

JAK NĚCO MŮŽE NEJÍT?

S Jankem Rubešem o turistické Praze, podvodnících a o tom, proč je dobré pozvat cizince na oběd

TOMÁŠ BROLÍK

Překračovat hranice, nebo spíš skákat z jedné strany na druhou a zpátky a proč by vlastně ne – tak se dá popsat desetiletá tvorba Janka Rubeše, jedné z nejvýraznějších tváří českého internetu. Některá jeho videa jsou prostě jen zábavná nebo prostě jen zajímavá. V některých precizně popíše problém, který celé zemi leží léta pod nosem, a mohou konkurovat novinářské práci. A díky dalším svým videím je pro turisty, navštěvující Prahu, užitečnější víc než všechny oficiální propagační letáčky dohromady.

Jste novinář, nebo dokumentarista?
Jsem člověk, co natáčí videa.

Jenom to?
Jenom to. Dělám to už strašně dlouho, a nechci říct, že mám strach z těchhle označení. Ale ve chvíli, kdy jste novinář, tak asi máte být objektivní. A já rozhodně objektivní nejsem a nechci být.

Proč ne?
Ve smyslu, že bych dal pět minut přeživšímu holokaustu a pět minut náckovi, to ani náhodou.

Takhle ale nevypadá novinářská objektivita.
Jinak – když to vyžaduje situace, chci být objektivní v tom smyslu, že se snažím ukázat všechny pohledy na věc. Když jsem natáčel o podvodných taxikářích, necítil jsem se jako novinář, ale pro moji čest bylo hrozně důležité, abych to měl vyfutrované. Když jsem o někom řekl, že krade a podvádí, chtěl jsem to mít natočené. I když to stálo čtyři dny práce a ve finále se ve videu neobjevil ani jeden záběr. Tehdy jsem o sobě mluvil jako o novináři, abych mohl ukazovat jejich tváře. To pro mě bylo naprosto zásadní. Ale když natáčím *Honest Guide*, kde chodím po svých oblíbených kavárnách, není to žádná novinařina. Takže jsem člověk, co natáčí videa. Někdy závažná a s motivací něco změnit, někdy jenom pro zábavu. Ale prostě videa.

Co jste si odnesl z natáčení o podvodných taxikářích a směnárnách?
Byla to největší škola, jakou jsem v životě dostal. Poprvé v životě jsem dělal rozhovor s politikem. Poprvé v životě jsem vlastně dělal rozhovor. Pochopil jsem, že když chci nějaké téma udělat pořádně, tak to trvá ne dlouho, ale dva roky dlouho, a je z toho pět epizod. Vlastně jsem dva roky seděl na věži a koukal dolů, co jaký taxikář dělá. Někde jsem říkal, že už bych do toho znova nešel. To jsem asi přehnal.

Proč byste do toho znovu nechodil?
Přijdete o nějaké iluze, které máte.

To je dobré, ne?
Myslíte?

Užitečné, přinejmenším.
Jasně. Ale taky vím, že už bych se do toho znova nemohl pustit, protože jsem trochu zajatec takového stockholmského syndromu. Dnes už bych dokázal odpovídat za primátorku, proč je těžké proti zlodějským taxikářům zakročit, za policajty, proč to nejde změnit… Tehdy jsem byl supernaivní kluk, a ta naivita mi hrozně pomáhala. Tehdy jsem si neříkal: „Jistě, tohle nejde, protože…“ Moje otázka prostě zněla: „Jak nejde? Jak něco může nejít?“

NA HLAVU

Jak se vám jako naivnímu klukovi jednalo s primátorkou Krnáčovou? Z té epizody vašeho seriálu, kde vás po několika otázkách její tiskový mluvčí vyhodí z kanceláře, jde na diváka stejně nepříjemný pocit, jako když vám nadávají taxikáři.

Když se na to dívám s odstupem, tak bych se možná z té kanceláře vyhodil taky. Ale pořád platí, že dostat deset taxikářů z jednoho náměstí, což je to, na co jsem se jí ptal, není složité. Je to naopak velmi jednoduché. Pozvete si pár lidí, kteří taxislužbám a podvodům v nich rozumějí, uděláte si pár poznámek, zaúkolujete podřízené, trochu na ně zařvete, když to bude nutné – a je to vyřešené. Vlastně jsem měl i obavy, že odvysíláme první epizodu, primátorka přesně tohle udělá, a my nebudeme mít o čem vysílat, protože problém přestane existovat. Jenže ono se nestalo vůbec, ale vůbec nic.

Proč se nic nestalo? Víte to?

Ne. Možná magistrát nějaké kroky podnikl, ale rozhodně nevedly k žádnému výsledku. Primátorka si nechala vyjet, kolik každý ten taxikář dluží peněz a jak celý ten systém nefunguje. To bylo všechno. Problém taxikářů je pro primátorku na seznamu problémů číslo sto sedmdesát devět. Čechy neokrádají, takže Čechům je to jedno, okrádají ty bohaté turisty, což je přece dobře. Ale do toho najednou zasáhla kriminálka, která je půl roku sledovala, u každého si natočili jízdu a bác, sedm taxikářů je u soudu. Dokonce chytili i úředníka, který vynášel informace z magistrátu. Teď s nimi probíhá soud.

Víte, proč se kriminálka rozhodla jednat?

Tuším.

Viděli vaše video a řekli se, že je čas jednat?

Ano. Pozvali si mě k sobě, byl jsem nedůvěřivý a paranoidní, poprvé v životě na policejní stanici. Nevěděl jsem, jestli jako novinář můžu – nebo dokonce mám – spolupracovat s policií. Kamarádi novináři mi poradili, ať to nedělám.

Takže jste si držel distanc.

Přesně tak. U soudu jsem pak viděl, že mám i nějaké informace, které kriminálka neměla. Myslím, že jsem do toho neměl zasahovat, když o tom reportuji. Pokaždé když jsem narazil na porušení zákona, tak jsem to zveřejnil, nic jsem nezatajil, svědomí mám čisté. Zpětně jsem rád, že to proběhlo takhle.

Měl jste strach?

Ne. Není moc z čeho. Když jste vidět, nic vám neudělají.

Teď jsem nemyslel, že dostanete nafackováno před kamerou na ulici, ale že dostanete nafackováno někde jinde někdy jindy.

Stát se to může. Ale to žijeme v zemi, kde se mám bát, že mi někdo ublíží za to, že ukazuji, co dělá? To si nepřipouštím. Že bych něco neudělal jen kvůli tomu, že mám strach, to je pro mě nemyslitelné. Na hlavu.

V čem byly směnárny jiné než podvodní taxikáři?

Neporušují žádný zákon, zatímco zlodějští taxikáři porušují vyhlášku a zákony. Směnárníci se s vámi nehádají, jsou to zloději v oblecích a rukavičkách. Velice dobře v tom umí chodit, najímají si dobré PR agentury, jsou naštvaní, že o nich říkám, že jsou zloději, ale pozor – to o nich říkají jejich zákazníci. Protože nabízet za euro patnáct místo pětadvaceti korun je zlodějna, se kterou žádný turista nepočítá. Jinak ale tihle směnárníci sedí, usmívají se… a „my jsme nic neporušili, to jen pan turista tady je blb, co si nepřečetl ceduli, kde je kurz jasně napsaný, udělal s námi právoplatný obchod, na shledanou“. Upřímně, kdyby se stejně chovali ti taxikáři, měli prostě zavřené okénko, nebavili se se mnou a neprali, tak není žádný seriál.

O směnárnách ale i tak seriál vznikl. Myslíte, že se vám povede něco změnit, jako v případě taxíků?

Hodně si slibuji od změny zákona, která se připravuje. Byla to moje myšlenka, kterou jsem někde utrousil před mluvčím centrální banky – kdyby bylo možné peníze do dvou hodin vrátit, všechno by se vyřešilo. Kdo si podvodu nevšimne, jeho problém. Ale sto procent hádek je způsobených tím, že si turista přepočítá peníze a řekne, že dostal jen polovinu. Ale sorry, transakce už proběhla. Pokud by existovala možnost peníze v takový moment vrátit, hodně by to podle mě pomohlo.

Máme strach, že nám sem přijdou imigranti, ale nevadí nám, že už jsme přišli o centrum Prahy – a nikdo nám ho nevzal, turistickému byznysu jsme ho prodali sami.

Čtěte cedule a pamatujte, že patnáct není pětadvacet. (při natáčení seriálu o pražských směnárnách)

HNED VEDLE BARÁKU?

***Honest Guide* vás napadl na konto těchto zkušeností, nebo úplně samostatně?**

Napadlo to mého kolegu, se kterým natáčím. Navrhl mi, ať udělám nějakého milého průvodce, uklidním se, budeme ukazovat kavárny, výhledy, metro. Moc jsem tomu zpočátku nevěřil. Vlastně vůbec. Ale úspěch měla už naše první epizoda, kde jsme jen ukázali, jak se dostat z letiště do centra. A dnes jsme na devadesáté epizodě.

Cestou za vámi – z Karlína k Národnímu divadlu přes centrum – jsem udělal takový experiment. Šel jsem pomalu, jako turista…

… a koukal jste, že?

Mohl jsem si koupit jednu dávku drogy, dostal jsem pozvánku na tři guláše a dvě atrakce. Jak moc se liší Praha turisty a Praha běžného obyvatele?

Nebe a dudy, černá a bílá. Předtím jsem vůbec netušil, jaký je to Disneyland, nevěděl jsem, co se v centru Prahy děje. A přitom chodím přes Karlův most čtyřikrát týdně.

Co je tam jiného, nad rámec matrjošek?

Právě že matrjošky jsou to poslední, co je v centru problém. Málokdo si třeba všimne, že ve výloze jednoho obchodu visí maska Adolfa Hitlera. V Karlově ulici, v památkové zóně, dvě stě metrů od židovského města. Co je ale hlavní – jako Pražák bych Karlovou ulicí prošel se sluchátky naplno, s hlavou dolů, rozrážel bych davy turistů. To je něco, co mě obzvlášť baví na našem boji s neupřesněnými imigranty: máme strach, že nám sem přijdou, postaví mešity a zbourají kostely a vystrkají nás z našich měst, ale vůbec nám třeba nevadí, že jsme už dávno přišli o centrum Prahy. A nevzali nám ho žádní migranti, prodali jsme ho sami turistickému byznysu. A mimochodem, byl se někdo podívat, co se v těch kostelech děje?

Hraje tam Malá noční hudba, Kánon v D-dur a Bachův Air.

Ano, pro turisty za čtrnáct set, když na paní promluvíte česky, tak za dvě stovky, což je strašné. Ale obecně – neříkám, ať vyháníme turisty, to vůbec. Jen je mi líto, že na Staroměstském náměstí je jen jedna restaurace, kam si můžu jako místní jít sednout, a to jen

přes den, večer už je to předražené. A to není vina turistů. To je naše vina, že jsme centrum odevzdali a nechali z něj udělat Disneyland.

A jak tedy jinak vypadá ta turistická Praha, kterou běžní obyvatelé nevidí?

Celá ta trasa Hrad – Karlův most – Staromák, kterou turisté jdou jako ovce…

… ale spousta z nich je tu jednou za život a jen na skok. Chtějí vidět Hrad, Karlův most a Staromák. Příjemný park ve Vršovicích je vcelku oprávněně nezajímá.

No právě. A ta cesta je nehezká, nečeská, hnusná a odporná – tedy ne úplně všechno, ale většina. A dost mě děsí, že takovýhle obrázek si odvezou domů. Česko je místo, kde se všichni cpou gulášem, lijí do sebe pivo a všude je Švejk.

Ale jsme to my, kdo to určuje.

Přesně tak. Nechci teď pranýřovat Prague City Tourism, ale způsob, jakým propagují Prahu, je nešťastný. Pražský hrad, Karlův most a Týnský chrám znají všichni na planetě i bez městského turistického centra. Jenže nic jiného jim město neukazuje. Nestálo by třeba za to, upozorňovat návštěvníky i na místa, která neznají? Příklad: všem vadí turisti, kteří v noci v centru paří, a občas opravdu nahlas. Proč jim město neřekne: Heleďte, deset minut taxíkem odsud je MeetFactory nebo klub Cross, a tam můžete nerušeně pařit třeba do rána…

A napadlo vás, jak tu frekventovanou trasu proměnit? Jde to vůbec?

Asi ano, já se ve svých videích pro turisty snažím. Maličkostmi. Nedávejte si trdelník, běžte do cukrárny. Nechoďte jen na Pražský hrad, běžte i na Vyšehrad. Jsem jeden, asi nejsem sám. Ale líbilo by se mi, kdyby to dělalo i město.

Šlo mi spíš o magistrát. Město přeci má vliv na to, jak jeho centrum vypadá.

Já si upřímně myslím, a nemyslím to zle, že to nevědí.

To není možné. Magistrát leží té trase na dohled.

Je to možné. Jsem s nimi v úzkém kontaktu, máme dobré vztahy, ale nevěřím tomu, že o centru města vědí úředníci z magistrátu víc než obyčejní obyvatelé. Protože kdyby to věděli, tak něco změní. Kdybych chodil kolem Hitlerovy masky každý den do práce, řešil bych to víc. Hodně jich ale jezdí do práce autem, a Praha z auta je jiná než pěšky nebo z tramvaje.

Tak jim to říkejte, spolupracujete s nimi.

Vždyť to dělám. Když jsme začali honit ruličkáře, kteří turistům místo korun dávají za euro běloruské rubly, byli upřímně překvapení. „Vážně? Tohle se děje hned vedle našeho baráku?“ Skoro všechno se děje vedle jejich baráku. Kdyby chtěli, mohli magistrátní úředníci polévat ruličkáře studenou vodou z oken.

JANEK RUBEŠ (30), reportér, dokumentarista, scenárista a autor videí. Do povědomí vstoupil pořady na internetové televizi Stream.cz, nejprve reklamním projektem *Noisebrothers*, potom řadou dalších (*Jak na to*, *Život v luxusu*, *Gebrian versus*). Velký zájem vzbudil jeho seriál *Praha vs. prachy*, kde popsal praktiky podvodných pražských taxikářů, okrádajících zahraniční turisty. Za to v roce 2015 získal Křišťálovou lupu, výroční cenu českého internetu. Velký úspěch, především za hranicemi, má i jeho další projekt, *Honest Guide*, už přímo určený zahraničním návštěvníkům Prahy. V něm varuje před fintami některých směnáren, ale taky upozorňuje na méně známá místa českého hlavního města. V loňském roce byl podruhé oceněn Křišťálovou lupou, tentokrát jako osobnost roku, časopis Forbes jej zařadil do třicítky nejtalentovanějších Čechů a Češek mladších třiceti let.

ALE TO UŽ JE DÁVNO!

S natáčením videí jste začal před dvanácti lety s reklamním projektem Noisebrothers. Jak to vzniklo?

Byl to čistě komerční projekt. Nokia uváděla na trh telefon 5100, a protože měl hlasitý reproduktor, jmenovali jsme se Nokia Noisebrothers. Oslovil mě k téhle práci známý z reklamní agentury. Byli jsme s kamarádem Jindrou na střední škole, vůbec jsme nevěděli, do čeho jdeme, YouTube byl na začátku, Stream.cz taky.

Váš známý z agentury tedy řekl: Vymyslete něco, nějaké video, jedno jaké…

Ano. Klientům dával tři nabídky, jednu jistou, jednu skoro jistou a jednu úplně crazy, která nikdy neprojde. Nokii to nabídl stejně. Ta třetí jsme byli my a Nokia to kupodivu vzala. Prostě dva kluci, kteří o tom telefonu budou natáčet videa. Natočili jsme jich pět nebo šest, dostali nějaký minihonorář, Nokia byla spokojená. Pak jsme natočili video, kde jsme si utahovali z Jiřího Čunka, to už se Nokii nelíbilo, protože s politikou nechtěla nic mít, tak jsme škrtli Nokia a pokračovali jen jako Noisebrothers. Zhruba čtyři roky. Většina těch věcí byly reklamy a komerční věci, ale svobodu jsme měli ohromnou, mohli jsme dělat, co jsme chtěli. Když mi dneska někdo vyčítá, že propaguju nějakou firmu a že jsem se zaprodal, tak se směju: už dávno! My jsme vznikli jako komerční projekt!

Čím se u reklamních nabídek řídíte?

Spolupracujeme s MasterCard. Můj příspěvek do jejich kampaně je, že turistům říkám, aby si neměnili peníze, ale platili kartou. Jsem s tím v pohodě. Udělal bych to tak jako tak. Oslovila nás Study in the Czech Republic, takže verbujeme zahraniční studenty ke studiu v Praze. Taky s tím nemám žádný problém. Musí to pasovat k tomu, co děláme, respektive museli bychom to udělat i bez přispění konkrétní značky. Pokud mi za to MasterCard zaplatí, fajn.

Co míchání osobního života a reklamy? Stal byste se tváří nějaké značky nebo produktu?

Ne, to mi nesedí. A reklamní agentury jsou teď přímo posedlé sociálními sítěmi. „Dobrý den, poptáváme čtyři facebookové posty s naší bagetou. Dobrý den, poslali bychom vám reklamní balíček, vyfotíte se s ním na Instagram?“ Bláznivost. Moje hranice je v tomhle jednou za rok podpora festivalu Jeden svět, za což mám jednu akreditaci. Ale každý ji má jinde, těžko určit nějakou absolutní.

Při zpětném pohledu… je něco, co už byste neudělal?

Jednou jsme přemlouvali dvě holky, aby se líbaly na party pro nějaké pivo. Ten reklamní claim zněl „Udělej něco jinak“. Bylo mi devatenáct, dvacet. Nic hrozného, ale asi to nebylo úplně ono.

Mezi turisty je váš *Honest Guide* znám a jste pro ně do jisté míry tváří Prahy – předpokládám, že pro ty ve vašem věku.

A to předpokládáte špatně, jsou starší. Maminky, tatínkové. Jsou to lidi, kteří se na dovolenou připravují. Nebo si minimálně před cestou zadají do vyhledávače „Prague“. Občas je to legrační, třeba když mě na ulici zastaví švýcarský bankéř a má popisky našich videí vytištěné a uspořádané v deskách.

To vám dává docela velkou moc. Když se teď zmíníte o nějaké kavárně, bude mít plno. A taky trochu naopak. Přemýšlíte nad tím?

Teď už ano. Ze začátku to bylo jedno, protože by do hospody přišel jeden člověk, možná skupinka. Zlom bylo video o Skautském institutu u Staroměstského náměstí – čtyři víkendy jsem tam pak musel mýt nádobí, aby to zvládli, přesvědčoval jsem lidi, ať jdou na svařák jinam, lidi na mě křičeli, že si udělám reklamu, a ani se nepřipravím, nebo že mě asi moc neplatí, když musím mýt nádobí; to jsem pochopil, jak jsme my Češi vděční. Tak to se nám nepovedlo. Omluvil jsem se, víc jsem udělat nemohl. Videa jsem nechal stáhnout. Ale tohle video bylo pro české návštěvníky, ne pro turisty z ciziny.

Co jste změnil?

Moc toho změnit nejde. Odteď už to ale těm podnikům říkáme předem.

Jak si ta místa vybíráte?

Vždycky sami.

Oslovují vás, ať o nich za honorář natočíte díl?

Jistěže. Desítky. Slušně odmítáme. Je to průvodce podle nás. Občas mi chtějí dát oběd zadarmo, tak je prosím, ať ho dají nějakému turistovi, udělá mu to radost. Občas to zkuste, turistovi něco dát nebo mu něco zaplatit.

Já se spokojuji s tím, že se jim snažím pomoct, když očividně bloudí nebo jsou v nesnázích, ale většina je z toho dost nesvá a vycházím z toho jako otravný vítač s chlebem a solí.

Protože předtím je oslovilo dvacet čtyři lidí s nějakou nabídkou a nevědí, že vy, dvacátý pátý, jim chcete jenom pomoct.

Jste nervózní před kamerou?

Asi ne. Nervózní jsem leda z toho, když mě poslouchají lidé od vedlejšího stolu, protože mě poznají.

Jste slavný?

Nevím, nejsem. Nevím, jestli to, že mě občas někdo pozná, znamená, že jsem „slavný“.

Chtěl byste být? Bavilo by vás to?

Být opravdu slavný? Bavilo. Větší pozornost znamená větší možnost dělat svoji práci s větším dopadem a změnit víc věcí k lepšímu. □

PROTOŽE VRÁNY SE MAJÍ RÁDY

S psychiatrem a Jiřím Horáčkem o psychedelických látkách a záhadách lidského mozku

PETR TŘEŠŇÁK

Řada významných světových pracovišť opět zkoumá, jaký potenciál pro lidský mozek se skrývá v látkách, jako je LSD, psilocybin či MDMA. Než byly tyto substance na dlouhou řádku let zakázány, patřilo Československo na tomto poli ke světové špičce. Dnes obnovený výzkum dokazuje, že mnoha lidem s duševními potížemi – depresemi, traumaty a závislostmi – mohou psychedelické drogy překvapivě pomoci. Zároveň také osvětlují, jak lidská mysl vlastně funguje.

Léta se věnujete vědeckému výzkumu psychedelických látek. Národní ústav duševního zdraví, kde působíte jako náměstek ředitele, dnes patří k předním světovým pracovištím v této oblasti. Opravdu představují sloučeniny jako LSD nebo psilocybin takovou naději pro psychiatrii? Nehraje tady roli spíše osobní zaujetí badatelů?

Představují naději dnes a představovaly ji i před půl stoletím. Zastavení výzkumu těchto látek začátkem sedmdesátých let, kdy byly rozhodnutím americké administrativy celosvětově zařazeny mezi nejpřísněji kontrolované substance, bylo jednoznačně politicky motivované. To není nějaký ideologický názor, to je prostě fakt, který dnes všichni akceptují. Důvodem bylo to, že LSD hrálo zásadní roli při revoltě hippies a v odporu proti válce ve Vietnamu. Následně se medicínský výzkum utlumil a trvalo nějakých čtyřicet let, než dospěla generace mladých výzkumníků z té doby. Dnes tito lidé vedou odborné společnosti, jsou v politické administrativě a to způsobilo, že se výzkum znovu uvolnil na řadě pracovišť, včetně České republiky. Existuje hned několik důvodů, proč jsou psychedelické látky ve výzkumu tak důležité. Jeden z nich je, že představují zcela nenahraditelný nástroj poznávání toho, jak náš mozek funguje a jak zpracovává informace z okolí.

Jak si to máme představit?

My víme, že okolní svět se do nás promítá jen ve svém zlomku. Tedy že realita, kterou pro nás vytváří, je jenom malým výsekem teoreticky existující reality. Teď během rozhovoru jsme soustředění my dva na sebe, na mikrofon, na vaše poznámky, ale většinu věcí v téhle místnosti nevnímáme, prostě je filtrujeme.

Stojí mimo naši pozornost.

Přesně tak. Jsou to informace, které jsou pro nás potenciálně dostupné, ale naše pozornost je zaměřená jinam. Mozek je vytvořen tak, aby fungoval takticky, umožnil nám přežití a maximalizoval naši schopnost reprodukovat se, tedy zplodit hodně potomků. K tomu byl evolučně ustrojen, nikoli k tomu, aby reflektoval realitu takovou, jaká je. A psychedelické látky, jako třeba LSD nebo psilocybin, představují naprosto unikátní nástroj, který po dobu několika hodin člověku zprostředkuje obraz reality, která má jiné zákonitosti.

A má nějaké?

Ano, dnes víme vcelku přesně, na jaké proteiny (recepory) psychedelika v mozku působí, jsme tedy schopni odvodit, jakými mechanismy vzniká ten „jiný" obraz světa.

Zkušenost obecně nazývaná jako „trip" je ale pokaždé dost jiná. V čem je tedy rozdíl oproti běžnému stavu vědomí, kdy vnímáme všichni celkem podobně?

Jsou různé modely, které se to pokoušejí vysvětlit. Ten nejjednodušší říká, že mozek vlastně informace

JIŘÍ HORÁČEK (51) vystudoval psychiatrii a neurovědy na Univerzitě Karlově. Výzkumně se věnuje neurobiologii schizofrenie a deprese, psychofarmakologii, zobrazovacím technikám mozku a mechanismu účinku psychedelických látek. Je bývalým předsedou České neuropsychofarmakologické společnosti a autorem či spoluautorem několika monografií a více než dvou set vědeckých článků. Působí na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy a je náměstkem pro vědu a výzkum v Národním ústavu duševního zdraví v Klecanech.

„prahuje", tedy nastavuje práh pro to, co považuje za šum a co za signál. Když zaměříte na něco pozornost, dáváte informaci význam, a ona proto přestoupí takový práh. V okamžiku, když na ni pozornost zaměřená není, je vyfiltrovaná jako šum. Prostě pro vás v tu chvíli neexistuje. V okamžiku, kdy takový práh posunete směrem nahoru nebo dolů, základní obraz reality se zásadně změní. Tato teorie tedy říká, že psychedelika snižují práh pro to, co už mozek považuje za informaci. Proto se svět jeví bohatší, jinak strukturovaný a má jiné základní komponenty.

Jaké jsou další teorie?

Druhá, která s tím v podstatě souvisí, říká, že psychedelika působí tak, že otevírají bránu thalamu. Thalamus je struktura mozku, která je mezi mým vnitřním světem a tím vnějším. Někdy se thalamu také říká nepřesně „brána vědomí", je to takový hlavní filtr. Zobrazovací studie prokázaly už v osmdesátých letech, že psychedelika zvyšují aktivitu thalamu, který do nervového systému vpouští více informací.

Zvenčí i zevnitř? Takže nejen smyslových vjemů z okolí, ale třeba i vzpomínek a emocí?

Ano. Obojí se propojuje, a tím vzniká zmíněný psychedelický stav. Proto se někdy lidé cítí zaplavení nebo zmatení. Nicméně ani tato teorie nevysvětluje všechny fenomény, které jsou pro něj charakteristické, třeba mimořádnou barvitost zažívané zkušenosti nebo pravidelné geometrické struktury. Během vizí se typicky objevují třeba synestezie, tedy splývání smyslových vjemů, grafické mandalovité nebo fraktálovité tvary. Důvod zůstává nevysvětlený. Účinek psychedelik nebude pouze v tom, že filtrují nebo mění práh, musejí nějak zasahovat i přímo do toho, jak se vnitřně strukturuje subjektivní zkušenost.

Tenhle hrnek teď vidíme prostě jako hrnek. Po požití LSD může vypadat jako kaleidoskopická mozaika. To znamená, že se nějak mění algoritmus toho, jak je mi realita ukazována?

Jak je mi ukazována a jak jsou informace vázány do sebe, aby daly vzniknout tvarům. Svět nevnímáme jako jednotlivé informace, ale zasazujeme je do předem vytvořených struktur, které nám řeknou – aha, tohle je hrneček. Aby k tomu mohlo dojít, musím mít pro něj předem vytvořený tvar. Psychedelické látky pak dokáží měnit zákonitost, jak se informace propojují. To je z hlediska výzkumu mimořádná příležitost. Zdá se totiž, že bychom díky ní mohli pochopit, jak funguje proces konstrukce reality v našem mozku. Máme teď k dispozici dva stavy – normální a psychedelický – a víme, že ten psychedelický je podmíněn účinkem látky na určité receptory. Víme, kde jsou v mozku tyto receptory, a můžeme studovat, jak mění nastavení systému, spolupráci různých oblastí (hovoříme o konektivitě) a tak podobně.

Takže díky psychedelickému stavu můžeme pochopit, jak fungujeme normálně?

Přesně tak. Proto je tento výzkum tak důležitý. Máme poprvé možnost rozlousknout starou vědeckou otázku, které se říká „mind-body problem", tedy problém těla a mysli. Doposud jsme neměli žádné nástroje, jak to udělat.

Co si máme představit pod termínem problém těla a mysli?

Jde o otázku, jak hmotný substrát naší mysli, tedy mozek, vlastně souvisí s fenomenálním stavem, který zažíváme, se subjektivním vědomím. Ano, my víme, že mozek vytváří vědomí. Když mě někdo udeří do hlavy, tak o něj přijdu. Ale nevíme, jak to mozek dělá, jaká je souvislost mezi aktivitou jednotlivých neuronálních populací a mým subjektivním stavem, tedy tím, co prožívám.

Neurovědci ale přece vědí, jak se určitý pocit, třeba smutek, projevuje aktivitou v mozku. Nebo snad ne?

To jsou všechno pouze tzv. korelativní vysvětlení. Říkají, že aktivita této části mozku nebo této sítě uvnitř mozku koreluje s nějakým fenomenálním subjektivním stavem. Takže když jste smutný, předpokládáme, že vám bude trošku jinak fungovat amygdala, trošku jinak mediofrontální kůra a podobně. Ale my nevíme, jak to mozek dělá, jak souvisí aktivita neuronů s lidským prožitkem.

Nevíme, co přesně rozhoduje o tom, že jsme právě teď smutní?

Neporozumění je bohužel ještě mnohem hlubší. Nevíme, co spojuje fyzikální svět, to znamená svět fungování mozku, s tím mentálním. Jak neurony vytvářejí fenomenální zkušenost. Jak souvisí to, že mám pocit červené barvy nebo pocit radosti s tím, že jsou neurony někde aktivní. To je otázka, která se řeší od Descarta. Zůstáváme stále ve dvou světech, hranice nebyla překročena. On to vyřešil dualismem, řekl, že ty dva světy – fyzikální a mentální – spolu nemají nic společného, jsou neslučitelné. Nicméně tato pozice je dnes vědecky neudržitelná, neuronální aktivita prostě musí souviset s naším mentálním světem.

Světy spolu musejí nějak komunikovat?

Všechno tomu nasvědčuje. Jeden musí vytvářet ten druhý nebo se navzájem ovlivňují. Ale vůbec nevíme jak, řeší to celé jedno odvětví neurofilozofie, které se označuje jako teorie vědomí. Existuje na třicet nejrůznějších konceptů vztahu fyzického a psychického, ale doposud chybí možnost je empiricky testovat. A právě psychedelika mohou poskytnout nástroj pro to, abychom mohli nahlédnout dál a pokusit se vytvořit alespoň nějaké testovatelné modely vztahu mozku a mysli.

Je to docela složité. Kdybychom použili paralelu, jsme tedy v situaci, kdy víme, že jablka padají na zem, ale nerozumíme gravitaci?

To je přesné. Chybí nám gravitační zákon. A já se dnes domnívám, že jeden z největších úkolů lidstva je tento zákon najít. Protože když tomuto procesu porozumíme, budeme si moct začít klást zcela nové otázky, které teď jsou nyní v empirické vědě v podstatě zakázané, to znamená třeba, jaká je podstata tohoto světa. Jaký je ten svět za promítacím plátnem naší psychiky? Zatím ho známe jen v podobě, jak ho vnímáme. Psychedelika by mohla být tím klíčem, jak se dostat dál.

A už jsme se díky nim dostali o kus dál?

Pracuje se na tom. Kupříkladu nedávno byla publikována teorie mysli založená na takzvané teorii integrované informace, což je mimořádně složitý matematický koncept. Tato teorie se jako první snaží vysvětlit, jak se zákonitosti mysli vztahují k činnosti fyzikálního substrátu mozku. Zmíněný koncept je pak přímo založený na rozdílu ve fungování mozku ve stavu normálním a ve stavu po požití halucinogenních látek.

JINÁ STRUKTURA

Mluvil jste o tom, že psychedelika propouštějí do mozku více informací. Experimentátoři někdy zažívají pocity silné intuice nebo až fenoménů, které patří do světa paranormálních jevů, jako je čtení myšlenek nebo telepatie. Může to být podle vás tím, že halucinogenní látky umožňují mozku zachycovat signály, které běžně nevnímáme?

Tohle je jistě trochu složitější. Paranormální jevy bych dal stranou. Při vědeckých experimentech se nikdy nepotvrdily, nemáme pro jejich existence žádné důkazy. Prostě to není vědecké téma. Ale intuice, tedy schopnost vhledu a porozumění, aniž by bylo zjevné, na základě čeho jsem třeba k velmi trefnému závěru došel, je něco jiného. To je již exkluzivní neurobiologické téma, které bezprostředně souvisí s kreativitou, a psychedelický výzkum k němu má rovněž hodně co říct.

Jak to tedy funguje?

Již jsme si říkali, že pro sady informací, které přicházejí do nervového systému, má mozek předzpracované šablony (tvary) či schémata, do kterých ty informace dosazujeme. Máme tedy přednastavené standardní mentální mapy v neuronálním kódu. A když ke mně přijde nějaký vstup zvenčí, vyvolá z připraveného registru mapu například „automobilu". A ty vstupy, které se k této mapě nehodí, nervový systém odfiltruje, jinak řečeno je označí za šum. Tyto šablony jsou do značné míry adaptivní, neboť nám umožňují přenášet zkušenost z jedné životní situace na situace podobné. Pomyslnou daní za tuto vysoce efektivní činnost nervového systému je jeho relativní rigidita vedoucí k tomu, že máme tendenci řešit nově přicházející události tak, jak se nám osvědčilo v minulosti.

Přítomnost máme snahu dosazovat do již existujících, přednastavených mentálních schémat, a tak jí také rozumíme. Tento systém primárně šetří energii, protože zvyšuje šanci, že nalezne optimální mapu přítomné reality s co nejmenšími náklady. To se nám většinou osvědčuje, ale ne vždy. Opakem tohoto procesu – přiřazování nového staré zkušenosti – je kreativita, tedy tvorba nových interpretací již známých či dříve dostupných faktů. Když ale nervový systém přejde do kreativního módu, znamená to, že potlačí sílu těchto přednastavených map, ty se oslabí a vzorec informací, který přichází, dostane šanci se uspořádat novým způsobem. Jinými slovy, umožní vidět věci nově a jinak.

A tohle dělají psychedelika?

Ano, psychedelika oslabují stávající reprezentace a navozují kreativní modus. Intoxikovaný jedinec i běžné věci zařazuje do jiného kontextu, a tím vyvstává nová reprezentace, která může (ale také nemusí) být pro konkrétního člověka i velmi významná.

Intuice je něco podobného? Všimnu si informace, kterou bych jinak zařadil do rigidního schématu, a pochopím ji novým způsobem?

Přesně tak. Hluboká intuice není de facto nic jiného než to, že v daném okamžiku člověk dokáže zpracovat i jiné aspekty události než všichni ostatní, což může pomoci v rychlém nalezení zcela originálního řešení určitého problému. Tento proces je pak podkladem stále diskutovaného využití psychedelik v psychoterapii.

Psychedelická zkušenost ale často vede k objevům vlastního vnitřního světa. Ten proces funguje stejně jako u informací zvenčí?

Ano. S vnitřními impulzy zacházíme také pomocí předvytvořených map a psychedelika je dokážou uvolnit. Vzpomněl jsem si teď na jeden názorný příklad kreativity z našeho výzkumu. V tomto projektu jsme dobrovolníkům podávali psilocybin, látku, která je v přírodě obsažená v halucinogenních houbách. Vyšetřovali jsme u nich mimo jiné schopnost abstraktního myšlení pomocí sady běžných přísloví – měli vysvětlit, co znamenají. Jeden dobrovolník dostal otázku, co znamená přísloví: „Vrána k vráně sedá." Každého z nás asi napadne, co by odpověděl…

Jasně. A co řekl on?

On neřekl, že toto přísloví znamená, že jsou si nějak podobné, to by byla původní, běžná reprezentace. On však odpověděl, že „vrána k vráně sedá" znamená, že prostě „je jim spolu dobře". Jak vidíte, jde o interpretaci novou, originální. A navíc, od tohoto okamžiku kdykoliv zmíněné přísloví vy nebo já uslyšíme, asi si vybavíme i tuto originální, a navíc i trochu humornou interpretaci, která se tak stala naší novou přednastavenou reprezentací. To je přesně to, co lze označit za výsledek kreativního modu.

A to už měl v sobě psilocybin?

Ano, tohle je příklad kreativity uvolněné psychedeliky. Najednou se mysl uspořádá jinak. Vytvoří se jiná struktura. Vrána k vráně sedá prostě proto, že se mají rády a je jim spolu dobře. Jinak není náhoda, že nám tato interpretace připadá i trochu humorná. Současné teorie humoru se shodují v tom, že jeho podstatou je právě poukazování na neobvyklost. Nové a nečekané interpretace nás prostě těší, a těší nás, protože mohou v budoucnu hrát důležitou psychologickou roli.

RYCHLÁ ÚLEVA

Je zajímavé, jak moc dokáží psychedelika změnit existenciální prožívání světa. Studie z poslední doby prokázaly, že třeba nevyléčitelně nemocní pacienti ztrácejí úzkost ze smrti. Čím to je?

Tím se dotýkáme druhého velkého potenciálu těchto látek, totiž terapeutického. Jsem přesvědčen, že se na tom podílí právě subjektivní prožitek, který výrazně relativizuje dosavadní pohled na svět. Člověk se celý život učí realitu nějak vidět, pak se setká s psychedelikem a realita je na pár hodin úplně jiná. Nutně si pak klade otázku, jaká tedy doopravdy realita je a jaké je

FOTO MILAN JAROŠ

Procesy v mozku po požití psychedelik nám mohou toho hodně říct o fungování lidského ega. (psylobycinový experiment)

jeho postavení v ní. Není ten tragický pocit vyplývající z vědomí konečnosti vlastní existence náhodou jenom šalba? Proč každý z nás trpí tím, že za chvilku nebude žít, když jsme na tom všichni stejně a jinak to nejde? A proč se máme trápit tím, co stejně přijde?

Takže psychedelika relativizují naše pevně zakořeněné strachy?

Na určitý čas zrelativizují úplně všechno. Pro lidi, kteří strádají vědomím blízkého konce svého života, to může být obrovská úleva. A také se pod vlivem těchto látek často objevují hluboce spirituální obsahy, které jsou ve své intenzitě i pocitové pravdivosti bezpochyby stejné jako nejhlubší vytržení popisovaná slavnými mystiky. To otvírá mnoho zajímavých otázek. Znamená to, že psychedelika otevírají nějaký spirituální kanál? A není ten spirituální kanál vlastně jenom to, že vystoupím z přednastavených schémat vidění světa, které mám?

Tradiční námitka proti duchovnímu rozměru psychedelik říká, že zkušenost s nimi bývá méně trvalá z hlediska začlenění do života, než když člověk řekněme léta pravidelně medituje.

Ta kritika je pochopitelná. Z určitého pohledu je asi skutečně poctivější patnáct let meditovat než dojít „prozření" po spolknutí tablety psilocybinu. Nicméně toto tvrzení empiricky žádnou oporu nemá, naopak zkušenost ukazuje, že lidé, kteří začnou pracovat čistě výzkumně s psychedeliky, se překvapivě často stávají hluboce spirituálně orientovanými. Na Univerzitě Johna Hopkinse dělali studii se zdravými dobrovolníky a zaměřili se na to, zda zkušenost vyvane v čase. Nestalo se tak. Účastníci i po několika letech považovali ten ojedinělý zážitek za velkou pozitivní změnu v životě. Řadu lidí zkrátka psychedelika změní. A to jednou provždy.

Nemusí jít vždy o transcendentní zážitky v náboženském slova smyslu, lidé často mluví o nalezení pocitu smyslu v životě. Zní to obyčejně, ale taková věc má evidentně velkou sílu.

Pocit smyslu je zásadní faktor našeho života. Z hlediska neurověd jde o hodně složitý a obtížně studovatelný fenomén, ale můžu vám říct, co si myslím já. Podívejte se na to tak, že od chvíle, kdy jsme jako děti nabyli rozumu, jsme vystaveni vlastní smrtelnosti. Tomu se nedá vyhnout, jsme hmota, která je zformo-

vána na nějakých sedmdesát, maximálně pětadevadesát let a pak se zase rozpadá. Taková jsou pravidla hry. My s nimi ale hluboce nesouhlasíme a vyvolává to v nás tragický pocit neštěstí. V okamžiku, kdy třeba jen trochu změníme nastavení myšlení, člověku se může nesmírně ulevit, protože přijme fakt, že to „tak asi nějak má být". To nám může dát tolik potřebný konečný pocit smyslu. Hluboký prožitek „pocitu smyslu" se v psychedelických stavech dostavuje překvapivě často.

A způsobuje to trvalou změnu, protože schopnost přijímat věci jako smysluplné zůstává?

Ano. Prostě proto, že psychedelická zkušenost není poruchou vědomí, jak se někdy tvrdilo. Kdyby to tak bylo, tak na ni člověk zapomene. Obsahy psychedelické zkušenosti si však člověk pamatuje a může je i v budoucnu považovat za významné. Jde o emočně silné prožitky, které jsou nabité pocitem smyslu a údivu z jinakosti. Že „vrána k vráně sedá, když je jim spolu dobře a mají se rády", to si prostě budeme pamatovat jednou provždy.

Mnohé studie ukazují výrazný potenciál psychedelik pro léčbu depresí. Mechanismus v podání je stejný, tedy léčba pocitem smyslu? Nebo fungují spíše obdobně jako třeba antidepresiva?

To, o čem jsme mluvili, je samozřejmě v antidepresivním účinku obsaženo. Mimochodem, když se podíváte na staré studie z šedesátých let, kdy bylo Československo velmoc kvalitního výzkumu psychedelik, zjistíte, že už tenkrát existovala vcelku přesvědčivá evidence, že tyto látky mohou pomoci u různých diagnóz. Dnes pak jejich terapeutický potenciál dokládají nové výzkumy. Na klinickém efektu se bezpochyby podílejí dva faktory. Jeden je již zmíněný efekt psychologický. Příkladem může být člověk, který trpí některou z neurotických poruch, protože byl v dětství vystaven příliš silné autoritě otce a nemůže se s tím vyrovnat. V psychedelickém stavu pak dojde k rozšíření pohledu, který dosavadní problém s autoritou zrelativizuje. Získá nový náhled, zjistí, že autoritativnost byla výsledkem otcovy vlastní nejistoty, otci odpustí a začne řešit úplně jiné problémy. V tom spočívá obrovský terapeutický potenciál.

Jaký je rozdíl oproti klasickým antidepresivům?

Naprostá většina antidepresiv nějakým způsobem zvyšuje množství serotoninu v mezibuněčném prostoru, což nevede k bezprostřednímu odeznění deprese, ale spustí to adaptivní děje v mozku, které až s odstupem vedou ke zlepšení. Podkladem těchto adaptivních dějů je to, že nervový systém má tendenci vytvářet rovnováhu. Takže když se zvýší serotonin, sníží se množství jeho receptorů, což spustí kaskádu dějů, díky nimž deprese po týdnech podávání léku odezní. Zdůrazňuji, že až po týdnech, a ty jsou pro nemocného velmi krušné.

A v čem psychedelické látky fungují jinak?

Jejich vazba na serotoninové receptory je po podání velmi silná, což způsobí rychlé zanoření receptorů. Tenhle efekt vám z jiné strany dosvědčí každý experimentátor. Když si vezme LSD po dvou dnech znovu, funguje mnohem méně – prostě proto, že receptory již chybí. Zanořily se po prvním užití, serotoninový systém se přizpůsobil. Tohle je mimochodem jeden z důvodů, proč psychedelika nezpůsobují závislost, při častém opakování přestávají účinkovat. Ale to jsem odbočil. Pro léčbu deprese je podstatné, že jediné podání vede k účinku, jakého antidepresiva dosahují za pět týdnů. Nechat někoho strádat pět týdnů a riskovat, že spáchá sebevraždu, není dobré. My zkrátka potřebujeme nějaké postupy, které by fungovaly rychle, a až donedávna jsme si mysleli, že to není možné.

Psychedelická zkušenost není poruchou vědomí, jak se někdy tvrdilo. Kdyby to tak bylo, tak na ni člověk zapomene.

To zní slibně. Víme, do jaké míry souvisí tenhle efekt na receptory se subjektivním prožitkem psychedelického tripu? Ne každému depresivnímu pacientovi se asi bude chtít absolvovat výpravu do říše změněných stavů vědomí.

Výzkum je teprve na samotném začátku, a není tedy dobré vytvářet přílišná očekávání. Depresi dnes jednoznačně neléčíme psychedeliky, zatím spíše v základním výzkumu hledáme argumenty pro to, že by psychedelika mohla urychlit odeznění deprese. Konkrétně sbíráme důkazy pro to, že psychedelika navozují neuroplastické změny, které považujeme za podklad antidepresivního působení.

Co to znamená neuroplastické změny? Mozek „potom" je jiný než mozek „předtím"?

Ano. Ukázalo se nám, že přímo během zážitku po podání psychedelik rostou v mozku nové synapse podobně jako po standardních antidepresivech. U antidepresiv se to však děje až po několika týdnech. Ale otázka je, nakolik vlastně růst nových synapsí ovlivňuje vlastní psychedelickou zkušenost. Jinak řečeno, souvisí vlastní psychedelický stav s možným antidepresivním působením? Důkazů je málo, ale právě jedna naše studie naznačuje, že ano. Vyšlo z ní, že čím barvitější

a bohatší je psychedelický stav, tím výraznější je antidepresivní odpověď.

NOVÁ SITUACE

O psychedelických látkách se mluvilo v šedesátých letech v superlativech. Naděje nakonec shořela na tom, že se rozmohlo rekreační užívání a došlo k jejich represi. Je vůbec možné do budoucna bezpečně nastavit jejich legalizaci?

Nejsem úplně expert v této oblasti, ale myslím si, že v zásadě jde o dva směry. Jeden je čistě medicínský. Prokážeme například, že podávání MDMA ve spojení s psychoterapií dobře funguje na posttraumatickou stresovou poruchu nebo psilocybin na deprese. Předpokládá se, že by se následně vytvořil systém jasně určující, kdo může tuto terapii poskytovat a za jakých podmínek. Výsledkem by byla státem garantovaná specializovaná léčebná centra.

To předpokládá, že tyhle látky zůstanou ilegální?

Ano, zůstala by dostupná jen pro takováto centra, podobně jako je tomu u většiny léčebných postupů v medicíně. To je jedna věc, o které se dnes hodně diskutuje. Druhá otázka se týká legalizace jako takové. Již nyní vidíme zvýšený zájem o psychedelické látky, důchodci si na balkonech pěstují konopí, mladí lidé sbírají v lese lysohlávky, a kdo chce, sežene si cokoli na černém trhu. Určitě to nevypadá, že by zmíněné látky měly být v budoucnu méně dostupné. Drogovou válku prohráváme na všech frontách a státní administrativy nezvládají efektivní kontrolu ani mnohem nebezpečnějších opiátů a stimulancií, natož psychedelik. Současná otázka tedy zní, zda je skutečně nutné, aby uživatelé psychedelik stáli mimo zákon. A v obecnějším smyslu, zda a do jaké míry má stát vůbec právo zasahovat do toho, jaké receptory v mozku si lidé obsazují nebo neobsazují.

A co si myslíte vy?

Řešení samozřejmě nemám, ale jsem nakloněn tomu, aby se tato otázka vůbec poctivě položila, abychom nezavírali oči před tím, že existuje generace lidí, která chce psychedelika občas užívat prostě proto, že v nich vidí pro sebe psychologický prospěch. Tito lidé jsou si také vědomi toho, že existuje ústava, že mají lidská práva. Na druhou stranu existují závažná rizika. Po požití v nevhodném prostředí může dojít k vážnému úrazu a u disponovaných jedinců se také může rozvinout psychická porucha. Také je však dnes zcela jasné, že halucinogeny prostě nepatří do stejné skupiny jako stimulancia nebo opiáty a neměla by se na ně vztahovat stejná restriktivní opatření. Nezpůsobují závislost a rizika předávkování či úmrtí jsou u většiny zástupců nesrovnatelně nižší nežli u alkoholu či opiátů.

Podle mne je tedy čas na to, aby se otevřela objektivní a vědeckými fakty podložená celospolečenská diskuse, která tyto látky nově začlení do právního řádu. Vše nasvědčuje tomu, že tato diskuse již ve světě začala a měla by být dokončena během následujícího desetiletí. □

BRNO JE MŮJ INSPIRAČNÍ ZDROJ

S Kateřinou Tučkovou o historickém zakopávání, spisovatelské misi a divném Cejlu

HANA ČÁPOVÁ

Ačkoli dnes pendluje mezi Prahou a Brnem, hrdinky jejích úspěšných knih jsou úzce spojeny s moravskou metropolí a Moravou vůbec. Nyní se pustila s dramatickým textem o další brněnské rodačce i na divadelní prkna. „Její verva a vzdor, s nimiž se dokázala prosadit v prostředí, které nebylo ženám nakloněné, a sveřepost, se kterou si dokázala prošlapat tvůrčí cestu, jsou dodnes velmi inspirující," říká spisovatelka Kateřina Tučková o hlavní postavě, hudební skladatelce Vítězslavě Kaprálové.

Vaším nejnovějším počinem je divadelní hra *Vitka*, která měla na konci února premiéru v Divadle Husa na provázku. Jak jste spokojená se svým prvním dramatickým textem?

Ještě pořád mocně zažívám. První den po premiéře jsem celý prospala, byla jsem ve velkém napětí, jestli zvládnu jiný formát než román nebo povídku; jestli to bude fungovat. A teď mám obrovskou radost, že se to podařilo, režisérka Anička Petrželková je ohromně šikovná.

Hra pojednává o brněnské rodačce, skladatelce Vítězslavě Kaprálové. Čím byla výjimečná?

Byla to meziválečná femme fatale, mimořádně talentovaná žena, která se dovedla prosadit – jako první česká skladatelka a dirigentka vůbec – v ryze mužském hudebním prostředí, a to i v mezinárodním měřítku. Do svých pětadvaceti složila na čtyřicet skladeb, které se uváděly v prestižních institucích nebo na zahraničních festivalech, dirigovala Českou filharmonii a londýnský Symfonický orchestr BBC. V roce 1940 ale zemřela na miliární tuberkulózu.

Její jméno není obecně natolik známé. Jak jste na ni přišla?

Obě jsme s Brnem spojené: já v Brně dlouhá léta žiji, ona je rodačka a její příběh je tam dodnes v povědomí. Zakopla jsem o něj několikrát při studiu lokální historie, když jsem shromažďovala materiál ke svému prvnímu románu *Vyhnání Gerty Schnirch* a knížce *Fabrika* o takzvaném moravském Manchesteru. Zaujala mě sveřepostí, se kterou si dokázala prosadit svou tvůrčí cestu, a říkala jsem si, že její příběh ani po téměř sto letech nijak neztratil na síle. Chtěla jsem ho proto znovuobjevit. To ostatně považuju za důležitou součást svojí práce – objevovat témata, která jsou zasutá v historii, a přitom jsou pro dnešek důležitá. Ale co se týče formátu – nebyl důvod psát o ní další román, protože už dva existují: *Podivné lásky* od spisovatele Jiřího Muchy, jehož manželkou byla poslední měsíc svého života, a pak kniha *Ona a Martinů* od Jindřicha Uhera, který se věnuje především jejímu mileneckému a tvůrčímu vztahu s Bohuslavem Martinů. Navíc na divadle se dalo představit i to nejdůležitější, co po sobě zanechala – její hudba.

Co pozoruhodného je na jejím příběhu pro vás?

Patřila do první generace žen, které mohly získat univerzitní vzdělání, žila v době, kdy byl teprve nedávno učitelkám zrušen celibát. Její verva a vzdor, s nimiž se dokázala prosadit v prostředí, které nebylo ženám nakloněné, a schopnost nedělat kompromisy jsou dodnes inspirující. Vzpomněla jsem si u toho na své začátky, kdy jsem se jako autorka taky setkávala s podceňováním a nedůvěrou. Kolikrát jsem si vyslechla i poznámky, že přílišná investice do mého vzdělání nemá cenu, že kariéru pověsím na hřebík, až budu mít děti. Studia dějin umění

a literatury jsem si musela obhájit: z perspektivy menšího města, jakým je Kuřim, kde jsem žila, se jevily jako zcela zbytečná věc. I proto si myslím, že její příběh je pořád inspirující i pro současnou ženu-umělkyni, která se musí potýkat s běžným životem, se skutečností mít děti, postarat se o ně, a přitom si uchovat obrovské množství času a klidu na svou práci; to je strašně složitá věc. Aktuální je i její boj se smrtelnou nemocí, která ji zastihla tak brzy, a okolnosti jejího osobního života, kdy žila v milostném trojúhelníku se ženatým Martinů, to je věky opakující se téma, které na aktuálnosti neztratí nikdy.

O jaké další příběhy jste v historii zakopla?

Čtvrtý rok pracuji na knize *Bílá Voda*. Ale čím déle na tom dělám, tím jsem opatrnější o tom něco říkat. Nechci to téma rozmělňovat v rozhovorech, ale mít ho v sobě; abych si udržela ten pocit, dojem. O *Bílé Vodě* tak říkám jen výchozí moment – o tom, co protrpěly mužské řády, o mužských příbězích se toho ví spousta, ale o tom, jakou roli sehrály ženy, se tolik nemluví. Příběh se ubírá celou druhou půlkou 20. století, má i brněnskou kapitolu. Vůbec Brno a jeho historie jsou pořád mým velikým inspiračním zdrojem. Mám ještě pár želízek v ohni, ale ani ty nechci rozvádět, dokud nebudou mít nějaký tvar.

Jak se stalo, že jste se nastěhovala zrovna sem?

Původně z neznalosti, nevěděla jsem, do čeho jdu – byly tam levné byty v docházkové vzdálenosti od centra. Ale jen co jsem se nastěhovala, začal mě Cejl fascinovat. Přišla jsem z unifikovaného poklidného maloměsta, kde životní rytmus udávala továrna obráběcích strojů. A tady byl najednou život na ulici, hudba po večerech, takový jižanský způsob života – a to se mi ohromně líbí.

Gerta je skutečná postava?

Když jsem začala pátrat po historii Cejlu, zjistila jsem, že odtud byly odsouvány celé rodiny. Někdo si pamatoval, že jednadvacetiletá dívka z českoněmecké rodiny byla do odsunu zařazena s půlročním dítětem. A bydlela ve stejné ulici jako já o pár desítek let později. Když jsem se tam nastěhovala, bylo mi dvaadvacet – a ten příběh mě strašně oslovil. Byla jsem tehdy takové mladé trdlo, neuměla jsem si představit, že bych měla jako Gerta pykat za tak obrovskou věc, jako je válka. Připadalo mi strašně nespravedlivé, že ona, navíc s dítětem, musela nastoupit cestu, která měla tak brutální následky – stovky mrtvých pohřbených v hromadném hrobě u Pohořelic.

Co se dalo zjistit o Gertě?

Na začátku je kopa materiálu a představa, odkud kam by se měl příběh vyvíjet. Charaktery a klíčové postavy se zpřesňují postupně.

OMYLEM V BRNĚNSKÉM BRONXU

Váš první román *Vyhnání Gerty Schnirch* je o dívce z českoněmecké rodiny, která s půlroční dcerou zažije divoký odsun Němců z Brna. I na ten jste narazila v historii?

Když mi bylo dvaadvacet, nastěhovala jsem se do místa, kterému se doteď říká brněnský Bronx, do čtvrti kolem ulice Cejl. A začala jsem zjišťovat, že to místo je nějaké podivné, kousek od centra, zároveň vyloučená lokalita, kde žije spousta Romů, baráky se neopravují, na některých jsou ještě dnes německé nápisy. Tak jsem začala pátrat a vyptávat se a zjistila jsem, že to byla dělnická čtvrť, ve které kdysi žili čeští, němečtí a židovští pracovníci blízkých textilek, již zmíněného moravského Manchesteru. V roce 1940 tu dočasně shromáždili židovské obyvatele Brna před transportem do Terezína, pak se sem přestěhovali Němci a ti byli zase vyhnáni v roce 1945 v divokém odsunu. Prázdné byty zabrali Češi, ale ve chvíli, kdy začala růst moderní panelová sídliště, odcházeli tam. A nakonec se tu začali usazovat Romové, kteří přišli za prací ze Slovenska. Je to místo, které během pár desítek let několikrát úplně změnilo obyvatele.

Gerta je fiktivní postava, stopy té skutečné dívky z naší ulice jsem ztratila někde v tom nechvalně proslulém pochodu. Ale zároveň jsem během pátrání nacházela osudy jiných žen. Dostala jsem se třeba ke korespondenci Němky, kterou si jihomoravští sedláci vybrali i s dítětem jako pracovní sílu pro nadcházející žně. Strávila pak další roky na nucených pracích a já jsem se v jejích zápiscích, které mi zprostředkoval kamarád historik, mohla později dočíst, co během těch let prožívala. Byla otrokem za byt a stravu až do počátku padesátých let, kdy jí teprve bylo uděleno československé občanství. Její příběh je další částí Gertina příběhu.

Gerta má kromě toho, že je napůl Němka, ještě jeden cejch – dítě možná počala s otcem, který ji na konci války zneužíval. Proč?

To je fabulace, kterou si vyžádaly vzájemné vztahy mezi postavami. S identitou všech zúčastněných otřásl chaos na konci války, ztráta jistot, úzkost, strach. Když se k tomu přičte alkohol, mohou se dít strašné věci – takhle se to vyvinulo i v románu. Mimochodem často právě tohle vysvětluji čtenářům: že při psaní sice pracuji s širokým materiálem, ale pak z něj stavím románový příběh,

FOTO JAKUB JÍRA DIVADLO HUSA NA PROVAZKU

Objevovat témata zasutá v historii. (představení Vitka)

který musí mít nějakou pointu a pro tento účel vytvořené postavy. Snažím se o obraz co nejbližší realitě, ale to neznamená, že jsou mé romány literaturou faktu.

Dora, hlavní hrdinka *Žítkovských bohyní*, ve kterých popisujete ženy z oblasti Bílých Karpat, nadané až nadpřirozenými schopnostmi, hledá vlastní minulost tak, že studuje etnologii a bádá v archivech. I to je fabulace, nebo jste někoho takového potkala?

Také Dora je fiktivní postava. Musela jsem vytvořit hrdinku, která by bohyně znala z vlastní zkušenosti a zároveň by byla schopná reflektovat jejich činnost z odstupu vědkyně. Románová Dora byla neteří jedné z bohyň, v dětství u ní žila, zároveň se později stala etnoložkou, a mohla tak své prožitky interpretovat. To by bohyně nedokázaly – mnohé z nich byly nevzdělané, ty starší neuměly číst a psát, protože chodit z hor do školy v údolí se v první půlce minulého století dost dobře nedalo. Svoji vlastní historii neznaly přesně, tu museli popsat etnologové, kteří ji komparací vystopovali až do staroslovanských dob.

Rodové prokletí, které si Dora nese, se naplní přes její lesbický vztah. Tohle jste věděla od začátku? Jak vlastně píšete?

Na začátku je kopa materiálu a nějaká první představa, odkud kam by se měl příběh vyvíjet. Ale charaktery i klíčové epizody se zpřesňují postupně, často za cenu mnoha propsaných a nakonec vyřazených kapitol. Dlouho jsem postavu Janigeny, Dořina protějšku, psala jako mužskou. Jenže to nefungovalo. Román měl už tři sta stránek a pořád se rozvyprávěné linie nechtěly spojit do výsledné pointy – až jsem z toho byla nemocná, doslova. Nakonec mě napadlo, že kdyby se z původního Janigy stala Janigena, završila by se linie rodového prokletí, které pronásledovalo ženy, a zároveň se vysvětlil i motiv vraždy – skrývaný lesbický vztah na katolické vesnici.

Píšete denně?

To bohužel nejde. Dělám i jiné věci, festival Meeting Brno, kurátorku výstavní síně v Chrudimi... Každý týden se snažím nechat si dva nebo tři dny jen na psaní. První den dělám přípravu, osvěžuju si, co jsem už napsala, přepisuju a v dalších dnech se pouštím zas dál. Nakonec jsou z toho třeba jen dvě tři stránky, přičemž příště z toho zas polovinu smažu. Psaní je zkouška trpělivosti.

Proč jsou všechny vaše příběhy z nedávné historie, nebo přesněji z historie, kterou si často nechceme připustit?

KATEŘINA TUČKOVÁ (37) se narodila v Brně, dětství prožila v jihomoravské vesničce Moutnice a poté v Kuřimi. Vystudovala dějiny umění a český jazyk a literaturu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Přestěhování se za studii do Brna, konkrétně do ulice Cejl v lokalitě přezdívané brněnský Bronx, ji přivedlo k námětu jejího prvního románu *Vyhnání Gerty Schnirch* o dívce z českoněmecké rodiny, která byla po válce zařazena do pochodu smrti. Její další román *Žítkovské bohyně* vypráví o výjimečných ženách léčitelkách z Bílých Karpat. Nyní píše román o perzekuci řeholnic za komunismu. V brněnském Divadle Husa na provázku měla nedávno premiéru její hra *Vitka* o meziválečné skladatelce a dirigentce Vítězslavě Kaprálové.

Vedla také brněnskou galerii ARSkontakt, zaměřenou na mladé umělce, je kurátorkou výstavní síně v Chrudimi a programovou ředitelkou festivalu Meeting Brno. Žije střídavě v Praze a v Brně.

Zajímá mě, co může obsáhnout lidská paměť, a co tak lze předat – ráda mluvím s pamětníky, poznávám minulost jejich očima. A nějak mě dráždí, teď myslím pozitivně i negativně, když narazím na nějaké zapouzdřené téma, do kterého se mluvčímu nechce sáhnout. Jsou to většinou věci, které mají dopad i na současnost, jinak by nebyly tak citlivé. Rozkrývám je nejdřív ze zvědavosti a pak z pocitu, že by se to mělo, protože vytěsňovat je znamená zakládat si na budoucí potíže. V té chvíli mi už na tématu začíná záležet a nacházím si vztah k postavám, takže ten příběh prostě píšu, protože musím.

Jak byste definovala svou „spisovatelskou misi“?

Nemyslím si, že spisovatel nebo spisovatelka by nutně měli mít nějakou misi. U sebe bych to také nenazvala misí – já jen prostě nedokážu být pořád sama se sebou a počítačem, ale musím věci, o kterých píšu, i žít. Témata, kterým se věnuju, jako jsou ženská práva nebo práva menšin, soužití různých kultur a náboženství, jsou motivovaná zážitky z rodinného prostředí, a tak bych se jim věnovala, i kdybych nepsala. Na druhou stranu si dovoluji spisovatelskou i organizační práci spojovat, protože mám vzory – zní to asi anachronicky – v českých obrozeneckých spisovatelkách. Daly svou autorskou i veřejnou činností hodnotu a budoucnost české kultuře i ženám – a chovám k nim velkou úctu.

DĚTSTVÍ S NÁSILNÍKEM

Mluvila jste o maloměstě Kuřim, ale v životopise píšete, že jste vyrůstala v jihomoravské vesnici Moutnice, která zůstala téměř nezasažena minulým režimem, udržela si silné sepětí s církví i přírodou. Měla jste tedy idylické dětství?

Moutnicím se říkávalo Malý Vatikán – i když panovala těžká normalizace, z dětství si nepamatuji, že by se tam nějak projevovala. Život byl traktovaný rytmem církevního roku a místním jednotným zemědělským družstvem. Ale moje dětství moc idylické nebylo, domácnosti vládl otec alkoholik a násilí u nás bylo na denním pořádku. Když mi bylo šest a sestře tři, maminka s námi utekla.

Jak ten útěk vypadal?

Takové překotné pakování v přesně vymezeném čase, kdy byl drak na chvíli mimo sluj. Sousedům se rozdaly nějaké drobnosti, které se nevešly do auta prarodičů, a ti nás pak odvezli k sobě, kde jsme našly azyl pro příští čas. Pro mě to tehdy byla velká změna, desetitisícová Kuřim měla úplně jiný rytmus než jihomoravská víska. Ráno zahoukala siréna a masy šly do fabriky, odpoledne zahoukala znovu a masy se vyplavily do ulic a domovů. Život pro změnu traktovala výroba.

Pamatujete si domácí násilí přesně?

Do šesti let si toho pamatuji bohužel docela dost. Otec maminku před námi bil i tak, až jí třeba tekla krev z nosu. Vybavuji si, jak chodil po domě se sekyrou. Skončily pod ní čerstvě vyvrhnutá koťata a taky náš pes, kterého jsme pak museli sníst, protože měl zrovna všechno propito a nebylo z čeho koupit jídlo.

Neměla jste chuť zasáhnout?

To víte, že měla. Doteď mě pronásleduje pocit, že jsem měla něco udělat. Ale když je vám pět nebo šest, vůbec netušíte jak, perete se s vlastním strachem a zároveň nevěříte ani pořádně tomu, co se děje před vašima očima. Najednou se dva vám nejbližší lidé promění ve změť křiku, pláče a ran... Nicméně myslím, že svou tehdejší nemohoucnost poměrně aktivně napravuji teď.

Mnoho věcí, které píšu nebo dělám v rámci festivalu Meeting Brno, se týkají násilí – ať už na menšinách, nebo na ženách.

A neměla jste matce za zlé, že to připustila a neodešla dřív?

Neměla, oběti domácího násilí nejde mít za zlé, že se hned nestěhuje. Taky jsme zažily spoustu slibů a po nich snahy vše napravit, realita byla barevná a pořád se měnila. Jsem jí ale hrozně vděčná, že nakonec sebrala sílu a vyvedla nás odtamtud. Můj život by bezpochyby vypadal úplně jinak, kdybych tam zůstala – v patnácti bych si uvázala šátek, nazula holiny a mazala směnovat do jézetdé. A o studiích bych si ani nenechala zdát, protože vzdělání v prostředí, ve kterém jsem žila, mělo nulovou hodnotu: žena se poměřovala počtem dětí přivedených na svět a mírou domácího pracovního výkonu.

SLUŠNÍ LIDÉ NEVYHRAJÍ

Jako programovou ředitelku festivalu Meeting Brno se vám hned během prvních dvou ročníků povedlo celkem rozbouřit veřejné mínění.

Během prvního ročníku jsme se zabývali kulminující migrací a upozorňovali, že podobné vlny nejsou ničím nezvladatelným – jako příklad jsme dávali poválečnou migraci, kdy Evropu křižovaly miliony vykořeněných lidí, přeživších, navrátilců z fronty nebo vyhnanců. Výtvarník Lukáš Houdek postavil doprostřed Moravského náměstí kontejner: reagoval na to, že krátce předtím našli v Rakousku v dodávce odstavené u dálnice desítky mrtvých migrantů. Nazval ho HopeTour a návštěvník v něm mohl zažít pocity, které prožívali pašovaní uprchlíci. Uvnitř byla tma, natěsnané figuríny, třáslo se to a hučelo to jako skutečný kamion. Už tehdy se proti nám vymezovali pravicoví nacionalisté, kteří si říkají Slušní lidé. A když jsme loni postavili na náměstí instalaci z lešení, připomínající někdejší Německý dům, který býval centrem setkávání brněnských Němců nehledě na náboženství a do třicátých let i politické přesvědčení – čili katolíků, protestantů i židů, tak nám na ni Slušní lidé pověsili veliký portrét náměstka pro kulturu Matěje Hollana s hitlerovským knírkem a šířili po síti výhrůžná videa.

Letos se dá čekat znovu něco provokativního?

Na velký projekt není čas. Dopad Německého domu jsme bohužel řešili dlouho, až do prosince nebylo jasné, zda Meeting Brno bude vůbec pokračovat. Německý dům a chování jednoho ze sponzorů, který nás poškodil překročením rámce smlouvy, se stalo pro opozici – ODS a ČSSD – záminkou k debatám, zda vůbec takový festival podporovat z rozpočtu města. Proto teď nebude zřejmě čas na realizaci fyzického díla, jen na jeho přípravu. Budeme se ohlížet, kam se za sto let od získání volebního hlasu posunuly ženy. Takže tentokrát bude uměleckým projektem fotografická výstava Sylvy Ficové nazvaná I žárovka má sochu. Ve městě jsou totiž sochy mužů, zvířat a věcí, ale z žen tam najdete jen Marušku Kudeříkovou. Zároveň nabídneme deset profilů mimořádných žen, které se zasloužily o rozvoj města nebo ho svou prací výrazně ovlivnily či proslavily. Rádi bychom, aby se jedné dostalo i té sochy – ale to už přesahuje horizont konání festivalu.

Často mluvíte o postavení žen – je pro vás boj za emancipaci stále potřebný?

Myslím, že je nutné poukazovat na fakt, že velká slova o rovnoprávnosti, rovných příležitostech a odměňování jsou platná de jure, ale de facto se pořád zarážející množství žen ocitá v limitních situacích. Ať už jsou to matky uvězněné systémem v domácnosti, v horším případě matky samoživitelky odkázané jen na vlastní příjem, důchodkyně ocitající se bez prostředků, nebo třeba akademičky, jejichž kariérní postup probíhá jinak než u jejich mužských kolegů. Když se podíváme do historie, přijde mi to až legrační. Jsou to stejná témata, která s úlevou pustily po roce 1918 ze zřetele první české feministky kolem Františky Plamínkové. Se získáním volebního práva, vstupem na univerzitní půdu a do veřejného prostoru měly dojem, že se to samo dořeší nástupem dalších generací vzdělaných a aktivních žen. Nedořešilo, a tak se se stejnými problémy potýkáme dodnes.

> Nemyslím si, že spisovatel nebo spisovatelka by nutně měli mít nějakou misi. U sebe bych to také nenazvala misí – já jen prostě musím věci, o kterých píšu, i žít.

Co si v téhle souvislosti myslíte o kampani #MeToo, resp. o tom, že je u nás často vysmívaná?

Že je dobře, že vznikla, a obdivuju ženy, které se nebály, vystoupily z řady a poukázaly na problém sexuálního násilí, i když to mohlo zničit celou jejich kariéru. Formulovaly tak něco, co se běžně – třeba na úrovni návrhů, doteků nebo sexuálně zabarvených narážek – děje všem ženám a co často i ony samy považují za přirozenou věc, aniž si uvědomují, že to snižuje jejich důstojnost. Jsem ráda, že se o tom mluví, jedině tak se vše může změnit. A výsměch, kterého se kampani dostalo v Česku je jen důkazem, že je na cestě k rovným právům stále hodně práce. □

KAŽDÝ V NĚCO VĚŘÍ

S architektem Markem Štěpánem o stavění kostelů, konzervatismu a mraku

KAROLÍNA VRÁNKOVÁ

Pokud zadáte do Googlu slovo Sazovice, budete možná překvapeni. O téhle malé vesnici poblíž Zlína totiž píší architektonické servery z celého světa. Přesněji: zaujal je tamní nový kostel. „Spojuje prvky historických rotund z 10. století se současným minimalismem," píše se například na Inhabitat.com. Navrhl ho architekt Marek Štěpán. Jeho heslem je „moderní architektura vyrůstající na konzervativních kořenech" a jeho největším zákazníkem katolická církev. Kostel podle jeho návrhu roste právě teď také na brněnském sídlišti Lesná.

Scházíme se na Popeleční středu. Co pro vás tento den znamená?

Liturgie na Popeleční středu vrcholí slovy „pamatuj, že prach jsi a v prach se obrátíš". Pro mě jako pro katolíka je to takové připomenutí, že tady nebudeme věčně a že se máme podívat na život někdy i z takového pohledu.

Na jaké myšlenky vás to přivádí?

Ne že bych pak celé dny meditoval o své dočasnosti. Ale přece jen se po Popeleční středě drží půst, člověk dělá některé věci trochu jinak, takže třeba mám pak víc času být se svou nejmladší dcerou. Anebo víc přemýšlím. Když to jde dobře, přetaví se vše ne v nějaké pocity zmaru, ale v to, že pak člověk něco udělá třeba pro jiné lidi.

Z půstu se stala móda i mezi nevěřícími. Praktikujete ho?

Budu se snažit být bez alkoholu, kávy a sladkostí. Čtyřicet dní bez masa asi ne, to pak koušu do všeho okolo a jsem nevrlý. To není dobré, už jsem to vyzkoušel. Je pravda, že nějaký druh půstu drží spousta lidí, i moji známí, kteří nejsou katolíci. Každý potřebuje nějakou duchovní očistu. Ne třeba zrovna od masa nebo nějakého jídla, třeba od televize nebo něčeho jiného, co ho zanáší.

ODRAZ SPOLEČNOSTI

V jednom z rozhovorů jste prohlásil, že se Evropa vrací ke křesťanským kořenům a že se bude stavět víc kostelů. Myslíte si, že katolická církev má dnes šanci přitáhnout lidi, kteří hledají duchovní cestu?

Myslel jsem spíš obecně na křesťanství. Vždycky když Evropa byla v ohrožení nebo to tu nějak vřelo, jako třeba teď, byla tady tendence se více semknout. Předpokládám tedy příklon k těm úplně základním hodnotám – a to jsou hodnoty křesťanské. Z toho taky usuzuji, že se bude stavět víc kostelů.

Katolická církev vždycky objednávala kvalitní architekturu a výtvarné umění. Má dnešní klérus vkus?

Myslím, že to vcelku odráží společnost. Takže většinově spíš ne, ale najdou se světlé výjimky – lidé, kteří jsou neuvěřitelně sečtělí a znalí umění, a dokonce ho umí interpretovat. Jsou to výjimky, ale přibývá jich.

Kdo jsou ty výjimky? Mladá generace?

To bych ani neřekl. Přijde mi, že ti nejmladší naopak rebelují konzervativismem. To znamená, že se vrací někam do 19. století, všiml jsem si i inklinace k pozdnímu baroku. Je to většinou spjato také s konzervativním názorem v rámci církve. Modernistická je spíš střední a starší generace.

Kde jste se s tímhle typem mladého konzervativního křesťana setkal?

Třeba při různých prezentacích našich návrhů. Slyším tam názory proti multikulturní společnosti a liberálním proudům v církvi a obrací se to i proti moderní formě staveb – setkávám se s tím teď mnohem častěji než před deseti lety. Konzervativní katolíci vidí zlatou dobu v éře od baroka do 19. století. Tehdy bylo všechno velmi zdobné: oblečení kněze, oltáře, svícny, květiny i sochy.

Církev jako celek vkus moc nemá, ale najdou se výjimky – lidé, kteří jsou sečtělí a znalí umění.

Modernistické pojetí církevní architektury tihle mladí konzervativní křesťané zatracují – a mě taky. O kostele v Sazovicích mi po sociálních sítích psali, že je to krystalický hnus. Není jich tady moc, ale jsou.

Ve vašem kostele sv. Ducha v Ostravě-Zábřehu je to naopak, mají současný kostel, nechali vytvořit barevná okna od Jakuba Špaňhela a mají v kostele několik kusů současného umění. Kdo se tam o výzdobu stará?

Jednoznačně tamní farář Vítězslav Řehulka. Když se stavěl kostel, zjistil, že architektura a umění vlastně také můžou přibližovat evangelium přes příběhy. On byl předtím spíš fotbalista, ale pak zjistil, že umění funguje, a začal s tím pracovat. Že tam ovšem začal pracovat právě malíř Jakub Špaňhel, je trochu náhoda. Když jsme chtěli do kostela oltářní obraz, dostal jsem od tehdejšího ředitele Národní galerie Milana Knížáka tipy na několik slibných mladých umělců. On byl první, kdo mi vzal telefon.

Vaše nové dílo, kostel na brněnském sídlišti Lesná, je občas označován jako hypermoderní, futuristický nebo rovnu sci-fi. Proč?

Lidé si na vizualizacích všímají té hranaté věže a velkého barevného okna kostela, tak jim to asi připadá jako UFO. Když se řekne kostel, máme v hlavě zakódované takové ty barokní kostely z doby Josefa II., vpředu věž, pak loď, vzadu apsida. Josef II. udělal z farářů státní úředníky a určil docházkovou vzdálenost do kostela na jednu hodinu. Takže těchto kostelů se stavělo z příkazu císaře hrozně moc a je to prostě v nás. Cokoliv se odchýlí, zdá se nám hypermoderní. Přitom já se za modernistu zrovna nepovažuji.

Jaká éra ovlivnila vás?

Zcela určitě románská doba. Stavby jsou silné a zemité, veškerá kultura začínala tenkrát znova, ještě to moc neuměli, ale o to je to intuitivnější. Stavby jim vycházely spíš jako takové brambory – a to se mi líbí. Je to například kostel ve Vinci u Mladé Boleslavi, cisterciácký klášter La Thoronet nebo korunovační kapli v Cáchách.

KOSTEL S GARÁŽEMI

Tehdejší stavitelé by byli překvapeni, co všechno kostel dnes obsahuje. Jsou tam záchodky, společenský sál nebo třeba kuchyňka. Co všechno vaši zadavatelé chtějí?

Dnes kostel bez společenského zázemí nemůže existovat. Jde se tam na kafe, dělají se tam různé oslavy, setkání seniorů nebo tam chodí matky s dětmi. Mohou tam být zkoušky kapel, potkávají se tam mladí. Tohle zázemí plní čím dál důležitější roli. Průkopníky v tom jsou třeba salesiáni, kteří nabízejí prostory a spoustu činností pro veřejnost.

V kostele, který roste na sídlišti Lesná, jsou i podzemní garáže pro čtyřicet aut a tři byty.

Garáže jsou tam ze dvou důvodů. Jednak proto, že každá stavba musí mít dneska své parkování, a nám přišlo nejlepší dát ho do podzemních garáží. A zadruhé to snad bude přínosné komerčně, je možné je pronajmout a získat peníze na provoz. Pak tam bude byt pro faráře, který bývá většinou jinde, na faře. Ale na sídlišti bylo nejpraktičtější ho umístit do stejné budovy. Další byt bude pro návštěvy. A může tam bydlet ještě jeden člověk navíc.

Nepřevažují společenské funkce ty duchovní? Platí poznámka jedné z věřících v kostele na pražském sídlišti Jižní Město, podle níž je z kostela dneska už jen „kulturák s věžičkou“?

Neplatí. I v historii lidi spojovali bohoslužby s dalšími záležitostmi, společenské funkce kostel plní už dva tisíce let. První křesťané se scházeli v domech, středověký kostel měl propojku do šlechtického sídla, také v baroku měly kostely množství různých prostor, kde byly kabi-

MAREK ŠTĚPÁN (50) se narodil ve Frýdku-Místku. Vystudoval Fakultu architektury na Vysokém učení technickém v Brně. Od roku 1997 má v Brně vlastní architektonický ateliér spolu s manželkou Vandou Štěpánovou. Věnuje se převážně zakázkám pro katolickou církev: má na kontě několik novostaveb, rekonstrukcí i menších zásahů do stávajících staveb, jako je design oltářů či osvětlení – to projektoval pro Chrám svatého Víta na Pražském hradě. Z dostaveb a rekonstrukcí navrhl například věž pro kostel v Kozmicích (2002) nebo obnovu vyhořelého středověkého kostela v Ostravě-Hrabové (2006). Velkou rekonstrukci se současnými prvky provedl také v piaristickém kostele sv. Kříže v Litomyšli (2015). Nový kostel navrhl Marek Štěpán mimo jiné pro ostravské sídliště Zábřeh (2007), Šumnou (2008) a pro vesnici Sazovice nedaleko Zlína (2017). Nyní se podle jeho plánů staví kostel na brněnském sídlišti Lesná – na něj stále probíhá veřejná sbírka.

M. Štěpán vyučuje v Ústavu architektury Fakulty stavební VUT. Navrhl také modulární dům pro jednoduché bydlení Freedomek, který se vyrábí a prodává v několika zemích.

Jednoduchost a rozptýlené světlo. (Kostel v Sazovicích)

nety, oratoře, místnosti s kamny – prostě místa se společenskými funkcemi. Kafe tehdy nebylo, ale lidé se tam určitě setkávali.

Existuje nějaký církevní předpis, který upravuje, jaké funkce do kostela patří?

Po druhém vatikánském koncilu v roce 1963 vydala církev Sacrosanctum Concilium (Konstituce o posvátné liturgii), kde jsou uvedené zásady současné bohoslužby a její symbolické odkazy. Je to ale spíše obecné.

V tomto dokumentu se objevují v souvislosti s chrámem obraty jako „příbytek Boží." Jak může architekt zařídit, aby kostel i přes všechny svoje komunitní funkce působil duchovně?

Samotný bohoslužebný prostor by měl promlouvat k současníkům, stejně jako barokní chrám působil na tehdejší věřící. Nejvíc času trávím právě hledáním znamení doby, tedy toho, co k nám promlouvá. V kostele v Sazovicích se to myslím povedlo dobře. Slovně to definovat je ale těžké, hledám někde hluboko v podvědomí.

Zkuste tedy popsat účinek prostoru v Sazovicích?

Mám tam pocit bezpečí. Není tam kontakt s venkovním prostředím. Je prostorem ztišení. Ani oknem, nic vás nerozptyluje. A pak je tu difuzní světlo, které dopadá shora. To už psali cisterciáci v 1. tisíciletí, že světlo je znamení věcí duchovních. Důležitá je prostota a jednoduchost té stavby. To k lidem evidentně promlouvá. Vím to z reakcí lidí v Sazovicích i podle toho, jak fotografie kostela prolétly světem.

Snímky od ateliéru BoysPlayNice podtrhují jednoduchost prostoru – a jsou velmi lichotivé. Myslíte, že kdyby kostel byl vyfotografován jinak, že by ho publikovalo tolik serverů a magazínů?

Architektura má nějaký formální jazyk a ten se z fotek pozná. Pokud o tom člověk něco ví, tak se zorientuje a umí si tu stavbu reálně představit. Ale že by si toho bez takových fotek ve světě tolik nevšimli, to je možné. Taková je doba, tak to je.

Kostely jsou financované většinou ze soukromých peněz, hlavně ze sbírek. Kostel v Sazovicích stál 26 milionů, kostel na Lesné bude stát 100 milionů. Jak je možné vybrat tolik peněz? U nás, v ateistickém Česku?

Nevím, s kolika jste se potkala ateisty, já teda s mnoha ne. Skoro každý v něco věří. Ať už je křesťan, nebo to má jinak, ale duchovní potřeba tam je a může leccos rozhýbat. Nové kostely jsou financované jen ze sbírek. Na kostel v Lesné ostatně může každý ještě přispět, sbírka stále probíhá. Hledá se třeba donátor na duhové okno.

Jak sehnali peníze v Sazovicích?

Tam to dal do pohybu jeden místní patriot, pan Václav, který dal velkou částku a vše také do velké míry zorganizoval. Oni tam chtěli postavit kostel už ve třicátých letech, ale nikdy se to nepovedlo, až teď. Když přišel tenhle první impulz, velmi rychle se to rozhýbalo, hodně zaplatili místní podnikatelé, ale jinak každý dal něco podle svých možností.

ROMÁNSKÉ BRAMBORY

Zkoumáte církevní stavby i se studenty na stavební fakultě. Téma vaší Laboratoře sakrálního prostoru je kostel ve městě. K čemu tedy slouží kostel v současném velkém městě?

Zaprvé je to skvělý orientační bod, a na dlouho. V Ostravě jsme si všimli, jak je to důležité, v tom bezbřehém průmyslovém chaosu. Pak je to symbol evropské kultury – antika a křesťanství, to jsou prostě naše kořeny. A ještě jedna věc, to jsou právě ta komunitní centra, místa setkávání se i mimo mše. Kostel prostě zakotvuje okolní prostor v čase.

Občas používáte v těchto souvislostech termín duchovní brownfield. Co si pod tím máme představit?

Všichni znají průmyslový brownfield. Je to nějaká oblast, která chátrá a nevyužívá se. Takže jsme hledali podobná místa v duchovní oblasti. Zkoumali jsme Brno a letos to děláme v Ostravě.

Kde jsou „duchovně chátrající oblasti"?

V Brně nám vyšlo právě sídliště Lesná. I další oblasti – Líšeň a Kohoutovice, ale na té Lesné opravdu kostel potřeba je. V Ostravě jsme vytipovali tři místa. Jedno je zase sídliště, ostravská Dubina, kde je obrovská hustota osídlení, a není tam ani komunitní centrum, ani kostel, nic. Pak to jsou Mariánské Hory, kde je obrovský kostel, ale tak trošku se neví, co s ním. A třetí jsou Kunčičky, ghetto obklíčené fabrikami. Tam jakýsi kostel stojí, ale vlastně vůbec nesplňuje to, co tamní lidé potřebují. Chybí jim spíš to komunitní centrum vedle něj. Místo, kde by se mohli scházet, třeba na to kafe.

Jmenoval jste Mariánské Hory, místo s velkým novobarokním kostelem. Proč je to problém?

Kostel je veřejná budova. Tak proč mu nedat nějaké jiné veřejné využití? Je to určitě lepší než ho zbourat.

Mezi rotundou a minimalismem. (Sazovice)

Ten kostel tam je, ale zase pro něj není pořádné využití, je málo navštěvovaný, což není dlouhodobě udržitelné.

Co se dá dělat v takovém případě?

Uvažovali jsme, že by mohl být věnovaný hudbě, protože se předpokládá, že kousek vedle přes park bude ostravská konzervatoř. Poblíž je farní budova, kde by mohlo být ubytování, v kostele by se dala upravit světla a místo pro jeviště. Celkově by to mohlo být velmi dobré zázemí pro hudbu a pořád zároveň duchovní prostor.

V Česku je hodně míst, kde jsou kostely prázdné a chátrají. Co s nimi? Jak se díváte na využití kostelů pro jiné účely?

Kostel je veřejná budova. Takže proč mu nedat nějaké jiné veřejné využití? Je to určitě lepší než ho zbourat. Horší je to v případech, kdy v kostele ani nemůže být žádná jiná funkce. V Ostravě Muglinově je jeden kostel mezi dálničním přivaděčem, dálnicí a haldou. Tam se opravdu neví, co s ním. Je to trochu marnost, prach je a v prach se obrátí. Ale třeba za pár let na něco přijdeme.

Máte jako architekt tři dokončené novostavby kostelů, jedna se staví, k tomu několik rekonstrukcí a dostaveb či menších intervencí. Jste tedy určitě největší český expert na kostely ve 21. století. Jak se to stalo?

Asi mě to baví a zároveň je to mým vztahem k Bohu. Jsem věřící a všechno mi to tak nějak dává smysl, vnímám v tom vedení Ducha. Je v tom taky kus trpělivosti, žádný z kolegů u toho tak dlouho nevydržel. Církev jako investor nemusí být vždycky ideální, že ano.

Udělat kostel, to zní naopak jako zakázka snů.

Zeptejte se architektů, kteří nějaký kostel dělali. Ale já v tom mám docela jasno. Jsem za to rád.

Kam chodíte do kostela vy?

Ve Vranově u Brna, tam s rodinou bydlíme. Je tam barokní kostel Narození Panny Marie, do kterého hodně investovali Lichtenštejnové. Celý ho podkopali, aby si pod ním udělali rodovou hrobku. Pozdní baroko, snad jen podlaha není pomalovaná, samá freska, samý obraz a samý anděl. Tehdejší lidi to uměli přečíst a kněz to dokázal zapojit do kázání. Oni tam viděli ty příběhy, on jim o nich vyprávěl. Dneska je to spíš estetická záležitost. I když mně se stejně víc líbí ty románské brambory.

Je tam něco, co zesiluje váš duchovní zážitek?

Na hlavním oltáři je obraz a na něm trojjediný Bůh – otec, syn a Duch svatý a mezi nimi mrak. Ten se nejvíc blíží abstraktnímu umění. Vnáší tam klid. Na něj se rád dívám. □

PROPOJIT VŠECHNO

S Denisou Kera o kutilství 21. století, kráse elektrických spojů a cestě zpět k Platonovi

SILVIE LAUDER

Vyrábí vibrující a světélkující lízátka, „loví" divoké laktobacily a dělá z nich jogurty, leptá elektrické spoje do tvaru děl starých mistrů. Ve svých akademických pracích spojuje filozofická témata a moderní technologie a bojuje proti myšlence, že práce se dělí na manuální a intelektuální. Filozofka, designérka, badatelka a „makerka" Denisa Kera se po osmi letech života v Asii vrátila do Evropy a v Praze připravuje první festival kutilů jedenadvacátého století. Říká se mu Maker Faire – čeština zatím nenašla výstižný ekvivalent – a ve světě je to zavedená akce, kde se potkávají lidé, pro které je kutění všeho druhu zábavou s vizionáři, kteří mají potenciál proměnit ekonomiku.

Chtěla jsem se vás zeptat, co zrovna kutíte. Ale není to přesné, protože slovo „maker" neznamená kutil. Jak se vás mám správně zeptat česky?

Tohle mě právě zrovna teď trápí. Jak slovo „maker" výstižně přeložit do češtiny. Výrazy jako kutění, domácí práce nebo „bastlení", což je další nepříliš český výraz padající v souvislosti s elektronikou, plně nevystihuje, co všechno hnutí makerů zahrnuje. Takhle dnes označujeme lidi, kteří chtějí něco dělat rukama – ať už jde o elektroniku, zahradničení nebo vaření. Nicméně alespoň pro setkání makerů už jsme český ekvivalent našli a říkáme mu jarmark.

V čem se váš maker liší od kutila, který si postaví skleník ze zavařovaček?

U makerů lze najít všechny možné motivace a charakteristiky. I v zemích, které nemají takovou kutilskou tradici jako Česko, najdete makery, kteří vymýšlejí řešení pro zahrádku jako Přemek Podlaha. Pak tam máte třeba libertariány, pro které je tohle cesta, jak si udržet kontrolu nad svým hardwarem i životem, prostě způsob, jak být nezávislý na institucích. Nebo tzv. preppers, což jsou lidé, kteří se vysloveně připravují na konec světa.

Pro někoho to je hobby, zábava a způsob trávení volného času. Ale zároveň u toho lidé zjišťují, že by se tím mohli živit. Mě osobně na makerství nejvíc zajímá to, jak kombinuje manuální a intelektuální práci. A že se snaží skrze experimenty a výrobu prototypů světu porozumět a zlepšit ho.

Jak často se z makerů stanou majitelé firem, u nichž se koníček proměnil v byznys?

Přesně to nevím, ale většina produktů, které lidi dnes baví – od hoverboardu přes drony po 3D tiskárny –, takto vznikla. Speciálně 3D tisk je nejlepší příklad toho, jak se ze zábavy v hackerspacech stal byznys. Koncem devadesátých let skončil patent na tvz. additive manufacturing, tedy metodu, při níž se výrobek tvoří kladením jednotlivých vrstev na sebe. Lidi se tomu začali věnovat po garážích a v otevřených dílnách a pak se někteří rozhodli to vyrábět ve velkém jako produkt. Třeba neslavný MakerBot, který vlastně zneužil a zpětně patentoval práci celé komunity, ale také slavný český Prusa Research, kterému se naopak daří podnikat i podporovat komunitu makerů.

Pro rozvoj inovací, a to nejen těch technických, je zásadní otevřené a velkorysé prostředí. Je to především otevřená společnost, v které se člověk může seznámit s nejrůznějšími názory i hodnotami, ale třeba také garáže a otevřené dílny všeho druhu, ať už jim říkáme hackerspacy, makerspacy, kde si každý může vyzkoušet různé technologie. Jsou to místa, kde se lidé potkávají, něco nového naučí nebo vyzkouší bez velkých tlaků a očekávání. A pak třeba přijdou s novým a nečekaným nápadem.

DENISA KERA (43) vystudovala filozofii na FF UK, spoluzakládala Studia nových médií na FF UK a působila v Centru globálních studií Akademie věd. Přednášela na řadě univerzit, mimo jiné na singapurské Národní univerzitě nebo na univerzitě v americké Arizoně. Žila osm let v Asii, mimo jiné v Singapuru, Indonésii nebo v Japonsku. Jako kurátorka stojí za řadou technologicko-uměleckých projektů. Žije v Praze a Tel Avivu s přítelem a dcerou.

Čekáte, že český Maker Faire bude jiný než třeba ty americké, protože kutilství má v Čechách tak dlouhou tradici?

To byl jeden z důvodů, proč mi nabídka organizovat Maker Faire v Praze přišla skvělá. Můžeme ukázat tradici i současnost českého kutilství na jednom místě. Od archivních komunistických vychytávek vzniklých z nouze po výtvory radioamatérů, kteří se pořád pravidelně scházejí na bazarech, až po hackery a bastlíře s elektronikou nebo designéry s 3D tiskem.

Kutilství českou společnost spojuje: staré a mladé, Pražáky a mimopražské, řemeslníky i vědce. Právě čeští vědci jsou pro mě největším zdrojem překvapení, protože kutí naprosto bláznivé projekty. Třeba náš programový ředitel Jirka Zemánek z ČVUT vymyslel Eggstatic, který dělá stroboskopické efekty na kraslicích, díky speciálně navrženým algoritmům rozpohybuje na vajíčku animace. A zároveň vyhrává vědecké ceny za prototypy laboratorních přístrojů. Jako jedno z mála míst na světě máme i specializované pracoviště v Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, kde vědci navrhují a vytvářejí vlastní vědecké přístroje. Máme prostě tradici kutilství i na úrovni vědy, což je jedinečné. Kutí se tady i ve velkých korporacích, byť často potajmu.

Na čem zrovna teď pracujete?

V posledním roce mě hodně fascinují fermentační projekty a v rámci nich laktobacily. Zajímá mě jednak fakt, že laktobacily jsou pro nás prospěšné, a jednak komunita. Jde o experiment s jinými lidmi a chutné jídlo je velmi jednoduchý prostředek k propojení. Žiju částečně v Izraeli a tamní legendy vyprávějí o palestinských pastevcích, kteří vyrobí jogurt tak, že strčí plod karobu ze stromu zvaného rohovník do mléka, které následně zkvasí. Podobné příběhy mají v Řecku a jinde. Takže jsem v Tel Avivu nebo v Řecku dělala takový lov na divoké laktobacily ze sladkých plodů a rostlin a nejrůznější experimenty s jogurty a sýry. Říká se tomu „citizen science“, občanská věda, kdy amatéři bádají a provozují vědu. A právě přes tohle hnutí jsem se někdy v roce 2010 dostala k maker fairům, protože velká část makerů se věnuje jídlu.

Zároveň o sobě prohlašujete, že jste „very bad maker“, že vám to kutění vlastně moc nejde. Musí být maker zručný?

To bych neměla moc šířit, když teď organizuji Maker Faire. Mě strašně baví zábavné a neužitečné projekty – takto jsme před časem s mým přítelem vyráběli lízátka, do nichž jsou vložené spoje, takže při lízání vibrují nebo světélkují. Problém je, že já líp mluvím a píšu, než pájím. Byla jsem přitom na workshopu vedeném mistrem pájení v čínském Šen-čenu, který vede školu na mobily, hlavně levné a nelegální kopie. Šen-čen je jinak Mekka makerů a světové centrum elektroniky a elektrotechniky, kde se všechno, co používáme, prototypuje i vyrábí. Učila jsem se tedy pájet od nejlepších, ale stejně pořád pájím jako prase, jak mě nedávno jemně urazil kamarád Zohar, který jinak vymyslel ta lízátka. Mám prostě blok. Mně – a řadě dalších lidí vyrůstajících v komunistické společnosti – bylo někdy ve druhé třídě řečeno, že kdo pracuje rukama, je blbec. Že manuální práce je podřadná a že inteligentní lidé dělají matematiku, fyziku a chemii.

Ale vždyť komunisté oficiálně oslavovali lidi, kteří pracují rukama…

Ale ve školství se to neodráželo. Mě velmi bavilo něco dělat rukama, dokonce i plést a vyšívat, ale velmi zřetelně jsem vnímala opovržení, které manuální práce vzbuzovala.

To vám musel udělat radost plán průmyslníků a ministra školství nahnat děti zpět k ponkům, a tím je v roce 2018 nadchnut pro technické obory.

Představa, že takto budeme rozhodovat o budoucnosti dětí, je hloupá, skoro až kriminální. Neodpovídá době a nereaguje na výzvy typu automatizace a robotizace, která semele právě podobné práce, které tahle lobby z 19. století zachraňuje. Podle mě brání jenom svoje právo certifikovat, regulovat a centralizovat. Nechápu, že jim to

prochází. V době, která se tak rychle mění, nemá smysl dělat pětiletky, ale pořádně zaplatit učitele a přitáhnout nadšené a schopné lidi, kteří budou vědět líp, co se má učit a kam děti vzít. Doufám, že Maker Faire naruší tuto komunistickou představu o manuálním a intelektuálním vzdělávání. Já vlastně chci „učňáky pro všechny" – akorát tomu říkám otevřené a hackerské dílny.

DIGITÁLNÍ POSLEDNÍ VŮLE

Před dvanácti lety jste stála u zrodu zcela nového oboru – studia nových médií na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. O čem je dnes řeč, když mluvíme o nových médiích?

Studium nových médií je stále krásný experiment. Hlavní důvod, proč jsem do toho někdy v roce 2006 šla, byl, že mi jako filozofce chybělo propojení se světem technologií. Dělení zde bylo vždy – ČVUT na jedné straně a humanitní vědy na straně druhé, a nikdo neměl jasno, jak tyhle věci kombinovat. Ale věděli jsme, že je nutné tyhle světy propojit.

Na počátku za mnou chodili vyděšení studenti, kteří chtěli vědět, co z nich bude. Říkala jsem jim, že je připravujeme pro pozice, které ještě nejsou. Tehdy jsem tomu sama moc nevěřila, ale ukázalo se, že jsem měla pravdu. První generace našich studentů odcházela ze školy přesně v okamžiku, kdy začínal boom sociálních médií (kolem roku 2009) a všichni si našli práci jako experti na sociální média. A stále platí, že vlastně nevíme, co z těch lidí bude – a to by mělo být mimochodem jediné kritérium dobrého vzdělání.

Jaká otázka vás teď z oboru nových médií nejvíc zajímá?

Po Maker Fairu se vrátím k výzkumu, který mi umožní jeden program EU. Budu si hrát s blockchain technologiemi, z kterých veřejnost zná jenom Bitcoin, a nevidí jejich jiné ambice. Blockchain je technologie s velkou sociální ambicí vytvářet smlouvy a instituce. Výzkum chci začít projektem poslední vůle. Už dva roky pracuji na svojí poslední vůli na platformě Ethereum. Bude to smlouva, která se spustí v okamžiku, kdy senzor, který nosím na těle, přestane vysílat data o tom, že žiju.

Co bude obsahem poslední vůle a co se stane, až senzor přestane vysílat?

Stát se mohou různé věci. A poslední vůle mohou mít různou podobu. To je to, co chci zkoumat. V mém případě to bude filozofická performance. Chci, aby se v momentě, kdy zemřu, přečetla určitá pasáž z Platonova dialogu Menexenos, který je o tom, jak vést pohřební řeč, a otevírá otázky, které mě zajímají jako filozofku, totiž vztah slov, činů a digitálních hashů, dat a kódů. Někdo ale bude mít velmi praktické řešení – když senzor zahlásí, že nežije, a on mailem nepotvrdí, že je naživu, tak si to může nastavit tak, že se do nemocnic rozešle mail, že si nepřeje být oživován nebo že poskytuje orgány.

Před časem jste o smrti a smrtelnosti napsala esej, kde píšete, že dnes umíráme nadvakrát, přičemž ta digitální smrt se na rozdíl od té reálné vlastně nikdy neodehraje. Digitální stopa,

VYCHÁZÍ NA VELKÝ KNIŽNÍ ČTVRTEK 15. 3. 2018

VÁCLAVA JANDEČKOVÁ

Falešné hranice

Akce „Kámen" - Oběti a strůjci nejutajovanějších zločinů StB 1948–1951

398,- Kč

Akce „Kámen", provokační metoda komunistické Státní bezpečnosti, sloužila k vyslýchání a následnému zatýkání pečlivě vybraných osob na falešných česko-německých hranicích. Kniha Falešné hranice vypráví deset příběhů obelhaných mužů a žen, kteří byli protiprávním způsobem za nedovolený „přechod hranic" odsouzeni k několikaletým trestům vězení.

LISA MCINERNEYOVÁ

Nádherná kacířství

348,- Kč

Odvážný první román Lisy McInerneyové pohání drogy, chlast, sprosťárny, násilí a černý humor. Nádherná kacířství jsou výjimečná svou morální komplexností a enegií a virtuozitou jazyka, který vám jako podivná příjemná hudba zůstane ještě dlouho v hlavě.

LUKÁŠ KUTA

Pecková: Dítě štěstěny

Rozhovor s Dagmar Peckovou

248,- Kč

Mezzosopranistka Dagmar Pecková je právem nepřehlédnutelnou osobností světové hudební scény. Do všeho jde s maximálním nasazením – ve svém profesním i v civilním životě. O tom, co to obnáší, „být částečkou geniální hudby", o sólovém zpěvu jako toreadorství, o pozici klasické hudby v době vycizelovaných hudebních nahrávek, o velkém životním štěstí i o držkopádech je niterný a vzácně kompaktní knižní rozhovor Dagmar Peckové s houslistou, skladatelem a hudebním publicistou Lukášem Kutou.

VÍCE O NOVÝCH KNIHÁCH NALEZNETE NA WWW.ARGO.CZ A KNIHY POHODLNĚ ZAKOUPÍTE V INTERNETOVÉM KNIHKUPECTVÍ WWW.KOSMAS.CZ.

RS006520

kterou dnes za sebou necháváme, je prostě příliš hluboká.

Smrt patří k základním filozofickým tématům, ale kromě toho je to velice osobní téma. Otázek je celá řada – co se stane s vaším Facebookem, když zemřete, nebo jestli je možné osobnost přetavit do nějaké virtuální podoby, která přežije a bude dál existovat. A když jsem zmínila Platona, tak můj zájem o dělení práce na manuální a intelektuální je spojený s četbou jeho textů a s problémem smrtelnosti a pomíjivosti. On to dělení na rozumové, duchovní a nesmrtelné na jedné straně a vše pomíjivé, tělesné a smyslové na straně druhé vytvořil. Antická filozofie rozlišuje mezi kontemplativním rozumem, který je teoretický, a tím praktickým, který je spojený s materiálním životem. Materiální je prchavé, nestálé, nemá hodnotu. To jsou stará evropská a západní rozdělení, která se neustále vracejí. Měli bychom se ovšem k Platonovi vrátit, abychom pochopili, jak to myslel. Je často ironický, hraje velmi komplikovanou hru, není to jen text. Když se zabývám technologiemi a designem, tak je to pro mě zároveň cesta, jak číst Platona jiným způsobem.

Takže je možné skrze technologie jedenadvacátého století pochopit antické filozofy?

Baví mě propojovat staré koncepty a technologie s dnešní dobou. Jeden z projektů, na který jsem hrdá, spojuje staré řemeslo, jakým je leptání do kovu, s leptáním tištěných elektrických spojů. Pro mě jsou elektrické spoje esteticky zajímavé a zaujalo mě, že ta technika je stejná od dob vynálezu tisku. Z jednoho z vůbec prvních leptů, Krajina s velkým dělem od Albrechta Dürera, jsem vytvořila funkční spoj, který světélkuje při dotyku. Často se říká, že digitál zabil tisk, ale bez tisku a řemesel s tím spojených by žádné digitální spoje nebyly, naopak je dnešní doba návratem tradiční techniky leptání. Pomocí toho parazitního spoje a leptu od Dürera se vlastně dívám na dějiny médií a technologií novým způsobem, zviditelňuji nové souvislosti.

NAPROSTO NORMÁLNÍ

Jak se dcera otce turecko-kosovského původu a bulharské matky, která vyrostla v Praze, ocitne v Singapuru?

Máma by se strašně urazila, kdyby slyšela, že o ní mluvíte „jen" jako o Bulharce. Bulharsko miluje, ale je to velká vlastenka narozená na Šumavě a pokládá se za Jihočešku z Tábora. Má bulharské kořeny – její rodiče přišli po válce do Sudet, kam je společně s občany dalších tehdy spřátelených zemí pozvala československá vláda, aby osídlili pohraniční po vyhnaných Němcích. Moc se o nich neví, ale přitom jich tu bylo celkem dost a čas od času narazím na lidi, kteří mají podobný původ.

Proč se babička s dědečkem rozhodli odejít z Bulharska?

Babička byla zapálená komunistka a děda byl monarchista a jeden z prvních parašutistů v Bulharsku. Po válce babička tušila, že děda bude mít v novém režimu problémy, tak s ním odešla do Sudet. Máma to pak nicméně zkomplikovala tím, že se někdy v sedmdesátých letech ve Varně potkala s mým kosovským otcem. Náboženské ani politické otázky pro ně nikdy nehrály moc roli a jsou stále spolu. Celý život to ale museli řešit: tátova muslimská rodina neměla ráda mámu a tehdejší Jugoslávie jí dělala problémy s vízem, protože byla z komunistického Československa. Máma zase měla problém se svými rodiči, protože Turci jsou samozřejmě nepřátelé všech balkánských křesťanů. Byla dokonce předvolána na bulharskou ambasádu vysvětlit, proč si bere muslima, a ještě člověka z nekomunistické země. Žili jsme mimo jiné v Jugoslávii a často navštěvovali Bulharsko, takže si z dětství pamatuju, že se pořád řešila víza a pasy.

Nelze přehlédnout, že vás zajímá propojování zdánlivě nesouvisejících světů a nacházení souvislostí tam, kde je málokdo vidí. Myslíte, že to má kořeny právě ve vaší rodině?

Možná. Svůj osud ale vnímám spíše jako typický příběh člověka dvacátého století, jako příběh všech těch migračních vln a přesídlování. Během osmi let, které jsem strávila v Asii, jsem mimo jiné zjistila, že tam je takto složitý původ naopak pravidlo. Lidi se narodí na Srí Lance, pak žijí v Singapuru a příbuzné mají po celém světě. Z mého pohledu jsou české debaty o tom, jestli migranty přijmeme nebo nepřijmeme, úplně směšné, protože se to vždy dělo, děje a bude dít. Otázka je spíš, jak to dělat spravedlivě a rozumně. A kdybychom se podívali do rodinné historie většiny Čechů, tak tam najdeme podobné osudy. Na mě je možná jenom víc vidět kvůli jménu.

V jednom ohledu jste se tedy cítila v Singapuru doma. V jakém ohledu jste se tam naopak cítila jako cizinka?

Já se vcelku snadno adaptuji a za možnost žít v Asii jsem ráda. A nežila jsem jen v Singapuru, hodně jsem cestovala po celé jihovýchodní Asii a sledovala makerské aktivity a inovace v oblasti hardwaru. Stále miluju Indonésii nebo Japonsko. Jestli mi něco hodně chybí, tak je to právě Japonsko, protože Japonci mají mimořádnou citlivost a vnímavost pro tvary, chutě, materiály. Výborně se oblékají, stolují a servírují jídlo – tamní estetická rovina žití je velmi výrazná. Singapur je těžké milovat, ale lze ho obdivovat za ekonomický růst a dokonalé služby. Nikdy jsem se ale nesmířila s jejich všudypřítomnou sebecenzurou, která mi připomínala Československo konce osmdesátých let, i když oni tvrdí, že jsou to konfuciánské hodnoty. Režim jim zajišťuje živobytí a nemají se špatně, ale nemohou moc otevřeně kritizovat svou vládu a hlavně soudnictví. Přitom si přejí více politických svobod. Naprosto děsivá jsou potom lokální média v rukou jedné strany. Není to svobodná společnost v západním slova smyslu. A to moc lidí vychovaných na západě prostě nevydrží. □

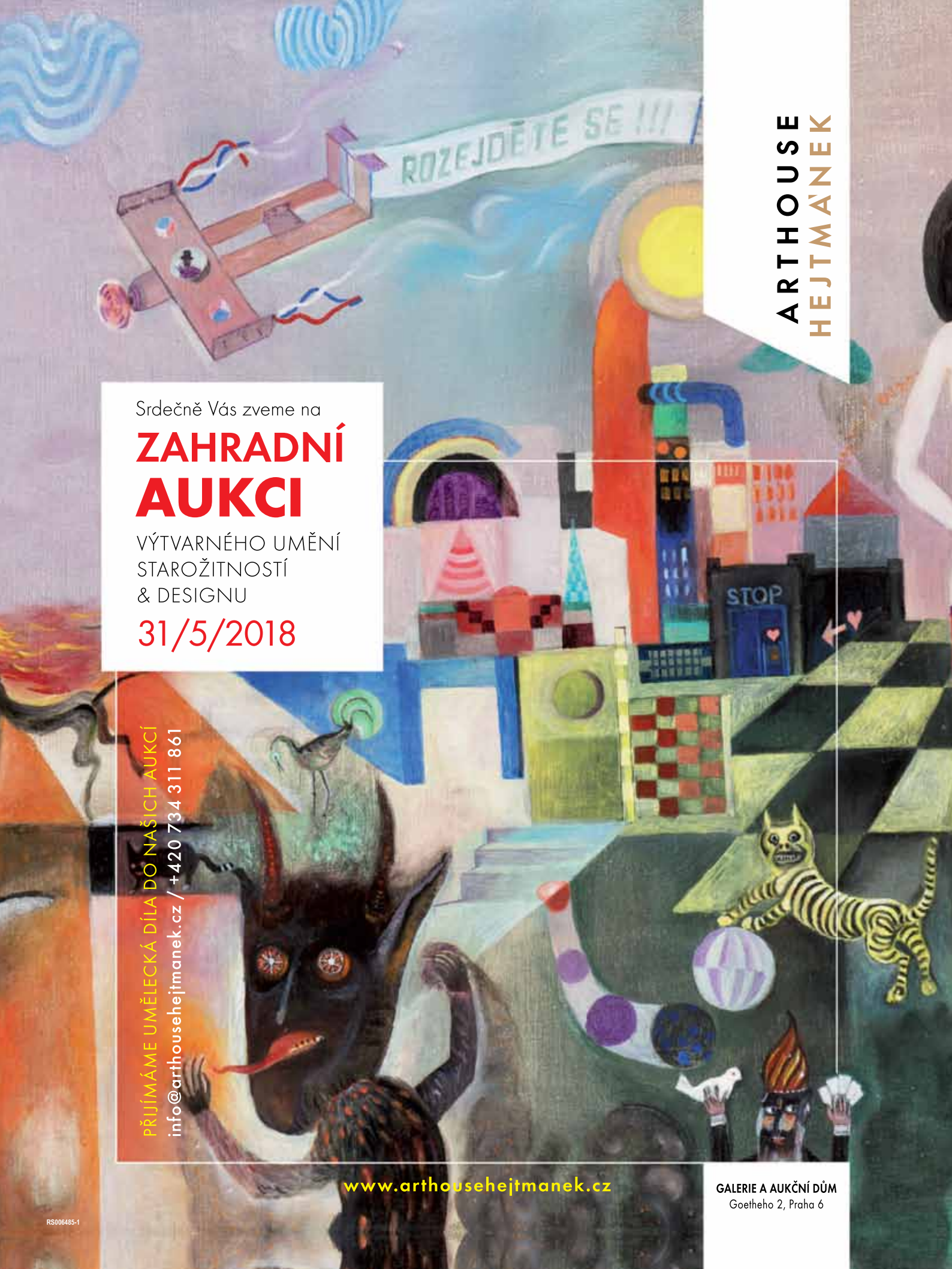

ARTHOUSE
HEJTMÁNEK

Srdečně Vás zveme na

ZAHRADNÍ AUKCI

VÝTVARNÉHO UMĚNÍ
STAROŽITNOSTÍ
& DESIGNU

31/5/2018

PŘIJÍMÁME UMĚLECKÁ DÍLA DO NAŠICH AUKCÍ
info@arthousehejtmanek.cz / +420 734 311 861

www.arthousehejtmanek.cz

GALERIE A AUKČNÍ DŮM
Goetheho 2, Praha 6

RS006485-1

NEBÁT SE TOHO, CO JE VENKU

S ředitelem Skautského institutu Milošem Říhou o skautingu v měnícím se světě

ANDREA PROCHÁZKOVÁ, KATEŘINA MÁZDROVÁ

Vznikl před sto lety, ale stále fascinuje desítky a stovky dětí, které se přidávají do skautských oddílů. Co je tak lákavého v dnešní technologické době na něčem tak archaickém, jako je být odkázán sám na sebe v noci v lese, vidět s kamarády východ slunce či dokázat rozdělat oheň? „V tu chvíli víte, že zažíváte něco opravdového," říká Miloš Říha.

Omlouvám se za zvědavost, ale jak jste přišel ke své skautské přezdívce Šípek?

Dlouho jsem to držel v tajnosti, ale už jsem to někde odtajnil, takže to klidně řeknu i vám. Původ přezdívky není od šípkového keře, jak by se dalo předpokládat, nýbrž od Rychlých šípů, jako kluk jsem je doslova hltal, ale byl jsem docela malý, proto ta zdrobnělina.

Proč vlastně skauti neradi mluví o tom, jak jejich přezdívka vznikla? Jde o něco intimního?

Takhle to není. Spíše za řadou z nich stojí nějaká veselá historka, někdy až trapná, takže se s tím nejspíš mnohým nechce svěřovat.

Kdo vás ke skautingu přivedl?

Moje teta na Moravě nám o prázdninách – mně, bráchovi a bratrancům – čítávala foglarovky před spaním. Uchvátily mě tajemnem, ke kterému jako dítě tíhnete, touhou zažít dobrodružství spolu s partou kámošů, na které je spolehnutí, sdílet s nimi hodnoty, které jsou ve skautingu obsaženy, třeba že je lepší mluvit pravdu než lhát. Foglar to zkrátka uměl uchopit, odvyprávět.

Toužil jsem se do skautského oddílu dostat a někdy ve druhé třídě mě tam přivedl táta, ačkoli on sám nikdy skautem nebyl, oddíl mu doporučil jeho známý. Přišel jsem tam někdy zjara, v létě jsem odjel na měsíc na první tábor a vrátil se z něj tak nadšený, že do nového školního roku nás do oddílu naskakovalo už deset lidí ze stejného sídliště. To je vlastně podstata skautingu – nešíří se přes nějaké reklamy, billboardy, nábory, šíří se přes dobrou zkušenost. A já tím svým nadšením tehdy nakazil ostatní.

Co vás nadchlo?

Když je vám osm devět a dostanete se do prostředí, kde jste tak nějak odkázán sám na sebe, přitom se ale můžete spolehnout na ostatní, zažijete východ slunce, naučíte se rozdělat oheň, překonáte strach strávit noc v lese... To je tisíc a jeden zážitek.

Do jakého oddílu jste přesně chodil?

Do čistě klučičího 319. oddílu na pražské Klamovce, spadajícího pod 58. středisko Mawadani. Jeho historie sahá až někdy do roku 1929, kdy P. Metod Klement založil něco jako skautský oddíl pro ministranty, prý „aby ta cháska ministrantská jen tak neludračila". Říkali si Legio Angelica. Tehdy to pro ty kluky asi byl skutečně podstatný životní zážitek a po druhé světové válce někteří z nich založili opravdové skautské oddíly. Mezi nimi i tenhle náš, do kterého jsem chodil a pak jsem ho také několik let vedl.

Jak hodně záleží na jednotlivých dílcích té skládačky, jež tvoří skautský oddíl – na partě? Na vedoucím? Jaká je náplň činnosti?

Skutečnou podstatou skautingu je cosi, čemu se říká skautská výchovná metoda. Je to promyšlený a vy-

FOTO HAVLÍN

vážený pedagogický koncept, který v době svého vzniku před sto lety byl naprosto převratný a funguje dodnes. Do skautingu patří příroda ve smyslu opravdového prostředí, kde je člověk odkázaný sám na sebe. To vše dohromady, přirozené prostředí a společenství, tvoří úžasně formativní zážitek, s jakým se třeba ve škole úplně nesetkáte. Přirozenou součástí kultury oddílu je taky to, že se starší starají o ty mladší a že dospělí, vedoucí, v něm nepůsobí jako nějací diktátoři, kteří přikazují, co se má dělat, ale spíše jako průvodci, kteří dětem dávají prostor a bezpečný rámec. Takže tohle všechno se musí v onom skautském puzzle sejít, zapadnout do sebe.

ZAŽÍT ŽIVOT JINAK

Skauting vznikl před sto lety. Proč by měl být dnes důležitý?

Protože přináší lidem do života klíčové věci, které jsou v současnosti možná ještě větší hodnotou než dřív. Člověk se učí kooperovat s ostatními v nějakém týmu, zažije pocit odpovědnosti za někoho jiného, je postaven před náročné úkoly jako před výzvu. A jak už jsem říkal, vše navíc probíhá v nějakém přirozeném prostředí, a to je dnes taky určitá vzácnost. Díky přírodě si uvědomíte, že zažíváte vážně něco opravdového a že to zažíváte spolu s kamarády, jste součástí komunity.

Je podle vás dnešní role komunity a mezilidských vztahů jiná?

Je otázka, kde v dnešní době člověk vlastně opravdové společenství zažívá. Žijeme v časech, kdy se v podstatě polovina manželství rozvádí. A nejen že se rozpadá koncept rodiny, ale ze společnosti vymizel i generační dialog, kdy by děti trávily hodně času s prarodiči. Je to zvláštní. Já si myslím, že skautský oddíl totiž není jenom jako kroužek. Je to zároveň prostředí, kde je běžné a normální mluvit pravdu, být slušný a hrát fér. A pak se to stane běžnou součástí toho, jak ten člověk funguje. A otázka je, kde jinde něco takhle samozřejmého člověk může zažívat.

Daří se skautingu reagovat na dnešní dobu?

V rámci Junáka – českého skauta, což je organizace, která zaštiťuje i náš Skautský institut, se objevují liberálnější i konzervativnější názory, jakým způsobem některé nové věci pojmout. Ale shoda panuje v tom, že tahle organizace se stoletou tradicí a šedesáti tisíci členy samozřejmě musí být schopna na současnost nějakým způsobem reagovat. Je-li pro děti nějakým způsobem fascinující moderní technologie, tak do určité míry se tenhle zájem musí vnímat, musíme se mu snažit rozumět a nějak s tím pracovat. Jako největší organizace svého druhu by podle mého názoru dokonce Junák neměl jen reagovat na trendy v pedagogice, ale měl by je i nastolovat.

Vy sám jste spíše zastáncem onoho liberálního, nebo konzervativního proudu?

Spíše tyto nálepky nepoužívám. Připadá mi, že v dnešním rychle se měnícím světě snadno ztrácejí obsah. Co bylo liberální v devadesátých letech, je třeba dnes konzervativní. Skauting by se velmi pevně měl držet hodnot, o kterých vypráví víc než sto let. Že sebemenší dobrý skutek plodí další dobré skutky. Že člověk má být schopný převzít odpovědnost sám za sebe a být prospěšný ostatním. Zároveň ale říkám, že skautské hnutí musí být schopno intenzivní odborné diskuse o tom, jakým životním stylem společnost žije a jaký je právě v takové společnosti kontext skautingu. Snadno by se mohlo stát, že nabízíme skauting jako formu osobního rozvoje, ale nikdo nám nebude rozumět, protože budeme pracovat zastaralým způsobem a mluvit archaickým jazykem. Myslím ale, že to současnému skautskému hnutí u nás nehrozí, už jen proto, že v posledních letech přibylo dvacet tisíc nových členů.

A kdyby za vámi přišli mladí a ptali se vás, co jim může skauting ve 21. století oproti jiným institucím nabídnout, co by to bylo?

Zaprvé naučit se učit. Žijeme ve světě, který se mění opravdu velmi rychle – od toho, jak vnímáme veřejný prostor, až po vztahy nebo práci. A v takovém světě často rozhoduje o pocitu úspěchu v životě schopnost se neustále učit a umět si najít lásku k osobnímu rozvoji.

Zadruhé prožít opravdovost, kterou jsem zmiňoval hned na začátku. Protože zažít na vlastní kůži třeba pocit, aby bylo teplo, to jsou vlastně hrozně hodnotné momenty, které vám potom v životě dávají oporu při zvažování, co je opravdu důležité. A poslední věcí je osvojení si schopnosti se pro něco skutečně rozhodnout a jít si za tím.

Jak se učí „umět se rozhodnout“?

Skauting je něco, co vás k tomu rozhodování a k odpovědnosti tak nějak přirozeně nutí. Když je vám dvacet a stanete se vedoucím skautského oddílu, kde máte na starosti dvacet nebo třicet dětí, tak v tu chvíli to není hra, ale je to skutečná a velká odpovědnost.

Zmiňoval jste, že dnes jsou hodnoty možná mnohem důležitější než dříve. Jak jste to myslel?

Myslel jsem to tak, že možná tyhle tři prvky, nebo minimálně ono rozhodování se, byly dříve mnohem běžnější součástí života, než jsou dnes. Ano, člověk může prožít svůj život tak, aniž by se pro něco zásadního rozhodl, chtěl se něčemu novému učit a věnovat, nebo aby chodil do lesa. Ale podle mého názoru je to hrozná ztráta pro život, protože člověk je pak náchylnější začít se – často v pozdějším věku – bát „toho nového“ a toho, co je „venku“.

Po prezidentských volbách se mluvilo o rozdělené společnosti. Souhlasíte s tím? Jak byste tedy tuhle společenskou dělicí linii pojmenoval? A jak to vnímáte jako skaut?

Je důležité říct, že společnost byla v nějakém smyslu a nějakým způsobem rozdělená vždycky – ale podle mého názoru dnes vidíme jeden hlavní důvod tohoto dělení. V zásadě si myslím, že takovou tou dělicí čárou je strach, takový nějaký esenciální, prostě bytostný strach.

Z čeho?

Je to pocit vztahu k vlastní budoucnosti a k tomu, jak ji můžu ovlivnit, jak velkou příležitost mám rozhodovat o svém životě a využívat všechny příležitosti. V Česku je totiž na jedné straně velká část populace, která právě z toho, že se ten svět mění tak rychle, má radost a bere to jako zdroj svých možností, další výzvu. Dnes nemusíte být spojeni jen s rodným regionem, navíc většinou umíte cizí jazyky, můžete v zásadě pracovat kdekoli, můžete ve velké části Evropy platit stejnou měnou, nemusíte překonávat žádné hranice. Je to historicky bezprecedentní příležitost pro obrovskou skupinu lidí. Zároveň je tu ale část lidí, která je přirozeně z takového stavu věcí vlastně frustrovaná, protože všechna možná média a sociální sítě jim ukazují tenhle úspěšný příběh světa 21. století, ale oni mají pocit, že na tom vlastně participovat nemůžou.

Dospělí nepůsobí v oddílech jako nějací diktátoři, kteří přikazují, co se má dělat, ale spíše jako průvodci, kteří dětem dávají prostor a bezpečný rámec.

Otázkou je, zda mohou.

Já si myslím, že skutečně spíše nemůžou. Není to něco, s čím se nedá pracovat, ale je podstatné tenhle strach pojmenovat a vnímat. Pokud si spočítám, že lidí, kteří se cítí ohrožení – a rád bych podotkl, že to nejsou nevzdělaní lidé, jak se často tvrdí –, je polovina společnosti, tak se to do výsledků voleb muselo promítnout. Jistá garnitura politiků cítí, že tahle skupina lidí, která má strach, bude snadněji manipulovatelná. Pokud je pro budoucnost naší společnosti tedy nějaké klíčové téma, tak je to určitá empatie a prostor pro pochopení lidí, kteří podobný strach zažívají. Mnozí velmi oprávněně, protože se zkrátka vůbec reálně nemají tak dobře. V Česku je milion lidí v exekuci. To je ohromné číslo. I přes úspěchy dnešní společnosti je třeba nezapomínat na slabší.

Co by se proto mělo dělat?

MILOŠ ŘÍHA (33) se narodil v Praze. V osmi letech vstoupil do 319. skautského oddílu na pražské Klamovce. Vystudoval gymnázium a bakalářská studia sociologie a demografie na Univerzitě Karlově. Nejprve se věnoval strategickému plánování, jež se týkalo veřejného prostoru, v roce 2014 se stal ředitelem Skautského institutu. Je také spoluatorem blogu Bezjablka.cz, texty vyšly i knižně. Kniha *Skautské vize* z roku 2014 vznikla na základě stejnojmenného cyklu kavárenských debat s různými osobnostmi společenského života. Vyšly mu dvě sbírky básní.

Je nejspíše potřeba, aby častěji nahlas znělo, že je důležité se nových věcí nebát jen proto, že jsou nové. A to nejen od skautů, občanských aktivistů, ale i od zbývajících politiků a veřejných činitelů. Takže si myslím, že by se mělo neustále opakovat, že není hanba strach cítit. Ale je hanba se nechat skrz tenhle strach manipulovat. Elity politické i intelektuální si musí připustit, že strach této části společnosti je třeba vnímat, neposmívat se mu. Může být někdy iracionální, ale rozhodně může být velmi reálný ve svých důsledcích. Právě třeba v různých volbách a v postupné korozi demokracie, jak ji známe.

SKAUTSKÉ STOLETÍ

V říjnu to bude pět let, co jste založili Skautský institut. Proč vůbec vznikl?

Na začátku stálo jedno velké téma identity a sounáležitosti, co vlastně znamená cítit se skautem v této proměnlivé době. Tehdy jsme rozvinuli portfolio různých projektů, třeba Skautské století ve spolupráci s Post Bellum, zaměřené na pamětníky, nebo třeba projekt Skautská vize, ve kterém jsme se setkávali a debatovali s různými lidmi, kteří skautingem prošli. Tak vznikla myšlenka Skautského institutu, který stojí na třech tezích. Zaprvé pečujeme o paměť skautingu, vyprávíme jeho příběh. Zadruhé je to něco jako think-tank, což je slovo, které patří spíše do politiky, ale je třeba si uvědomit, že skautskými oddíly prošlo na 750 tisíc žijících lidí, takže nám přijde důležité debatovat s nimi o tom, co jim skauting dal, v čem jsou úspěšní… Je to hrozně zajímavá věc pro společnost jako celek. A třetí věcí je to, že Skautský institut je takový inkubátor, prostředí, které nabízí, že pokud máš zajímavý nápad, myšlenku, neboj se s ní přijít, my se tím budeme zabývat. Což pro organizaci, které je sto let, je hodně důležitý princip, že z podstaty věci netíhne k tomu zachovávat léty prověřený status quo, ale je otevřená novým nápadům.

Jak přemýšlíte nad otevřeností institutu neskautům?

Na našich akcích se příchozích neptáme, jestli jsou skauti nebo ne. Tvoříme program o zásadních a zajímavých tématech dneška – jako je boj proti dezinformacím, různé workshopy, ale i třeba kurzy informatiky. Zároveň jsme otevření i spolupráci s dalšími organizacemi a institucemi. Pod hlavičkou Skautského institutu dnes realizujeme přibližně pětasedmdesát akcí měsíčně, které jsou volně přístupné. Na několika místech Česka.

Kdybyste měl vybrat to nejzásadnější, praktické, co vám skauting dal, co by to bylo?

Mít možnost zažít různé role v týmu. Ve skautingu probíhá vše ve společenství. A já se v něm pohyboval od opravdu malého dítěte přes dospělého instruktora vzdělávacích kurzů až po ředitele.

A cítíte se jako současný ředitel Skautského institutu spíše manažerem, nebo skautem?

To se takhle nedá porovnávat. Jsem skaut, protože jsem se k hodnotám skautingu přihlásil. Manažerem jsem navíc, protože mám za chod Skautského institutu nějakou odpovědnost. Ale není to tak, že by se to někde vylučovalo – ty hodnoty by se měly promítat do vašeho chování, ať děláte cokoli.

Když se vám podařilo vyjednat pro Skautský institut pronájem domu ze 14. století na Staroměstském náměstí, psal se rok 2015. Tehdy jste si přál, aby to bylo místo, které „vychovává lidi tak, aby měli chuť zanechat svět o něco lepší“. Daří se to?

Uvedu příklad. Tak dva roky zpátky za námi přišla parta z Brna, že je baví, co tady děláme, a že se o něco podobného chtějí pokusit v Brně. Domluvili se tam s radnicí, dostali pětipatrový barák, a dneska už se tam konají desítky akcí za měsíc. Podobně se to začalo hýbat v Plzni a Olomouci, brzy se něco obdobného rozjede v Kolíně. Tím, že inspirujeme party mladých lidí, že otevřou veřejný prostor – a tím nemyslím jen barák, ale že udělají třeba jednu dvě vzdělávací akce za měsíc v kavárně, vnesou tam témata, která je zajímají –, to je role, kterou dospělí skauti a skautky v dnešní době mají hrát. Něco, čím mohou a mají zanechat svět o něco málo lepší. □

Čtvrtý, závěrečný díl slavné neapolské ságy

Samota jako životní cesta

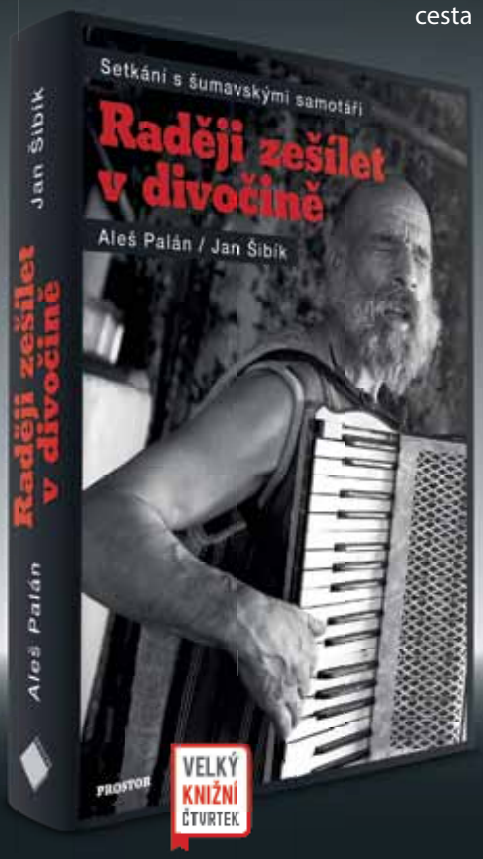

Historie slavného cyklistického závodu

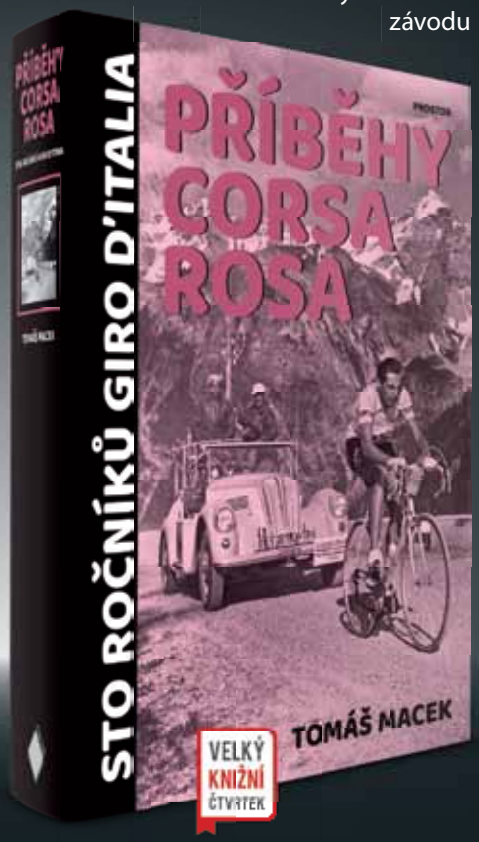

KNIŽNÍ NOVINKY JARO 2018

Čeští umělci v soukolí dějin

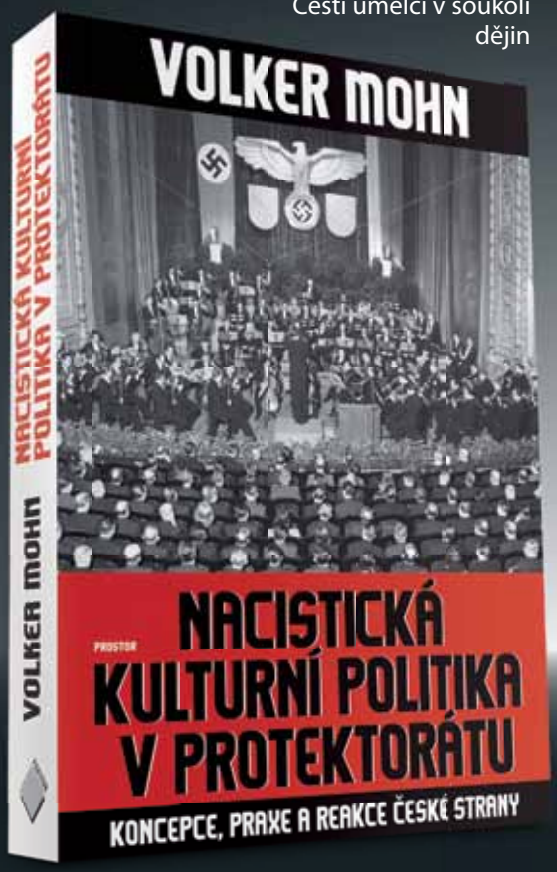

Americký bestseller o možném kolapsu demokracie

Děsivé skutečnosti, kterým mnozí na Západě odmítají uvěřit

PROSTOR

KVALITNÍ KNIHY SE OBEJDOU I BEZ ČTENÁŘŮ

RS006451-1

NENÍ TO JEN FLIRT

S Václavem Marhoulem o rovnici o třech neznámých a boji o každý milimetr

JINDŘIŠKA BLÁHOVÁ

Malé dělo nepatří ke standardní výbavě kanceláří filmových producentů. Václav Marhoul ale jedno takové ve své kanceláři má. Na jeho identitu vojáka – je majorem v záloze – odkazují i zástava v koutě nebo patriotismus, který se promítl do jeho filmu Tobruk, jenž zachycuje působení československých vojáků během druhé světové války v Africe. Od vojenského hrdinství se aktuálně posunul k civilnější válečné zkušenosti. Právě je uprostřed natáčení velkofilmu o židovském chlapci podle bestselleru spisovatele Jerzyho Kosińského Nabarvené ptáče, který připravoval devět let. S rozpočtem přes sto šedesát milionů korun jde o jeden z nejdražších českých snímků. Krátkou „ochutnávku" z natočeného materiálu předvedl v únoru na trhu na festivalu v Berlíně. „Poprvé po letech jsem se vracel s pocitem, že mě a Ptáče začali snad brát vážně," říká muž, který za filmem stojí jako svatá trojice: v roli producenta, scenáristy i režiséra.

U tak náročného natáčení vždycky až do konce hrozí, že film nevznikne. Už jste za tímhle rizikem?

Natáčení je naplánované na rok a půl, plus osm měsíců postprodukce. Jistotu, že film dotočím, budu mít za pár měsíců. Jedno vím jistě – že bych nedopustil, aby vznikl v nějaké okleštěné podobě třeba kvůli nedostatku peněz. Spíš nevznikne, než aby vznikl kompromis. I navzdory proinvestovaným milionům. Pokud na tom děláte devět let, dělat kompromisy jen kvůli penězům nepřichází v úvahu. To se radši nechám zavřít do vězení pro dlužníky.

Prý jste měl tři krize…

Všechny byly už při přípravě. A všechny měly společného jmenovatele – právě to, že došly peníze. Dvakrát mě zachránili sponzoři a jednou jsem si půjčil od svého největšího přítele Jaroslava Rónyho. Půjčoval mi i po vyhazovu z Barrandova, abych mohl rozjet firmu, ve které teď sedíme. Další investory jsem musel najít pro natáčení: Eduarda Kučeru, jednoho z majitelů Avastu, a Vladimíra Maříka, jednoho z majitelů firmy CertiCon. Oslovil jsem kolem sto sedmdesáti firem a bohatých jednotlivců. A z nich nakonec vyšli jen tihle dva.

Aby se takový film zaplatil, musí uspět mimo Česko, což není automatické. Bojíte se, že to nedopadne?

Měřítko úspěchu může být i komerční – ovšem komerčně může uspět i blbý film, kdežto u *Ptáčete* jde také o umělecký úspěch. A jako režisér pak musím hlavně obstát sám před sebou. Musím vědět, že jsem udělal maximum, co jsem mohl. Jinak problém našeho podnikání je o tom, že film jde na trh za tři čtyři roky od začátku příprav a netušíte, co se bude odehrávat, jaké emoce a trendy budou trhem zmítat. Jaká bude konkurence. Je to rovnice o třech neznámých, kterou postupně počítáte a dosazujete do ní, až to nakonec nějak vyjde.

Každopádně se vám podařilo získat slušné proměnné – hvězdy jako Harveyho Keitela nebo Stellana Skarsgårda. Jaké bylo namlouvání?

S Harveym Keitelem rok. Potkali se s mojí agentkou Tatianou Detlofson na festivalu v Locarnu. Říkal, že se mu točí v Evropě dobře a že by po *Mládí*, které točil s Paolem Sorrentinem, rád udělal něco dalšího. Tatiana zmínila můj projekt – a protože znal román, začalo ho to zajímat.

I když je to malá role?

Všichni kromě hlavní postavy chlapce mají malé role. Film má deset kapitol a v každé proti němu vystupuje nějaká hlavní postava. Takže Harvey je jednou z hlavních postav jedné kapitoly.

***Nabarvené ptáče* režírujete, produkujete, jste autorem scénáře. Nevěříte nikomu jinému?**

Znám všechny ty tři Marhouly a vím, že si navzájem věří a že si pomáhají. Další scenárista by u mě nefungoval, jsem samotář. A z producentů, které znám, by to už všichni dávno vzdali. Ale dramaturgové jsou potřeba. Měl jsem jich osm.

Chcete, aby celý projekt byl vaše dílo?

Ale ne. Ne!

Co je na tom špatného?

Nic, jen se mýlíte. Když chcete dovést takový projekt do konce, musí se do něj scenárista, producent a režisér úplně ponořit. A opravdu neznám nikoho, kdo by to vydržel devět let bez přestávky, aniž by si odskočil k jinému filmu nebo k seriálu. Je to taky o lásce k předloze. Zamilujete se do nějakého příběhu a máte potřebu ho zpracovat. A nejde o flirtování s úspěchem.

Pokud tedy nejde o úspěch, s čím byste byl po těch letech spokojený?

Když diváky zasáhnou emoce, které se snažím ztvárnit. Kdyby odešli z kina s úplně stejným poci-

VÁCLAV MARHOUL (58) je režisér, producent, scenárista a herec. Narodil se v Praze. V roce 1984 absolvoval FAMU, působil také jako herec v Divadle Sklep a v Pražské pětce, v roce 1987 byl spoluzakladatelem umělecké skupiny Tvrdohlaví. Po listopadu 1989 byl sedm let generálním ředitelem filmových studií AB Barrandov. Po odchodu z funkce v roce 1997 založil vlastní společnost SilverScreen. Jako režisér a scenárista je podepsán pod filmy *Mazaný Filip* (2003) a *Tobruk* (2008). V roce 2010 získal práva na natočení filmu podle románu polského spisovatele Jerzyho Kosińského *Nabarvené ptáče*, za jehož scénář získal v roce 2013 na Filmovém festivalu v Cannes zvláštní uznání poroty – Cenu Krzysztofa Kieślowského.

(Černobílé fotografie jsou z připravovaného filmu Nabarvené ptáče, barevné byly pořízeny při natáčení tohoto snímku na Lipně.)

tem jako po přečtení knížky a kladli sami sobě ty samé otázky.

O jakou emoci přesně usilujete?

Ptáče je mnohovrstevnatý román a je emocí plný. Jeho podstatu nelze zhustit do pár jednoduchých vět, které by mohly vyznít jako floskule. Řekněme, že zásadně vede k přemýšlení o tvoru jménem člověk. O důvodu, podstatě a smyslu jeho bytí.

Nebyl jste po přečtení knihy vyčerpaný zjištěním, že člověk je vlastně zrůda?

Nebyl. Třetina lidí z mého okolí tu knihu nedočetla. Nedostali se za stranu třicet pět, kdy se odehraje první brutální scéna. Chápu je, protože to není jednoduché čtení. Druhá třetina to sice dočte, ale ustrne na těžké a násilné formě. Ale násilí a brutalita jsou jen logickými důsledkem povahy událostí. Důležitý je obsah a otázky, které vyvolává. Kosiński nemoralizuje – a já film točím tak, abych tomu dostál.

Měnilo se postupně vaše vnímání knihy?

Ne. Jen tím, jak stárnete a víc vnímáte věci kolem, zjišťujete, že většina se jich pořád opakuje. Jako kdyby lidský osud každou stránku *Nabarveného ptáčete* jen orazítkovával. Co se odehrává v knize, děje se znovu teď, každý den, tuhle vteřinu. Jen v jiných reáliích, jinde a s jinými lidmi.

Jsou lidé z podstaty zlí?

Jsou stejně zlí jako dobří. Je to věčný boj světla a tmy. Dobra a zla, lásky a nenávisti, zdraví a nemoci. Moc a beztrestnost generují zlo. Vezměte si Afriku, Blízký východ, Islámský stát... Jsem ale přesvědčený, že proti tomu stojí jako vyvažující prvek to, co je v životě nejdůležitější – láska, děti, kultura. V mládí se člověk lásce vysmívá, ale čím dál tím zřetelněji si uvědomuji, že je tím nejdůležitějším. Z lásky se rodí humanita, úcta k životu, empatie. I o tomhle je *Nabarvené ptáče*. Ale protože bez světla neexistuje tma, nabízí se otázka, jestli to nakonec není přesně tak, jak má být.

Svět se radikalizuje a rostou obavy z budoucnosti. Někdo tvrdí, že jsme až podezřele dlouho žili v míru. Schyluje se k něčemu, co bude testovat zlo a dobro v nás všech?

Jednadvacáté století se podle mě nebude lišit od minulého. Svět se bude dál propadat do násilí a zabíjení nepřestane. Na druhou stranu nečekám, že by vypukla třetí světová válka. Svět je propojenější a válka stojí obrovské peníze. Svět bude zachvácený lokálními konflikty a náboženskými válkami. Bude to pravděpodobně století terorismu. Útoky nebudou ustávat – my se s nimi jen postupně naučíme žít.

Co vnímáte jako největší problém české společnosti?

Odklon od toho zásadního, čemu jsem věřil a věřit budu nadále – od masarykovských ideálů nebo ideálů Václava Havla. Hrdě říkám, že jsem havloid a dobroser. I když jsou svoboda a demokracie dnes v některých souvislostech vyprázdněné, na oněch ideálech trvám a trvat budu: humanita, úcta k demokracii a ke svobodě, odpovědnost za svůj život.

Pro Václava Havla jste v roce 1989 uspořádal první prezidentský Silvestr na Smíchově. Jak jste se k tomu dostal?

S Václavem Havlem jsem se znal od roku 1986. Byl fanoušek Pražské pětky a Tvrdohlavých. Měl jsem ho vždycky strašně rád, protože si dovedl dělat legraci i sám ze sebe. Kromě toho byl chytrý a vědomý si svých slabostí a chyb. Když byl zvolen prezidentem, Olga Havlová mě požádala, zda bych ten Silvestr nezorganizoval.

MANAŽER ZA SOCIALISMU

Měl jste na to zkušenosti. V osmdesátých letech jste dělal manažera Divadlu Sklep, všem souborům Pražské pětky a pak i výtvarné skupině Tvrdohlaví. Jak fungoval manažer za socialismu?

Bral na sebe prudu žádostí o povolení. Často ale úspěch závisel na konkrétních lidech, kteří nám třeba drželi palce a byli ochotní pomoci. Třeba film *Pražská pětka*

FOTO NA DVOUSTRANĚ JAKUB ČECH

by nevznikl nebýt Karla Czabana, který vedl na Barrandově dramaturgickou skupinu pro mladé režiséry.

Na Barrandově jste pracoval několik let rovnou po FAMU. Tu jste studoval od roku 1979. Jaká tam byla atmosféra na sklonku normalizace?

Úžasná. Sešli se tam skvělí lidé. Napáchali jsme spoustu věcí s ostatními uměleckými školami. Všechny ty happeningové akce, parníky, koncerty, recitace, projekce... Nazývám ty časy bohatýrskými, i když o průšvihy nebyla nouze. Zlomem byl rok 1982, kdy umřel Brežněv. Bylo cítit, jak se sovětský obr potácí. I když nás nikoho nenapadlo, že by to znamenalo začátek konce. V roce 1983 mi ještě jako vzornému studentovi nabídli vstup do strany, který jsem odmítl. Ať mí rodiče byli jacíkoli, mě a mého bratra vychovali k tomu, abychom mluvili pravdu, takže jsem měl pocit, že těm, kdo mi kandidaturu nabídli, rozsvítím v hlavě. Že jim řeknu, jak to je. Výsledkem byl vyhazov ze školy, ale po odvolání mi bylo umožněno si zopakovat ročník.

Jací tedy byli vaši rodiče?

Klasičtí osmašedesátníci. Celý život věřili, že socialismus je dobrá věc. Že existuje třetí cesta. Byli oba levicoví, zatímco já jsem liberální pravičák. Ale ta cesta byla dlouhá. Když vyšla Charta 77, nevěděl jsem, kdo je Va-

FOTO JAKUB ČECH

culík nebo Havel. Neslyšel jsem o Miladě Horákové. Až na vysoké škole jsem si mozaiku začal skládat. Dopracoval jsem se k tomu, že komunismus je nejvíc pomýlená myšlenka a v principu zásadně odporuje koloběhu života a přírody, kde si všichni nejsou a nemůžou být rovni. A zároveň jsem se tím dopracoval i k poznání, že o tento utopický ideál lidé nepřestanou usilovat.

I tenhle názor byl za tím, že jste už krátce po 17. listopadu vedl stávkový výbor na Barrandově?

Mým osudem je, že vždy vlétnu po hlavě do průšvihu. 17. listopadu jsem byl na Národní třídě a o pár dní později jsem si jel na Barrandov vyzvednout věci do produkce. Z rozhlasu po drátě se ozvalo, že se chce vedení vyjádřit k událostem 17. listopadu a že zaměstnanci mají přijít do ateliéru č. 6. Zastavil jsem se tam ze zvědavosti. Bolševici z barrandovského vedení začali před dvěma tisícovkami lidí vykládat, že se dialog nevede na ulici a kdoví jak to na Národní bylo. A mně ruplo v kouli. Prodral jsem se dopředu, skočil na pódium, vzal mikrofon a řekl: „Vy jděte do prdele a my zahajujeme stávku." Nebo tak nějak. A tím to začalo.

„Vydržel" jste to ale sedm let…

Nastoupil jsem s tím, že Barrandov vytáhnu z bahna a odejdu. Jenomže z Barrandova se stalo mé dítě a já to bral jako otázku cti. Ale nebyl to můj život. Byl jsem navíc svázán mnoha věcmi a akcionáři. V první řadě jsem svobodný člověk, který si celý pracovní život chce dělat to, co má podle něj cenu. Dělám a chci dělat filmy.

Takže Barrandov považujete za omyl?

Ano i ne. Znamenalo to sedmiletou ztrátu, zároveň to byla obrovská škola.

Udělal by dnešní Václav Marhoul při vedení Barrandova něco jinak?

Udělal. I když jsem to tehdy jako chybu necítil, dal bych si pozor, abych některé věci víc akcentoval. Hlavně co se týká hromadného propouštění z Barrandova na začátku roku 1991. Dopředu jsem se sešel se všemi zaměstnanci osobně po odděleních, vysvětlil jim situaci s tím, že se bude propouštět. Dodnes jsem přesvědčený, že to nešlo jinak. Pak jsem napsal dva dopisy. Jeden oficiální, že podle zákoníku práce je propouštím pro nadbytečnost. Druhý byl můj osobní, ve kterém jsem jim poděkoval za vše, co udělali. Ten dopis je ale zapomenutý. Měl jsem jej poslat o deset dnů později. Všem zůstalo v paměti jen to „propuštěn pro nadbytečnost".

Trh má se spojením „český film" problém. Takže mým největším nepřítelem na mezinárodním trhu je právě pověst českého filmu.

Přitom jste tu jen jako externista s Tomášem Vorlem připravoval jeho film *Kouř*.

Z Barrandova jsem odešel v roce 1986, dal jsem výpověď. Několik let jsem tam dělal asistenta produkce, ale přidělovali mi samé strašné filmy. Jediný trochu slušný byl *Papilio* Jiřího Svobody. Do občanky jsem dostal razítko „svobodné povolání" jako herec pantomimického souboru Mimóza, kde jsem dělal produkčního.

A jen o pár let později jste se stal ve třiceti generálním ředitelem Barrandova. Kde se ve vás bere ta ambicióznost?

To nebyla ambice.

Ředitelem Barrandova se přece nestává člověk bez ambicí, ani do projektu za stamiliony se nemůže pouštět člověk bez ambicí…

No to teda může. Nejel jsem na Barrandov, abych vedl stávkový výbor. Neudělal jsem *Mazaného Filipa* s jinou ambicí, než aby se lidé pobavili. Netočil jsem *Tobruk*, abych udělal velký válečný film. Netočím *Nabarvené ptáče*, abych měl ještě větší film. Funkce a ambice jsou mi ukradené. Ambicióznost je pro mě vždy spíš nezdravá. Půl roku jsem nabídky na vedení Barrandova odmítal, než mne Zdeněk Sirový, ředitel

Tím propouštěním jste se pro značnou část české filmařské komunity stal zdrojem největšího porevolučního traumatu.

Nejenom traumatu. Nenávisti.

Třeba pro scenáristu Vladimíra Körnera jste horší než normalizační kápo a hlavní dramaturg na Barrandově Ladislav Toman, který podle něj v sedmdesátých letech aspoň řekl, co proti člověku má. Vy jste se prý jen smál.

Smál… Mně do smíchu nebylo. Propouštěl jsem i své spolužáky, kamarády, známé. Bylo to peklo. Přišly výhrůžky smrtí, mně, mé mámě a rodině. Neříkám, že se toho dopouštěl právě Vladimír Körner. Jenže lidé jako on to vidí a chtějí vidět jen a jen takhle. O tom,

v jakém průšvihu Barrandov byl, když přišel o dotace, nechtějí slyšet. I před ně jsem se tenkrát osobně postavil, v Divadle Ypsilon. Přišly tam desítky dramaturgů, scenáristů, režisérů a všem jsem řekl, jak na tom Barrandov je, co se bude dít, že budu muset sáhnout k výpovědím.

Říkáte, že paradoxně za to mohli sami…

Ano, když v červnu 1990 odsouhlasili zrušení Ústředního ředitelství československého filmu, ve kterém spatřovali cenzurní orgán. Vylili dítě i s vaničkou. Nechápali, jak funguje československý film. Takže peníze, které doposud odváděly Ústřední půjčovna nebo Filmexport na Ústřední ředitelství, už neměly kam chodit – ty organizace si je nechaly a nebylo z čeho přerozdělovat. Na výrobu už nepřišla ani koruna.

Ekonomika je jedna věc, ale vy jste generaci starších filmařů označil za dinosaury, kteří nechápou realitu a musí odejít. Že v nové době přežijí jen ti nejsilnější. To jako problém nevidíte?

Ale to víte, že jo.

Barrandov jste později zprivatizoval spolu s dalšími pětadvaceti akcionáři. Vaší největší oponentkou byla tehdy Věra Chytilová, která se brala za státní podporu filmu. Alespoň podle toho, co se dá vyčíst z dobových médií, byl váš vztah hodně vyhrocený…

Začátkem sváru byl projekt o Boženě Němcové. Přišla tehdy na Barrandov s tím, že jej chce natočit za třicet milionů. Dnes by to bylo sto osmdesát milionů. A přišla v situaci, kdy nebylo ani na uhlí. Řekl jsem jí, že scénář ani nebudu číst, že na film nemáme a mít nebudeme. Pak se z ní stala moje životní nepřítelkyně – protože jsem jí zničil životní sen. Nepochopila, že to nešlo. Nicméně i tak začala znovu bojovat za státní kinematografii.

Zároveň jste se během privatizace dostal k obrovskému majetku, který vám později přinesl peníze.

Když myslíte… Měl jsem velké plány, jak bude Barrandov vypadat, jak sem přitáhneme zahraniční produkce. V roce 1996 mě ale zničila Moravia Steel, když jsem nebyl schopen zabránit navýšení základního jmění. Měl jsem sice předkupní právo a v akciích jsem byl milionář, ale to byly jen potištěné papírky. Protože jsem neměl peníze, kterými bych uhradil podíl z nově emitovaných akcií, spadl jsem na minimum a s dosavadními akciemi jsem si mohl vytapetovat.

Byl jste jednou z klíčových figur transformace českého filmu na začátku devadesátých let. Jak vidíte český film dnes?

Každý rok vzniknou dva nebo tři filmy, které by obstály i v mezinárodní konkurenci.

Se spojením český film ale máte problém. Říkáte, že *Nabarvené ptáče* není český film, ale film českého režiséra.

Nabarvené ptáče čistě fakticky není typický český film, ale evropská koprodukce, i když s českou majoritou. Obsazení je mezinárodní, nemluví se v něm česky. Nicméně na trhu je brán jako český film. A trh – ne já – má se spojením „český film“ problém. A kvůli tomu mají problém i filmy, které si to nezaslouží. Na základě reakcí, které vnímám okolo sebe, je mým největším nepřítelem na mezinárodním trhu právě pověst českého filmu.

Jaká je?

Ze zahraničního pohledu tu nevzniká téměř nic komerčně ani umělecky zajímavého. V tomhle setrvačném chápání se český film dostal mimo hledáček zájmu prodejních agentů a distributorů. Český režisér či producent musí bojovat o každý milimetr, aby se dopracoval ke slušnému mezinárodnímu obchodnímu zastoupení. Zahraničí nás vnímá prizmatem šedesátých let, od té doby jsme z jejich pohledu na sešupu. Ale všechno má svůj konec. Chci věřit, že se to změní. □

MÁM V HLAVĚ ZAHRÁDKU

S Kamu o její vizi gastrocesty, efektu podrazu a salse ze cvrčků

KATEŘINA MÁZDROVÁ

Na rukou má sem tam jizvu od krájení, ale hlavně je má plné tetování, včetně kérek zeleniny. Pro své vaření ještě před dvěma lety užívala výraz punkové, prý proto, že se do všeho vrhala po hlavě. Dneska o sobě tvrdí, že se zklidnila, do nových projektů se ale vrhá dál. Všechny samozřejmě souvisejí s tím, co miluje nade vše – s vařením. „Pankáč jsem pořád, ale už takový organizovanější," říká o sobě. A pro své vaření a projekty s ním spojené má nový výraz – je to teď takové „Kamu hrou".

FOTO ARCHIV KAMU

Pro televizi jste před dvěma lety natočila cestopisnou gastroshow z Vietnamu, teď připravujete pokračování z Mexika. Vydala jste kuchařku, která okamžitě zmizela z pultů, máte svůj food blog… To už jste něco jako kuchařská celebrita. Cítíte se být celebritou?

Sláva mě nezajímá. A výraz kuchařská celebrita nemám ráda, protože uměle vytvořenou gastrohvězdou se může stát kdokoli – znáte to, mistr kuchař náhražka, mistr kuchař kůžička…

Já jsem šťastná, když dělám věci, které chci dělat, a daří se mi. Když se dařit přestane, tak se seberu a jedu jinam.

Nějaká „kamumánie" tu ale proběhla, jeden čas vás bylo všude plno.

Možná ano, ale už trochu brzdím, zkušenost mě naučila, že když začnete být v něčem úspěšná, vaše tvář se stane známější, vašimi plakáty polepí i tramvaje a na akcích si s vámi kdekdo chce udělat selfíčko, může se lehce stát, že najednou kolem sebe máte lidi, kteří na vás taky parazitují.

To jste zažila?

Bohužel. V roce 2016, když se připravovalo otevření restaurace Spicymama na Černém Mostě, se kterou jsem spojila svoje jméno. Myslela jsem si, že vlastní restaurací si splňuji svůj sen, že vstupuji do další životní etapy. Investoři, mimochodem to byli mí známí, mě na tom nechali makat tři čtvrtě roku – vymyslet celý koncept, názvem počínaje a sestavením týmu a menu konče, všechno od a do zet zprodukovat, zařídit…

Ve chvíli, kdy jsem restauraci nastartovala, kdy začali chodit lidi a bylo narváno, tak mě z projektu vykopli. Zpětně jsem zjistila, že to tak měli vymyšlené od začátku

– použít moje jméno jako tahák, a pak nazdar. Kromě toho, že vše skončilo právní cestou a nechutnými tahanicemi, jsem se z toho psychicky zhroutila.

To je ale možná riziko podnikání.

Jasně. Ale já jsem v tomhle taková samaritánka, že bych se rozdala, lidem věřím a jdu do všeho naplno. Najednou jsem neměla v ruce nic. Na druhou stranu, tenhleten moment se nakonec ukázal jako skvělý odrazový můstek k tomu, začít dělat věci jinak.

Kam jste se odrazila?

Koupila jsem si letenku do Malajsie. Já to tak mám: když mě něco naštve, zmizím hodně daleko.

Takže nakonec měl ten podraz docela dobrý efekt.

Ano, řekla bych, že jsem i díky tomu všemu tak nějak dospěla a taky se zklidnila. Pankáč jsem pořád, ale takový organizovanější. A snažím se už tolik nestresovat. Můj kluk mi říká: Představ si, že máš v hlavě něco jako zahrádku, a tu musíš okopávat a starat se o ni. A stres, to je plevel, kterým ti ta zahrádka zarůstá a který musíš okamžitě vyplít.

Takže když pak potkám nějakého naštvaného člověka, tak si hned říkám: Fuj, ten má ale zaplevelenou zahrádku!

KAMILA RUNDUSOVÁ (27), známá jako Kamu, je úspěšná food blogerka, autorka cestovatelského gastro show po Vietnamu i knihy *Nejbarevnější kuchařka*. Narodila se v Praze, z gymnázia v prvním ročníku odešla, protože se chtěla naučit něco o vaření. V osmnácti odjela do Londýna, kde vařila v restauraci Jamieho Olivera. Zkušenosti sbírala také na Novém Zélandu či v Austrálii, procestovala celou Asii. Pro Českou televizi připravuje pokračování kuchařského cestopisu, tentokrát po Mexiku, vyjít by jí měla také další kuchařská kniha.

FOTO ARCHIV KAMU

Takže jsem si dala – sama – Malajsii, Srí Lanku, Bali a Čínu, s malou přestávkou to bylo skoro pět měsíců. Měla jsem tak hodně času o sobě přemýšlet a srovnat si v hlavě, co přesně chci a co určitě nechci. Prodělala jsem si svou soukromou asijskou očistu a vrátila se jako nový člověk.

No a na co jste coby nový člověk přišla?

Že tohle byla odbočka, že jsem zabloudila a že se musím vrátit zpátky na hlavní cestu. Že být součástí něčího byznysu byl omyl, protože tak nejsem nastavená, a že je načase mít vlastní projekty, do kterých člověk směruje svoji energii. Že pro mě platí dělat si věci po svém a nenechat si do toho od nikoho kecat.

To zní hodně úderně. A jaký projekt jste vymyslela?

Padl nápad na kuchařku. Na Hithitu jsem rozjela na podporu jejího vzniku kampaň, potřebovala jsem něco kolem čtyři sta tisíc, ale nakonec se ta částka ještě vyšplhala, vybralo se přes šest set. Měla jsem tak peníze na to udělat dobrou knihu, kterou jsem si vydala sama. Teď připravuji pokračování.

SUŠENÝ HMYZ V HMOŽDÍŘI

Knih o jídle jsou desítky, v čem je vaše *Nejbarevnější kuchařka* jiná? A nepřispělo k jejímu úspěchu taky to, že máte na Facebooku a Instagramu přes čtyřicet tisíc fanoušků?

Určitě přispělo. Ono je blogování o jídle na Facebooku a Instagramu hrozně fajn, ale má takový jepičí život, a já se potřebovala posunout někam dál. Přitáhnout mladé lidi nejen k vaření, ale taky jim předat něco o zdravém životním stylu a poznatky a rady z cestování. Takže ta kuchařka je takové moje zrcadlo a zúročují se v ní tři moje vášně – pro vaření, pro cestování a pro psaní.

Pro jakou kuchyni je tedy jedna z vašich vášní, vaření, nejsilnější?

Mě zajímá jakákoli kuchyně, protože s tím je spojené cestování. Mám takové gastrovyznání, že z každé země, každé kultury a každé kuchyně něco čerpám. Ale určitě mě hodně baví asijská, pro její barevnost, chutě, pestrost, exotičnost, čerstvé bylinky, zeleninu, ovoce...

Jinak teď stříháme pro Českou televizi natočený materiál z Mexika, chci tím nakopnout zájem nejen

o tamní kuchyni, ale taky o mexickou historii a kulturu. U nás sice máme spoustu mexických restaurací, ale nikdo dost dobře nevíme, co je to opravdové Mexiko. Že to není jenom burritos a nachos.

No a z Mexika připravuji taky další kuchařku, něco jako průvodce pro lidi, kteří po téhle latinskoamerické zemi cestují – nejen recepty, ale také tipy, kde se dá dobře najíst, na jaký trh zajít… A taky příběhy, co se mi kde přihodilo.

A co jste pro sebe v Mexiku objevila vy nového?

O mně je známé, že okusím cokoli. Ve Vietnamu to byla všemožná embrya, kachní a podobně, zkusila jsem psí maso... Prostě to k tamní kuchyni patří. Jediné, čemu jsem se vyhýbala, byli brouci a hmyz, jejich pojídání mi přišlo nechutné, odporné. Vždycky jsem si říkala: Proboha, vždyť na světě je tolik dobrých věcí, proč bych měla jíst nějaký odporný brouky?

V Mexiku se to ale zlomilo. V jednom díle jdeme na trh s mexickým šéfkuchařem, nakoupíme cvrčky a červy a on mě z toho učí vařit. Já mu tam dělám takovou pomocnou sílu – drtím třeba cvrčky v hmoždíři –, a on mi při tom vypráví, že pojídání jídel z hmyzu patří k Mexiku, že je to strava plná proteinů, hrozně výživná. A že už malé děti chodí ráno na pole sbírat cvrčky, pak je usuší na slunci a máma jim z nich udělá k obědu třeba salsu.

KUCHAŘINA NENÍ ŽÁDNÁ OTRAVA

Když jste byla malá a někdo se vás zeptal, čím chcete být, odpovídala jste, že kuchařkou?

Je pravda, že vaření jsem propadla už odmala, ale znáte to, to není vaření, spíš takové experimenty, kdy smícháte páté přes deváté a vydáváte to za omáčku na špagety. Někdy ve dvanácti se pak z toho stala tak trochu povinnost, naši se rozvedli a máma byla až do večera v práci, takže jsem se musela postarat o mladšího brášku.

Po základce, učila jsem se dobře, měla jsem samé jedničky, jsem na přání rodičů šla na matematický gympl, ale tam jsem doslova trpěla. Ne že by mi ta škola nešla, ale nebavila mě. Takže jsem, aniž to naši věděli, s gymplem sekla a zdrhla na hotelovku. Ta škola vás ale kuchařině moc nenaučí, ještě tak jíšku nebo bešamel, spíš do vás hustí nějaké normy. Byla jsem tam možná jediná v ročníku, kdo chtěl vědět o kuchařině i něco víc, někam se posunout.

Takže tam chybí motivace…

Naprosto. Dřív jsem zkoušela motivovat lidi na hotelovkách a učňácích – dělala jsem tam přednášky, ale to má hrozně malý dosah, to oslovíte tak procento lidí. Proto jsem se rozhodla dělat taková motivační videa, přes moji vlastní zkušenost. Mně se totiž stává, že se mi v reakci na to, co píšu na svůj blog, ozývají děcka, tak kolem patnácti, kteří se rozhodují, kam na školu, a děkují mi, že jsem jim ukázala cestu, že chtějí vařit. Pochopili totiž, co jim chci sdělit: že s kuchařinou mají na celém světě dveře otevřené, stačí si jen sbalit kufřík s noži a vyrazit.

Vy cestujete dost. Nemáte chuť se už trochu usadit?

Právě na tom pracujeme. Na Bali máme pozemek, kde chceme otevřít školu vaření, jen z toho, co si vypěstujeme nebo ulovíme. Máme tam takovou malou zahrádku, kde budeme pěstovat zeleninu, a moře je plné čerstvých ryb. □

10 000 HODIN TRÉNINKU

S Krištofem Kinterou o umělecké umanutosti a o tom, že galerie mají být zadarmo

KAROLÍNA VRÁNKOVÁ

Momentálně je asi nejúspěšnější český výtvarník. Potvrdil to i jeho nejnovější projekt Nervous Trees v pražském Rudolfinu: výstava byla prodloužena na čtyři měsíce a s 161 tisíci příchozích se stala nejnavštěvovanější výstavou žijícího autora. Přinesla mu však nejen slávu, ale také nálepky jako mainstreamový a zábavný. Tohle ho jako tvůrce štve, protože bavit rozhodně není jeho cílem, a to ani když dělá květáky a další fantaskní rostliny z elektroodpadu. „Po celém světě jsou nataženy kabely jako kořenové systémy bylin," zní jeho výklad. Květáky i Kintera jsou prostě složitější.

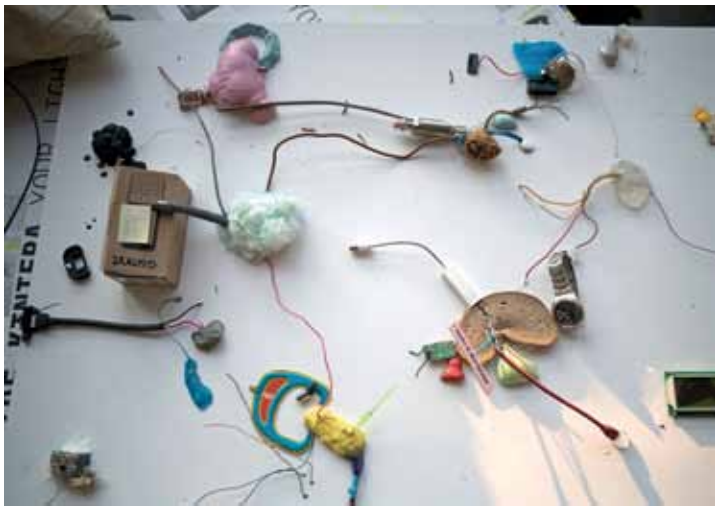

Jak se dělají umělé květáky?

Květák se zaformuje do silikonové formy a pak se odlívá. Lili jsme to do různých pryskyřic a epoxidů a občas tam přidali i něco, co do té chemikálie zrovna nepatří – a ono to pak začne tak pěkně bublat. Vyjdou z toho občas věci, že by příroda mohla závidět. Třeba tyhle kytky – na ty by i včelička usedla, ne?

Výroba květáků byla jednou z otázek, na které se ptaly děti na výstavě. Jste rád, že vaše tvorba zajímá děti?

Tohle nerad slyším. Děti jsou bezva, mám je taky a vím, co to všechno znamená. Je dobře, že s rodiči nebo učiteli chodí na výstavy. Ovšem projekt Nervous Trees nebyl ordinován tak, aby se nad ním děti bavily, měl závažný podtext a roviny, na které dítě prostě nemůže přijít. Například Postnaturalia se zabývá podobnostmi mezi chováním přírody a technologií; mezi tím, jak se chovají kořenové systémy v přírodě a jak se chováme my jako civilizace. Doprovázejí ji texty od teoretika Miloše Vojtěchovského a od australského environmentálního filozofa Douglase Kahna, to si dítě prostě nemůže nastudovat. Když dělám umění, nikdy nemyslím na děti: není to míněno jako roztomilá krajinka z elektronického odpadu.

A proč jsou mnohé vaše věci právě z elektrošrotu a odpadků?

Tohle mě taky trochu štve, když někdo moje dílo vykládá jako umění z odpadu – na výsledku to není podstatné. Jde o to, že ta látka, téma, si o to říká. Proto byl použitý elektronický odpad, ne proto, že je fajn dělat nové věci ze starých. To je málo. Obsah se dožadoval formy, nikoli naopak.

Takže nejste ekologický umělec?

Nepovažuji se za něj ani trochu. Ano, mám slabost pro staré věci a nejrůznější čurbes, který je odsouzený k zániku, a já mu můžu dát nového ducha, přidat přidanou hodnotu, dalo by se tak říct. Ale hodně mých

KRIŠTOF KINTERA (44) se narodil a vyrostl v pražských Vršovicích, kde žije. Vystudoval AVU v Praze a Rijksakademie van beeldende kunsten v Amsterdamu. Má za sebou řadu výstav. Dvě největší pražské byly *Výsledky analýzy* (2012) a *Nervous Trees* (2017). Vystavoval i v zahraničí, největší přehlídky byly v Museu Tinguely v Basileji (2014) a v Kunsthal v Rotterdamu (2015). V Praze jsou také dva jeho památníky: Memento mori pod Nuselským mostem je vzpomínkou na lidi, kteří tam dobrovolně skončili život, v Praze-Holešovicích je pak pomník cyklistů – obětí nehod.

S partnerkou Denisou Václavovou organizují festival 4 + 4 dny v pohybu a také „galerii pod vršovickým nebem“ ProLuka, což jsou venkovní instalace současných umělců – nejprve ve skutečné proluce u ulice Moskevská, nyní v Bezručových sadech.

(Fotografie byly pořízeny v ateliéru Krištofa Kintery v bývalé továrně Chirana v pražských Modřanech.)

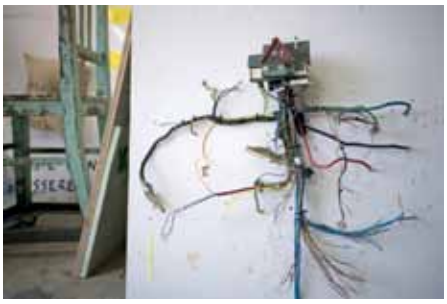

soch vůbec není ze starých věcí, třeba teď vyrábíme chodící strom do Paříže ze všeho fungl nového: je z laminátu, je tam řídící elektronika, baterie, švýcarské motory, aby se to pokud možno nikdy nerozbilo. Prostě odpad není to důležité.

A co je to důležité?

V umění je důležité jít si svojí vlastní cestou, moc se neohlížet na to, co se děje kolem, a být umanutý. Někde jsem teď slyšel, že máš-li být v něčem opravdu dobrý, třeba ovládnout hru na hudební nástroj nebo skok o tyči, pak průměrná doba strávená přípravami a tréninkem je deset tisíc hodin. To se podaří jen těm, kteří tu činnost považují za důležitou. Pro mě je důležité, aby to, co chci artikulovat, bylo čitelné: aby slabiky, ze kterých skládám výpověď, byly srozumitelné. Aby to nebyly jen citoslovce nálad nebo text plný odkazů a citací.

UMĚNÍ MÁ KOMUNIKOVAT

Ty zjednodušující nálepky vznikají možná i proto, že vaše věci jsou právě velmi srozumitelné. To vám také určitá část výtvarného publika vyčítá. Za všechny kritika Josefa Ledviny z časopisu Art & Antiques s názvem Populární Kindál – i kdyby vyšlo dalších tisíc negativních recenzí. Mám ovšem pocit, že jakmile se něčí umění přiblíží zájmu širší veřejnosti, místní kritika ho okamžitě zatratí. Což vzbuzuje zásadní otázku, co po umění vlastně chceme. Umění jako zapouzdřený svět, který nenavazuje komunikaci s okolím? Umění podle mne komunikovat má.

Vy komunikujete zdatně: v Rudolfinu bylo 161 tisíc lidí.

No je to hodně lidí. Je ovšem taky potřeba pro celkové pochopení zmínit, že vstup byl zdarma. Což nebyl můj nápad, rozhodlo se tak Rudolfinum, a já jsem za to opravdu rád. Obrovským způsobem to katalyzuje návštěvnost a mění celkové paradigma prostoru, lidé se najednou chovají úplně jinak. Jdou na výstavu x-krát – jednou s někým, pak s někým jiným, pak si tam člověk zajde sám, někteří začnou v euforii psát propiskou po obrazech, házet si polystyren za triko a do vlasů. Jde tam celá třída, protože paní učitelka nemusí vybírat vstupné od rodičů, ani starší paní nemusí přemýšlet, zda se jí návštěva vyplatí. Tohle všechno se stane i díky tomu, že se neplatí za vstup. A to bych fakt chtěl říct: když zpřístupníme galerie zadarmo, bude to pro společnost obrovsky mentálně prospěšné. Potřebujeme to jako sůl, stagnace trvá příliš dlouho.

V umění je důležité jít si svojí vlastní cestou, moc se neohlížet na to, co se děje kolem, a být umanutý.

tera, ve které používá slova jako zábavný, přímočarý, lidový. Co vy na to?

Já jsem si právě skrze tuhle kritiku uvědomil, že je zkrátka dobře, když mě někdo kritizuje. Bylo to, řekl bych, osobně zlomové. Došlo mi to ovšem až po chvíli, když mi trochu vychladla hlava.

Kritika je ale nepříjemná, ne?

Je, to je přirozené. Ale zase nebolí tolik, abych se tomu nemohl za pár dní smát. Uvědomil jsem si, že když je člověku pětadvacet a vidí autora, který zatím moc kritizovaný nebyl, navíc v konzervativní budově, a ještě ke všemu na něj přijde sto šedesát tisíc lidí, je prostě třeba poslat ho do háje. Tak to musí být. Je to zdravé a evoluční. Konkrétní argumenty, to už je pak věc názoru.

Jeden z argumentů citované recenze byl, že vaše věci jsou „lapidární gagy", výtvarné vtipy s jednoduchou pointou.

Když jsem si to přečetl, řekl jsem si, že musím v tomhle směrování ještě přitvrdit, protože mě právě lapidárnost sdělení baví. Je fajn, když se trefíš do černého a někomu to potom dlouho hlodá v hlavě. Já jsem čistokrevný milovník umění a rozhodně netvrdím, že srozumitelnost je jediná možná cesta. Obdivuji i věci nesrozumitelné a složité, ale já to dělám takhle a budu to dělat

České podfinancované kulturní instituce by na to měly?

Nedávno jsem se o tom krátce bavil s ředitelem Národní galerie Jiřím Fajtem a on říkal: „Jasně, já to chci taky." V řeči peněz by to prý bylo třeba 50 milionů. Což mi v měřítku velkých státních rozpočtů nepřijde závratné číslo. Myslím, že je čas, aby tahle debata okamžitě začala, a za pár let tu třeba budeme mít výsledek. Uvidíte, bude to bezva, bude to mít obrovský společenský přínos.

Patří k tomu otevírání i to, že jste sochu Démon růstu, sestavenou z míčů, zapůjčil do nemocnice v Motole?

Musím říct, že jsem ji přejmenoval na Basic Atomic, původní název mi připadal do nemocnice trochu děsivý. Jinak k tomu došlo jednoduše. Můj dobrý kamarád je Robert Lischke, chirurg, který v Motole transplantuje plíce. Zároveň zorganizoval na chodbě své kliniky už několik výstav. Již před lety přišel s tím, jestli bych tam taky něco neudělal, a tohle byla příležitost. Basic Atomic stojí ve vstupní dvoraně, kde možná působí nepatřičně, ale právě o to víc tam patří. Nemocnice si klientelu nevybírá, chodí tam každý. Takže jen během instalace tu proběhlo strašně moc zajímavých situací, komunikace, dotazů. A to s lidmi, kteří o umění nemají zájem, nejsou na to intelektuálně připraveni, ne-

chodí do Rudolfina a já jim v té nemocnici vlastně vlezu do cesty. Najednou to naruší rutinu starostí, s nimiž tam všichni přicházejí. Na chvíli je důvod myslet na něco jiného – a mám pocit, že to má smysl. Mluví se donekonečna o veřejném prostoru a zrovna tohle je příklad, že je možné ho změnit.

Kdyby byly galerie zadarmo, chodilo by tam podle vás také víc lidí? Výtvarné umění už by nebylo uzavřený svět jen pro fanoušky?

Je spousta lidí, kteří na výstavy nechodí a s oblibou se schovávají za slova „tomu já nerozumim". Právě vstupy zdarma do muzeí a galerií by mohly změnit hodně. Celý ten zbytečný ostych k výtvarnému umění by mohl zmizet. Přišlo by se na to, že je to skvělá komunikační hra: že člověk nemusí vždycky všechno pochopit, ale nemusí ho to znervózňovat.

Takže by přišli i lidé mimo onen úzký okruh příznivců?

Určitě, to je vidět například na Tate Modern, kde má člověk spíš pocit jako v obchodním domě: jsou tam lidé všech vrstev. Není tam bariéra vstupu, třídění na ty, kteří chtějí, a kteří naopak nechtějí platit za kulturu; ten prostor se stává veřejným místem.

A co by to lidem přineslo?

Co já vím? Třeba radost ze života.

OSVĚDČENÝ UMĚLEC

Co udělala velká návštěvnost v Rudolfinu s vámi osobně?

Radost veliká, taky mě to překvapilo, až zaskočilo, my umělci jsme zvyklí fungovat právě v tom minoritním hermetickém světě a dělat výstavy, na které nikdo nechodí. A vlastně nám to ani moc nevadí, protože jsme zvyklí, že je to insiderská věc, netoužíme po tom, aby tam chodily davy lidí, děláme to pro sebe a pro pár těch, kteří tomu rozumějí a které to zajímá. Na některé moje výstavy taky kdysi přišlo patnáct dvacet lidí, takže já umím být i v tomhle módu.

A jste tedy slavný?

V zimě zase tak ne, protože nemám klobouk. Ten klobouček se stal takovým mým rozpoznávadlem, nosím ho už pětadvacet let. Ne že bych byl nějaká celebrita, ale dostává se mi někdy dost pozornosti – a musím říct, že občas mě to už lehce obtěžuje. Jsou to takové ty small talks, na které člověk nemá vždycky náladu. Já jsem poměrně plachý člověk a je mi dobře, když na mě nikdo nemluví.

Pozornost je přece příjemná, ne?

Každý jedinec vždycky chce to, co nemá. Chtěl jsem to a přirozeně to zároveň chce hodně umělců: aby na ně byla zaostřena pozornost, aby měli příležitost vystavovat, aby o ně byl zájem. A já teď zrovna zažívám,

že zájmu, tudíž i komunikace je hodně – a často jsou to i pěkné voloviny. Třeba mi volali, že v Praze má být nějaký projekt s gondolami, a jestli nechci taky nějakou pojednat. Nebo zdobit developerské projekty, protože jsem takový osvědčený současný umělec. Musel jsem se po nějakých zkušenostech naučit říkat ne.

Co jste odmítl?

Například „klíčovou sochu" od Vodafonu. Byl to nápad reklamní agentury, která přišla s tím, že budou vybírat od lidí klíče na výročí sametové revoluce: kdo je donese na pobočku, dostane na měsíc SMSky zdarma, nebo tak něco. A pak se z nich udělá socha coby připomínka sametové revoluce. Volali mi z Vodafonu a já jsem jim říkal: „Já mám všechno zaplacené, co chcete?" A oni: „Ne, ne, chce se s vámi sejít paní ředitelka." Tak jsme se sešli, byl tam i kluk z reklamky, který to vymyslel. Mě z toho pak celý víkend bolely zuby a položil jsem si otázku: „Krištof, chceš dělat sochu z klíčů?" A odpověď byla: Nechci. Jednoduché...

Nicméně člověk má asi tendenci si to ospravedlnit.

Přesně tak, vždycky si najde důvod, říká si: „Tak já teď udělám tuhle věc a pak díky ní budu moct třeba dva roky dělat svobodně svoje věci. Dělají to tak i ostatní, a ještě kus dám třeba nějakým nadacím." Ale abych tedy nevypadal jako nějaký sympatický Robin Hood, mám i palčivější zkušenosti, třeba jsem kdysi udělal sochu, která je v centrále ČEZ.

Na výstavu do Rudolfina jste prý vezli pět kamionů věcí. Kde jsou teď?

Možná to bylo i víc… S Rudolfinem v zádech je při instalaci i deinstalaci spousta lidí, kteří se vším pomáhají. Ale jakmile výstava skončí, jsou najednou všichni fuč. Stojím tam sám nebo ve dvou třech lidech, před sebou osmdesát automatických praček. A říkám si, jestli jsem se nezbláznil.

A jak se to tedy vyřešilo?

Pračky si pořídil galerista Zdeněk Sklenář a mají být časem umístěné v Ostravě. Cyklus Postnaturalia je z půlky v Maramotti Collection v Itálii, druhou půlku si má pořídit sbírka současného umění Národní Galerie. Což jsou všechno dobré zprávy.

Maramotti Collection je soukromá sbírka v bývalé továrně textilní značky Max Mara, stará se o ni syn zakladatele Luigi Maramotti. Jak se člověk seznámí s takovým špičkovým sběratelem?

Je to prozaický příběh. Luigi byl v Basileji a šel si zaběhat kolem Rýna, zrovna když jsem měl v Tinguely muzeu výstavu. Viděl ji, zaujala ho a koupil si ode mě něco do sbírky. A pak dokonce přijel za mnou do Prahy a tady u nás v ateliéru si roztrhl kalhoty o nějakou starou židli. Pak jsem na ni napsal Kousavý Luigi a teď je součástí jejich sbírky, protože byla součástí výstavní instalace.

Takže cyklus Postnaturalia jste vytvořil přímo pro něj?

Přijel ve chvíli, kdy jsem s tím nápadem zrovna začínal a měl tu pár takových nesmělých pokusů. Setkání s ním bylo zásadní, protože jsem potkal člověka, který se o umění a umělce opravdu zajímá. Podstatu Postnaturalie rychle pochopil, ujistil mě, že má smysl celou věc řádně rozjet – a nabídl mi výstavu v Maramotti Collection. Třeba v místnosti, kde v Max Mara kdysi vymýšleli střihy, jsme umístili takzvanou Laboratoř, celkem autentickou napodobeninu našeho ateliéru se všemi proprietami, cívkami, tištěnými spoji, chemikáliemi, kabely, náčrty. Včetně staré linoleové podlahy. K mému překvapení nakonec i tuhle část zakoupil Luigi do svojí sbírky. Dá se to vidět jako hodně beden bezcenného čurbesu – ale taky jako myšlenky zakódované do matérie.

Jaký takový špičkový sběratel je? Snob?

Byl jsem ohromen jeho intelektuální výbavou. Šel jsem s ním třeba kolem Kotvy a on věděl, že ji navrhovali manželé Machoninovi! Okamžitě rozkódovává souvislosti, například mě upozornil na kapli Sansevero v Miláně, kde jsou nejstarší modely krevního oběhu lidského těla z doby baroka – připomínalo mu to některé moje práce. To znamená, že to zdaleka není snobství, jde o intelektuálně odpracovaný zájem. Většinou je to nastavené tak, že umělec obohacuje sběratele o nějaký svůj – dejme tomu – umělecký pohled, ale tohle setkání intelektuálně obohatilo mě. Zároveň je skromný. Když jsem odcházel z ateliéru, zamykám a vedle dveří leží igelitka s prázdnými flaškami od piva. A on se mě zeptal, jestli ji může vzít dolů s odpadky. Prostě obyčejný člověk bez šarže miliardáře.

NEJSEM FIRMA

O práci na sochách mluvíte často v množném čísle. Kdo všechno je vlastně dělá?

Ono už se to dávno vymyká silám jednotlivce. Mnohé ty věci jsou mechanické, musí se opravovat, do toho vyrábět nové. V jistém bodě jsem zjistil, že to sám nezvládám, takže pracuju už mnoho let s Rasťou Juhásem a Richardem Wiesnerem – to jsou dva kolegové, s nimiž jsem dělal dřív na různých projektech a teď tvoříme jakési jádro kapely. Fungujeme takhle s různými přestávkami, do toho tu nárazově míváme ještě mnoho dalších mladých sympatických pomocníků.

Takže jste taková firma…

To strašně nerad slyším a ježí se mi vlasy. Ne! Je to forma kolektivní práce v přátelském skupenství, což je samozřejmě velmi delikátní a choulostivá věc – vše se musí průběžně ladit, aby atmosféra na pracovišti byla dobrá, že jo. Ale firma to fakt není a nebude. Lidi z firem mají dovolený a bonusy a jezdí na teambuildingy. My jsme na teambuildingu pořád.

Ale má to určitě svou ekonomiku, musíte si na sebe vydělat…

Samozřejmě. Momentálně je docela dost lidí, kteří v moji práci věří, vnitřně je oslovuje a pořídí si ji. Sám jsem překvapen, ale funguje to.

Takže vás baví dělat umění?

Jsem zdravý a lidé kolem jsou zdraví a můžu pracovat svobodně a nejde po mně žádná tajná policie – a tyhle banální a taky bazální věci jsou důvodem k velké radosti. Až se sám divím, jak se vždycky znova načapu, že se hrozně těším do ateliéru. Mám rád, když tam můžu být sám, dělat na kresbách a vymýšlet věci. A když jsou tam kluci, je tam zase sranda, a tohle mi vlastně úplně stačí. Mám to v tomhle takové jednoduché.

To nadšení se neopotřebovalo?

Ne. Jen dřív jsem byl schopen pracovat do noci, chodil jsem na takzvanou noční třetí směnu, pak jsem ještě do dvou pil a v sedm vstával. To už teď nemůžu, i když občas se to stává, jsem nevyléčenej workoholik. Taky špatně vidím na blízko. A to je asi tak jediná změna. □

Kdyby byly galerie zadarmo, celý ten zbytečný ostych k výtvarnému umění by mohl zmizet.

RS006579

INSPIRUJTE SE VYSOČINOU

Telč

Zvažujete, kam se na jaře nebo v létě vydat na příjemný prodloužený víkend plný zážitků? V samém středu České republiky na vás čeká inspirativní Vysočina. Přírodní typy uvítají zalesněné kopce, rozkvetlé louky a nedotčená koryta řek, objevitelé se můžou vydat pomyslným trojúhelníkem po památkách UNESCO nebo prozkoumat zapomenutou historii hradů, zámků i zřícenin. Otevřete turistický portál **www.region-vysocina.cz**, nalaďte se výletně a objevte inspiraci autentické Vysočiny.

Třebíč

Foto: Vladimír Kunc

Zelená hora

Foto: Vladimír Kunc

Trojúhelník památek UNESCO

Jediný víkend vám stačí k tomu, abyste navštívili všechny tři památky světového kulturního dědictví na Vysočině. **Historické jádro města Telče, bazilika sv. Prokopa a židovské město v Třebíči i poutní kostel sv. Jana Nepomuckého ve Žďáře nad Sázavou** jsou mezi sebou vzdálené pouhých přibližně 40 kilometrů.

Do svého originálního projektu zapracoval architekt J. B. Santini pětkovou symboliku, když se nechal inspirovat legendou o Janu Nepomuckém, kterému se nad tělem objevila korunka s pěti hvězdičkami. O tři sta let později Vysočina láká na skvost barokní architektury – **poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Žďáře nad Sázavou** a jeho historii odhaluje i moderní **Muzeum nové generace** na tamějším zámku.

O několik kilometrů jižněji na vás dýchne historie centra **města Telč**, kterému se přezdívá Moravské Benátky. Právem se řadí k jednomu z nejkrásnějších měst České republiky s měšťanskými domy s renesančními štíty a podloubími a s renesančním zámkem s pohádkovým parkem. Městečko si oblíbili filmaři, kteří tady natočili například Pyšnou princeznu nebo Z pekla štěstí.

Inspirativní bude jistě i návštěva **Třebíče**. Město zdobí románsko-gotická **bazilika sv. Prokopa** a smutnou historií na vás dýchne židovská čtvrť se dvěma zachovalými synagogami – v té zadní se při návštěvě expozice dozvíte o historii židovské čtvrti, a pokračovat můžete až na židovský hřbitov s třemi tisíci kamennými náhrobky, z nichž nejstarší pochází z roku 1631.

Stoleté příběhy z Vysočiny

Vysočina se připojuje k oslavám sto let Československé republiky a přichází s inspirativními příběhy, událostmi i osobnostmi období konce I. světové války a první republiky. Vysočina Tourism vydala brožuru Sto let příběhů Vysočiny, která nechává znovu ožívat už téměř zapomenuté příběhy. Věděli jste, že slavná taška síťovka pochází ze Žďáru nad Sázavou? Nebo že první filmový voják Švejk se narodil v dnešním Havlíčkově, dříve Německém Brodě? To všechno a mnohem více se dozvíte na www.vysocina100let.cz, kde je ke stažení i samotná brožura.

Vysočina Tourism

Vysočina 100 LET

www.region-vysocina.cz
www.vysocina100let.cz
www.filmvysocina.cz

@regionvysocina

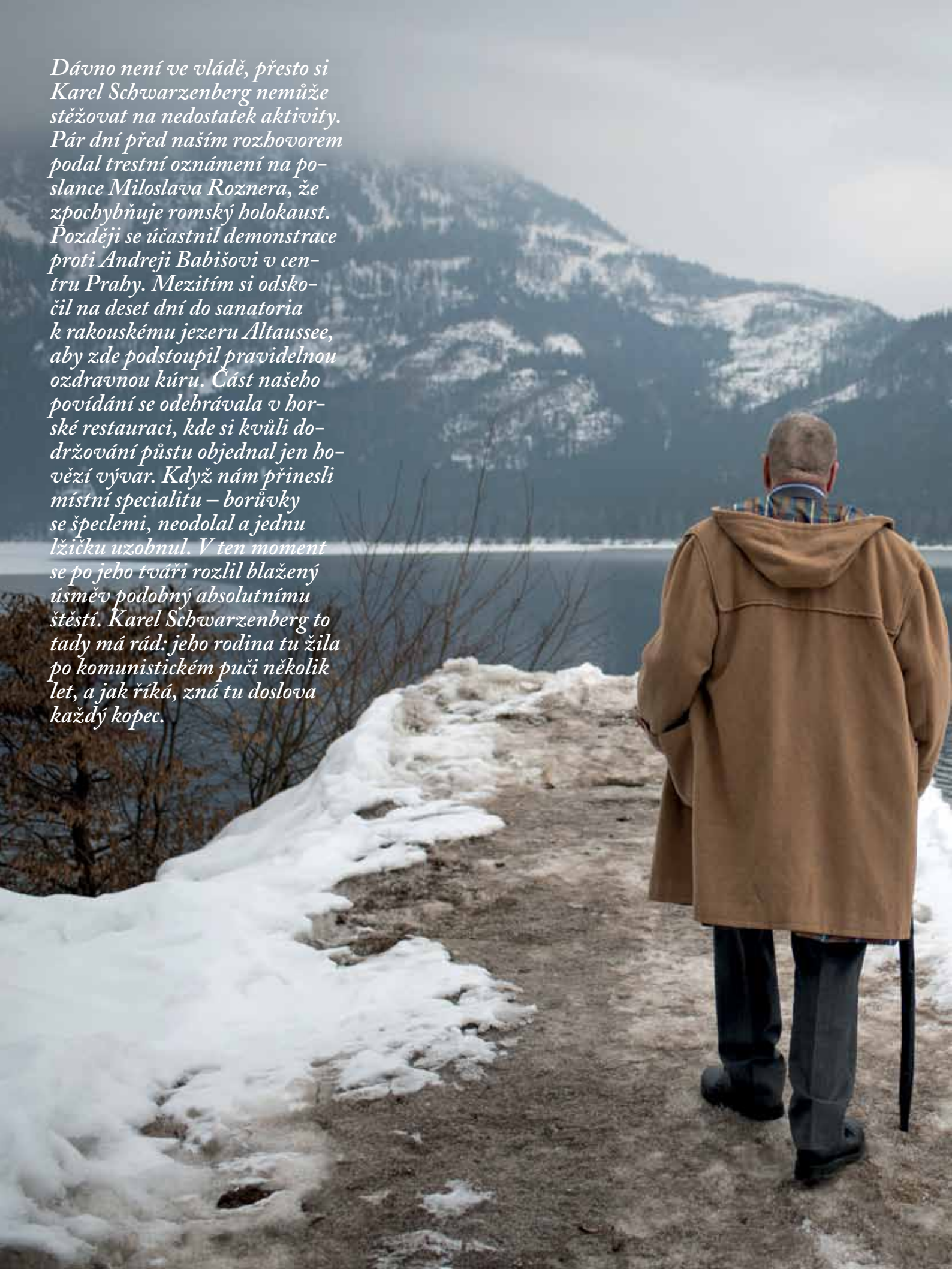

Dávno není ve vládě, přesto si Karel Schwarzenberg nemůže stěžovat na nedostatek aktivity. Pár dní před naším rozhovorem podal trestní oznámení na poslance Miloslava Roznera, že zpochybňuje romský holokaust. Později se účastnil demonstrace proti Andreji Babišovi v centru Prahy. Mezitím si odskočil na deset dní do sanatoria k rakouskému jezeru Altaussee, aby zde podstoupil pravidelnou ozdravnou kúru. Část našeho povídání se odehrávala v horské restauraci, kde si kvůli dodržování půstu objednal jen hovězí vývar. Když nám přinesli místní specialitu – borůvky se špeclemi, neodolal a jednu lžičku uzobnul. V ten moment se po jeho tváři rozlil blažený úsměv podobný absolutnímu štěstí. Karel Schwarzenberg to tady má rád: jeho rodina tu žila po komunistickém puči několik let, a jak říká, zná tu doslova každý kopec.

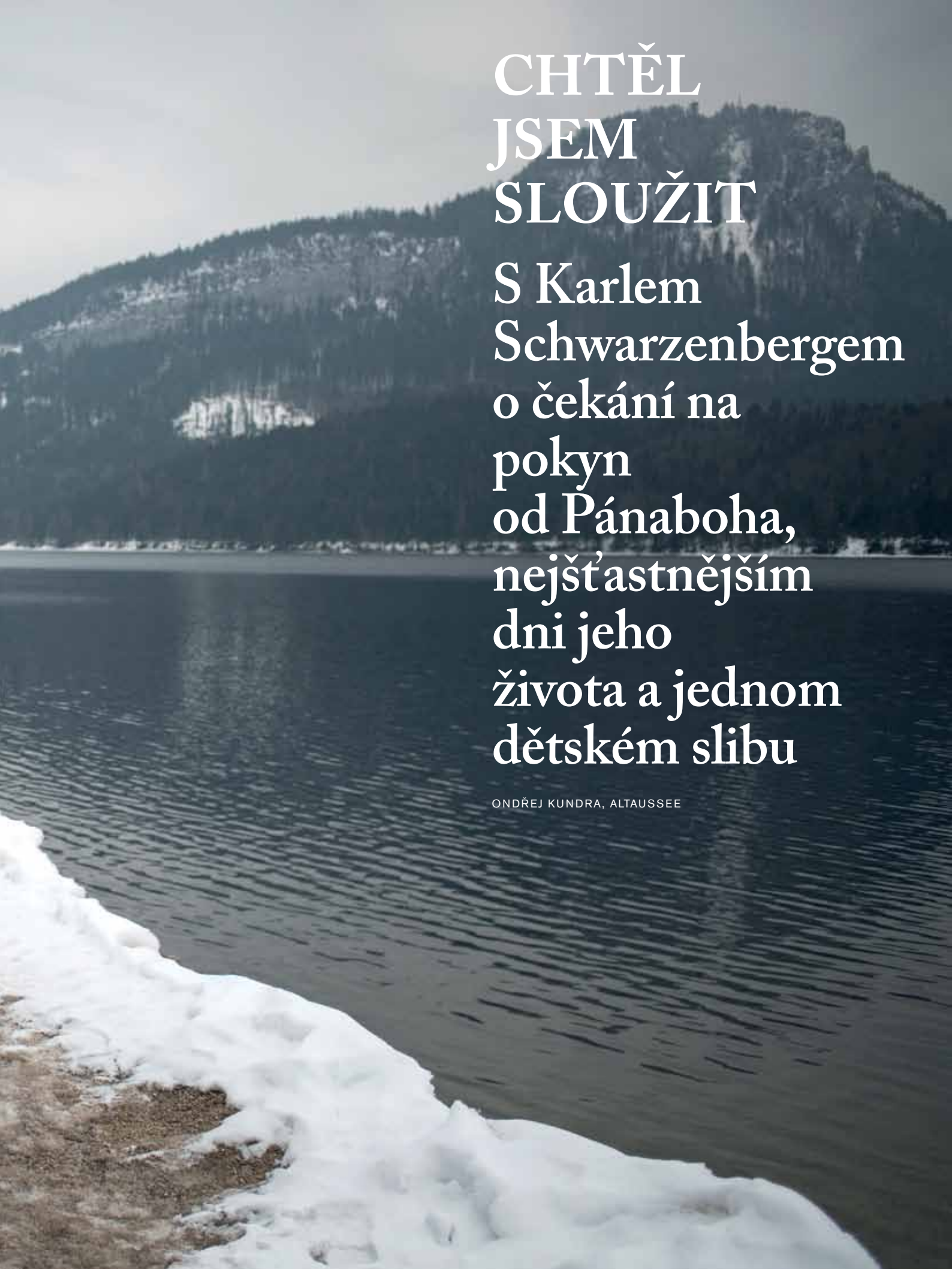

CHTĚL JSEM SLOUŽIT

S Karlem Schwarzenbergem o čekání na pokyn od Pánaboha, nejšťastnějším dni jeho života a jednom dětském slibu

ONDŘEJ KUNDRA, ALTAUSSEE

Potkáváme se v rakouských lázních u jednoho ze solných jezer nedaleko Salcburku, kde jste právě na dvoutýdenní rekonvalescenci. Jak se vám daří?

Popravdě řečeno, když jsem sem dorazil, bylo mi opravdu blbě, a teď už se zotavuji.

Co vám bylo?

Ale všechno. Podívejte se, nejsem nejmladší, jak známo. Pozvolna se všechno mění, pajdám jako prezident, ohluchl jsem jako prezident, oči už nejsou taky, co bývaly. Celé tělo se pomalu kazí, tak se čas od času musím zotavit.

Co obnáší kúra, kterou vám tu ordinují?

Původně byla ta léčba vynalezena v Karlových Varech, je to v zásadě půst spojený s pitím léčivých vod. Dostávám jen tři polévky denně, a to pouze vývar. Vyčistí vám to tělo, hlavně střeva, a člověk pak zase skáče jako mladík.

Loni na podzim jste oslavil osmdesátiny, jste nejstarší člen Parlamentu České republiky, neuvažoval jste, že byste se z vysoké politiky stáhl?

V té úplně nejvyšší už nějaký čas nejsem. Jsou ale dva lidé, kteří mě stále motivují zůstat nadále v parlamentu. Zeman a Babiš. Ten první bohužel odpovídá slavnému diktu Františka Thuna, že čeští politici jsou buď lokajové, nebo hulváti, on to dokonce skvěle spojil. Je hulvát vůči vlastnímu obyvatelstvu a lokaj vůči Rusům a Číňanům. Ten druhý během své činnosti jako ministr financí tolik rozmnožil své jmění, že se z toho tají dech. Teď je ministerský předseda a jeho střet zájmů je enormní.

Stanovil jste si nějakou hranici odchodu z politiky?

Pokud Pánbůh dá pokyn, potom půjdu neprodleně.

Jak jste vlastně oslavil své narozeniny?

Báječně, poněvadž byly nejrůznější oslavy. Byly v létě tady ve Štýrsku na našem zámku v Murau, ty dělaly město a moje žena, a opravdu se jim to povedlo. Pak jsem měl mejdan s Davidem Černým v Praze, já sice odešel o půlnoci, ale další tam prý byli do rána, do sedmi, co jsem slyšel. A překvapení pro mě uspořádali Slováci. V Bratislavě mi dali dva čtvereční metry slovenské půdy na Modré, kousek vinohradu. Což jsem jako Čechoslovák a zároveň starý zemědělec moc ocenil.

Bojíte se smrti?

Ne. Opravdu ne. Samozřejmě bych nerad obzvláště dlouho a bolestně umíral, to je ale jiná záležitost.

Jak o smrti přemýšlíte? Věříte v Boha, reinkarnaci, nebo si myslíte, že smrtí vše končí?

Popravdě řečeno mi přece jenom pomáhá, že jsem sice špatný, ale hluboce věřící křesťan. Spoléhám na to, že jsme spaseni a Pánbůh nás smiřuje.

Jsme spaseni všichni?

Myslím, že mnohem víc, než si lidé myslí.

BÝT TU NAPOŘÁD

Ve veřejném životě jste dosáhl hodně: pomáhal jste československým disidentům, Václavu Havlovi jste pomáhal obnovovat demokracii v téhle zemi, pak jste se stal ministrem zahraničí a skoro prezidentem. Co vás hnalo dopředu?

Bude to znít pateticky, ale já jsem vždycky chtěl sloužit této zemi. Víte, já jsem znal jednoho dětského psychologa ve Vídni, chodil jsem za ním se synem, když měl ve škole potíže v pubertě. Byl to rozumný starý pán a ten mi říkal, že v životě existuje jen několik období, kdy člověk opravdu silně přijímá vlivy. A je to především v dětství. Vzpomínám si, že když jsem byl malý kluk, matka s otcem mi říkali, že naše rodina má vůči naší zemi povinnosti, to mě formovalo.

Dost jsme se doma bavili o politice, leccos jsem už chápal. Když byl nalezen pod okny Černínského paláce Jan Masaryk, mně tehdy bylo jedenáct, mluvili jsme o tom s rodiči, díky tomu jsem věděl, co se stalo. Že je to vražda a konečný hřebík svobodného státu. Byl jsem zrovna nemocný, v županu jsem se pak postavil na postel a přísahal, že budu za svobodu bojovat. To určovalo celý můj život, něco jsem slíbil a snažil se tomu nějak dostát.

Byly přece časy, kdy jste zahálel, potloukal jste se po Vídni, užíval si večírky a měl úplně jinou představu o smysluplně využitém čase. Co se to před lety najednou ve vás změnilo, že jste užívání si vyměnil za službu veřejnosti?

No samozřejmě že mě zajímaly holky. A mejdany. V padesátých letech, kdy mi bylo dvacet, nebyla nejmenší šance něco změnit. To člověk jenom seděl venku a věděl, že v Československu je železná opona, že je všechno uzavřené. Lidé měli strach, byť i jen někomu

Byly časy, kdy jsem o sobě dost pochyboval. Nebyl jsem schopen dělat rozhodnutí, byl jsem, jak se u nás říká, mouchy sežerte mě. To jsem bohudík překonal.

KAREL SCHWARZENBERG (80), celým jménem Karel Jan Nepomuk Josef Norbert Bedřich Antonín Vratislav Menas kníže ze Schwarzenbergu, je příslušníkem české větve rodu Schwarzenbergů. Narodil se v Praze-Bubenči, dětství strávil na zámcích Orlík a Čimelice. Po roce 1948 rodina emigrovala do Rakouska. Po listopadu 1989 se vrátil do rodné vlasti, kde se zapojil do politického života. Působil jako kancléř prezidenta Havla, byl ministrem zahraničí, senátorem, místopředsedou vlády, čestným předsedou TOP 09, za tuto stranu také kandidoval v roce 2013 v první přímé volbě na křeslo prezidenta. Dosud působí jako poslanec Parlamentu České republiky.

dopisovat. Soustředil jsem se na život v Rakousku, kde jsem byl. Nadšeně jsem poslouchal jazz, zabýval jsem se moderním uměním, později jsem se dal do rakouské politiky. Sice jsem nikdy nebyl rakouský občan, ale vesele jsem se do toho míchal.

Byl ale nějaký konkrétní moment, kdy jste si řekl, že dostojíte svému klukovskému slibu? A tomu, co vám vtloukali do hlavy rodiče?

Nesmíte zapomínat, že v šedesátých letech jsem převzal rodinný podnik, tím jsem se musel opravdu zabývat. Takže ten čas barů, na který se ptáte, byl ve Vídni vlastně poměrně krátký. Otec mi vždy kladl na srdce, že mám povinnosti jak tady v Rakousku, tak doma, i když tam zrovna nežijeme. A že musím vždy myslet na víc věcí najednou. Na rodinu, firmu a zemi, s níž byl náš rod tak dlouho spojený. Vždy na mě také mluvil česky.

Už dlouho působíte dojmem člověka, který má věci jasně srovnané a ví, co chce. Nikdy jste se nebál? Necítil se ztracený, nepochyboval o tom, co děláte?

Vždycky… Podívejte se, samozřejmě například v mém podnikání jsem měl periodu, kdy jsem nasekal spoustu chyb. Jeden čas jsem měl depresi, to byla doba, kdy jsem o sobě velice pochyboval. Nebyl jsem schopný dělat rozhodnutí, byl jsem, jak se u nás říká, mouchy sežerte mě. Ale překonal jsem to, bohudík.

Kdy jste byl v životě nejvíc šťastný?

29. prosince 1989. Byla volba prezidenta, neskutečná krása. Věděl jsem, že už zase můžu v Československu zůstat, že odsud nebudu muset po pár dnech zase vycestovat. Dřív jsem dostával vízum vždy tak na tři čtyři dny. Teď jsem tady ale mohl být napořád. Země byla konečně svobodná.

Byl jste v ten moment šťastnější než při narození svých dětí?

To bylo také velice pěkné, ale přesto bych řekl, přece jenom jsem politické zvíře, že ten prosinec byl nejsilnější okamžik mého života.

Nikdy později jste necítil frustraci z vývoje, zrazení ideálů listopadu, řada lidí to tak časem začala vnímat.

Ne, ne. Přece jen jsem v padesátých letech žil v Rakousku a viděl jsem, jak se těžce zbavovalo dědictví nacismu. Co se týká očekávání dění v Československu a pak později Česku, byl jsem řekněme realista.

Jak se Rakousku podařilo s nacismem vypořádat? Proč nám to trvá déle?

I v Rakousku to šlo opravdu zvolna a někde to zůstává i nadále. Pamatuji si jeden případ ze Štýrska, ten člověk se chtěl veřejně angažovat, na svém kontě měl přitom tisíce mrtvých Židů. U soudu byl tenkrát osvobozen, soudy byly přece jen po válce stejně ovlivnitelné jako v Československu ty komunistické. Takových Grebeníčků tu byla také spousta. Rakousko mělo ale v jedné věci lepší výchozí situaci. Nacisté to tu pustošili jen sedm let, zatímco komunisté u nás čtyřicet. To přece se zemí a jejími lidmi musí daleko víc otřást a déle se toho pak zbavujete. Každý rok navíc je totiž hodně znát. Když jsem byl kancléřem prezidenta Havla, šokovalo mě, jak jsem tak chodil po Hradě, že z původního osazenstva tam nebyl nikdo, kdo by maturoval ve svobodě.

Z Orlíku vás vyhnali za války nacisté, před komunisty jste po válce odešli vy. Byl jste tehdy malý kluk, jak jste ty dějinné zvraty prožíval?

Opravdu blbý to bylo teprve v roce 48. Za války jsem zažil solidaritu lidí s námi všemi. Čimeličtí i Orličtí, kde jsme měli panství, poznali odvahu mých rodičů, nejenom otce, který se odmítl stát říšským občanem a dál se hlásil k české národnosti, díky čemuž zastupující říšský protektor na náš majetek uvalil nucenou správu. Nýbrž i matky.

Jak se u ní projevovala?

Matka lidem imponovala, poněvadž za protektorátu zásadně mluvila na veřejnosti pouze česky, byť byla rozená Rakušanka. My děti jsme se styděly za její strašný akcent, ale dělala to. Pak se rozšířilo, jak jednou v roce 1940 vyhodila esesáky z Orlíku. Přijela z Prahy a vidí cizí auto před zámkem, tak šla nahoru, co to je, a potkal ji starý pan Nipl, to byl správce Orlíku. Řekl jí, že to jsou páni od SS, kteří si prohlíží zámek. No to neznali moji matku. Vyrazila za nimi, zastihla je na chodbě a začala křičet: „Co tady děláte, kdo vás sem pozval? Vy chodíte nepozváni do cizího domu? Kdo vám to dovolil? A ven!“ Sklapli podpatky a odešli, a to se pak rozšířilo po celém kraji. Když nás později nacisté vyhnali, lidé nám pomáhali, cítil jsem se jako v bavlnce.

To se ani trochu nebála, že riskuje nejen svoje bezpečí, ale bezpečí vaše?

Později mi řekla, že měla strach, a jaký. Ale že se řídila příkladem otce, který ho vždy dokázal v krizových situacích potlačit.

Udržela si matka odvahu po celý čas, i po válce?

Ne. V roce 1948, když nám komunisté zabavili majetek, jsme se rozhodli odejít ze země. V noci

nás kvůli nějakým administrativním věcem, alespoň to tak říkali, z hranic poslali zpátky, vidím to jako dnes. Malá dvouletá sestra sedí na nádraží a hraje si s prázdnými flaškami od piva na stole. Moje matka byla tehdy opravdu nervózní, kouřila jednu cigaretu za druhou, nebylo jasné, co s námi bude. Za pár dní nás už pustili pryč. Byla to divná doba, lidé se k nám už nehlásili, byli jsme za vyvrhele.

Jak vám rodiče vysvětlili, co se děje?

Očekávali neblahý vývoj. Na začátku roku 1948, to bylo v Čimelicích, mě k sobě matka povolala a říká: „Vidím, jak to tady miluješ, jak jsi s tím svázaný, musím ti ale něco říct: to všechno ztratíme, to všechno nám bude vyvlastněno a zdá se, že budeme muset taky opustit tuto zemi." Byla to moudrá žena, věděla, co se bude dít. Ale taky věděla, co pro mě místo, kde vyrůstám, znamená, proto mi to řekla včas, abych to v sobě dokázal zpracovat. Využil jsem toho, procházel se po kraji, po utopeném orlickém údolí, abych si aspoň něco zapamatoval.

Ke komu z rodičů jste měl bližší vztah?

K oběma, víte, oni byli velice rozdílní. Má matka byla báječná matka, starostlivá, a zajisté její morální pevné zásady nás všechny čtyři sourozence ovlivnily.

Když vyrostete s koněm jako já, to je jako nějaká velká láska. Je to něco báječného, cválat po strništi, skákat přes překážku… A koně jsou strašně příjemná zvířata.

Kdo vás na nich učil jezdit, otec?

Ano, byl důstojník jezdectva, tak se mnou neznal smilování, dokud jsem se to pořádně nenaučil. Jednou jsem musel skákat, asi sedmkrát jsem spadl, až se mi to podařilo.

Učil jste později jezdit na koni i vy svého syna?

Ten o to neměl zájem. Přiměl jsem k tomu svého času moji ženu, která se tím potom nadchla. Dcera se zhlédla v lyžování, syn v myslivosti.

Když jste odcházeli do Rakouska, bylo něco, co jste si mohl vzít s sebou?

Ale jo, celkem jsme jako rodina měli tři kufry. Já si odnesl jeden křížek, který můj pradědeček přivezl z poutě do Říma, já myslím jako dárek od Svatého otce. Dostal jsem ho k první svaté zpovědi a mám ho dodnes. A také jsem si tehdy vzal takový obyčejný papírový obrázek ze Svaté Hory, tam jsem vždycky s rodiči jezdil. Stojí mi na nočním stolku v Murau.

Matka lidem imponovala, poněvadž za protektorátu zásadně mluvila na veřejnosti česky, byť byla rozená Rakušanka. A my děti se styděly za její strašný akcent.

Ale otec byl řekněme můj intelektuální učitel. Co jsem se naučil o dějinách, přemýšlení, to všechno mám od něj. S ním jsem nekonečně dlouho diskutoval. On byl opravdu zajímavý člověk, intelektuální zdroj.

Kolikrát byla vaše rodina v dějinách vyvlastněna?

Poprvé to udělal Karel V. po bitvě u Šmalkaldu, pak Gustav Adolf ve třicetileté válce, pak nejdřív Napoleon a potom král bavorský v napoleonské době, pak první republika pozemkovou reformou, pak nacisté a nakonec komunisté. Člověk si na to zvykne.

Něco jako rodová výbava v genech?

No samozřejmě. Přestali jsme to brát jako neštěstí.

Vám jako klukovi opravdu nevadilo, že jste skoro o vše přišel?

Bolelo mě, že jsem ztratil svého milovaného koně Šekáčka.

Nedávno jste mi říkal, že vás koně vždy fascinovali. Čím vlastně?

Věřili vaši rodiče, že se vrátí?

Ne.

Ani trochu?

Ne. Oni to vzdali. Ono to taky nevypadalo na to, že to bude možné. Sovětský svaz byl ohromný, netušili, že se jednou zhroutí. Otec tak možná ještě o návratu vnitřně snil, ale nemluvil o tom. Matka to přece jen nesla jinak, byla původem Rakušanka, pro ni to byl návrat domů. První roky jsme žili tady nedaleko odsud, ve vesnici Strobel u Wolfgangsee, to byla veliká vila. Můj děd ji koupil začátkem minulého století, když byl velvyslanec. Pak jsme se přemístili do Vídně. Matka obě místa znala, oživila si tak své mládí.

Změnil se nějak váš otec po odchodu z Československa?

Změnil, úplně. Dřív si psal deník, zachoval se, a poslední poznámky v něm jsou právě z roku 1948. Pak už si nic nepsal, on prostě později považoval svůj život za nezajímavý. Napsal několik knih, udržoval kontakty s lidmi v emigraci, byl činný, ale vlastně to hlavní považoval za ukončené. Domů se už nikdy nepodíval, hro-

zilo mu, že ho zavřou, byl na něj zatykač. Zemřel v roce 1989, svobody se nedožil.

Váš syn v několika rozhovorech říkal, že když jste za komunistů společně přijeli na Orlík, viděl vás plakat. Proč?

No, já jsem sentimentální jako stará kurva, to měl pravdu. Když jsem s mým synem poprvé přijel domů na Orlík, bylo to na konci sedmdesátých let, tak už jsem nikoho nepoznal. Převzala nás tam nějaká dvacetiletá holka a já jí říkal: Ty mě tady chceš provádět? Já jsem ten barák znal, než ses narodila. Vešli jsme dovnitř, zavřela za námi dveře, podívala se na syna a říká: „A to je malý Jeníček, že ano?" A samozřejmě jsem se rozbečel, páč jsem věděl, že jsem doma. Setkání s domovem mě dojímá dodnes.

Jak často se dneska na Orlík dostanete?

Předal jsem to synovi, už je to jeho. Podívám se tam dvakrát třikrát do roka. Starý výměnkář se nemá míchat mladému do jeho věcí. To dělá jenom zlou krev a nepomůže ničemu.

JAKO ČECH

Jak si vlastně vysvětlujete, že tahle země vaši rodinu skrze vás zase rehabilitovala? Jak se to povedlo?

Nevím, jestli rehabilitovala, to bych neřekl. Páč ta prachsprostá krádež, znárodňovací zákon jménem lex Schwarzenberg, mimochodem jedinečný zákon proti jednomu člověku, mému strýci Adolfovi, který jak známo financoval před válkou opevnění země milionovými částkami, se nikdy neodčinila.

Mluvil jsem o symbolické rehabilitaci. Vy, potomek pronásledovaných Schwarzenbergů, jste ve své zemi vystoupal až do vlády.

S odpuštěním… jsem vděčný za to, co jsem mohl dělat, a dělal jsem to s hlubokou radostí. Snad jsem dokázal svým spoluobčanům, že Schwarzenberci nebyli ti zločinci, jak se o nich jeden čas tvrdilo a také psalo za komunistů na našich zámcích. Ale promiňte – rehabilitace, to ne. Já chápu, že se věci nemůžou vrátit do doby před osmdesáti lety, ale čistě rodinné věci, jako jsou obrazy předků, rodinné památky, ty by se snad vrátit mohly.

Nesnažil jste se to změnit jako člen vlády?

Poslouchejte, když je člověk úředníkem vlády, tak přece nemůže kopat za své soukromé věci. Odpusťte, to bych měl těžkosti se ráno dívat na sebe při holení do zrcadla.

Kde se dnes cítíte příjemněji? Tady v Rakousku, nebo v Česku?

V obou zemích se cítím příjemně, je to pro mě domov. Ale taky jsem strašně rád v Londýně nebo Paříži, a v jistých místech v Německu.

A když přemýšlíte o občanství, chápete se na prvním místě jako kdo?

Jako Čech.

Bojíte se, že vašim potomkům se jednou stane to, co jste zažil vy s rodiči? Že Česko zase upadne do totality a přijdete o vše?

Možné je všecko. Samozřejmě. Lidé se nezmění, jsou stejné potvory, tak jsou schopní vždycky znovu blbnout. Totality se nyní ale neobávám, spíše mafiánského státu, že tady budou vládnout opravdu podivné party. A vztah k právu bude nadále slabý.

Jak tomu zabránit?

Tady platí ta nudná a zdlouhavá masarykovská drobná práce. Osobně – a to nikomu opravdu nenutím – jsem přesvědčen, že když se nevrátíme k víře, tak budeme vystaveni větším rizikům. Podívejte se, já jsem viděl změnu téhle země. Když jsem byl dítě, tak čimelický kostel byl přeplněný, dneska je tam, když je nedělní mše, několik lidí. Jsme nejpohanštější země Evropy, to vidím jako problém. Myslím, že to s úpadkem morálky souvisí.

Nevidíte jako stárnoucí člověk prostě věci jen moc černě? Řada lidí tu má energii měnit věci k lepšímu.

Já je vidím taky a doufám, že se jim to podaří. Snad jsem někdy v tom, co říkám, příliš pesimistický, protože jsem opravdu nevěřil, že se strašidla mého mládí, tedy rasismus, komunismus nebo nenávist, zase objeví v plné kráse.

Proč se vám demokratům nedaří lidi strhnout více na svoji stranu?

Lidé na sebe neradi berou odpovědnost. Jednou mi nebožtík Ján Langoš vyprávěl historku, která mě zaujala. Setkali jsme se, když zrovna bojoval proti Mečiarovi na Slovensku. Říkal mi, že šel s jedním kamarádem ze školy na víno a ten jeho známý začal strašně nadávat na Mečiara. Jánovi to šlo na nervy a říká: „Vždyť vím, že jsi ho volil, tak proč na něj tak nadáváš?" A ten dotyčný si dal doušek vína, zamyslel se a povídá: „No, on je rovnaký kokot ako ja." Rozumíte? A to je trošku slabost demokracie. Že volíme rovnakých kokotov, jako jsme sami.

Co si s tím ale mám počít? Já chci vědět, jak z toho ven.

No, musíme přesvědčit drahé občany, že mají někdy volit někoho lepšího, než jsou oni.

Na co se teď nejvíc těšíte? Co máte před sebou?

Těším se, až zase uvidím vnoučata. Ty děti mi dělají velkou radost. □

www.studenta.cz

RS006582

800 521 521
www.kb.cz

STATUTÁRNÍ MĚSTO PARDUBICE
Municipální úvěr
1 000 000 000 Kč
Poskytovány komplexní bankovní služby
2017

AG FOODS Group, a. s. + Biogena CB, s. r. o.
Akviziční financování
438 000 000 Kč
Poskytovány komplexní bankovní služby
2017

SWISS – FORM a. s.
Investiční úvěr
7 500 000 EUR
Poskytovány komplexní bankovní služby
2017

Farmarket s. r. o.
Investiční úvěr
128 000 000 Kč
Poskytovány komplexní bankovní služby
2017

Dopravní podnik města České Budějovice, a. s.
Investiční úvěr
500 000 000 Kč
Poskytovány komplexní bankovní služby
2017

MĚSTO TRUTNOV
Municipální úvěr
350 000 000 Kč
Poskytovány komplexní bankovní služby
2017

VAŠE FIRMA POROSTE S KAŽDÝM DALŠÍM OBCHODEM

PŘIJĎTE SI K NÁM USNADNIT CESTU K UZAVŘENÍ VÝJIMEČNÝCH OBCHODŮ. AŤ UŽ JE VAŠE FIRMA Z JAKÉHOKOLI OBORU, POMŮŽEME VÁM NAJÍT ŘEŠENÍ.

NA PARTNERSTVÍ ZÁLEŽÍ

KB

Banka roku 2017